

FORSKØNNELSEN

ILLUSTRERET TIDSSKRIFT
UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

Ⓢ V. AARGANG Ⓢ



KJØBENHAVN · MDCDXV

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
LUDVIG FEILBERG og Hovedstadens Skønhed. Ved VIGGO CAVLING...	1
Forskønnelsen af vore Kirkegaarde. Af JOHAN LASSEN.....	3
Bogen om Kjøbenhavn	3. 31
Generalforsamling	4
Skorstene. Af SOPHUS MICHAËLIS	5
Vor By — som den burde være. En Enquête. Med Bidrag af Architect THORVALD JØRGENSEN, SOPHUS MICHAËLIS, HELGE JACOBSEN, ERICK STRUCKMANN og SIGURD MÜLLER	13
Kongens Nytorv	18
Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse 1885—1915.....	23
Kjøbenhavns Søstads karakter. Af JOHAN LASSEN og ALEX. FOSS	26
Uddrag af Formandens Beretning for Aaret 1914	29
Generalforsamlingen den 26. Februar 1915	30
Blade af Byens Billedbog.....	32. 51. 64
RUDOLPH TEGNER og hans Søjleportal. Af SIGURD MÜLLER.....	33
Kjøbenhavnske Gaarde. Af K. VARMING	42
Kjøbenhavns gamle Tage og de ny. Af P. V. JENSEN KLINT	45
Træplantningen paa Kongens Nytorv.....	49
Brønden paa Vesterbros Torv.....	52
Pulterkammer eller et Friluftspantheon. Af VILH. LORENZEN	53
Byens Renlighed.....	54
Et Gravmæle over Architect LEUNING BORCH	55
Kjøbenhavns Søstads karakter	55
Plakatøjlerne.....	57
Præmierede Nybygninger	58
Christianshavns Vold	61
Foreningens Medlemsantal.....	62
Bebyggelsen ved Jesuskirken	63



BILLEDFORTEGNELSE

	Side
Italienske Skorstenstyper. Tegninger af Professor F. MELDAHL	5
Skorsten paa Vestre Electricitetsværk	6
Skorsten paa en Hamborgsk Kraftstation	6
Skorstenen paa Carlsberg Bryggerierne	7
Aftræksskorsten fra Skyllebassinet ved Kloakværket ved Svanemølleviadukten	8
Skorsten paa Raadhusets Kedelbygning	9
Skorstensforlængelse paa en Ejendom paa Hjørnet af Kulturvet og Køb- magergade	10
Den nye »dekorative« Skorsten paa Vandværket i Studiestræde	11
Italienske Skorstenstyper. Tegninger af F. MELDAHL	12
Antikvar C. J. Petersens Ejendom, Kronprinsessegade 4	32
»Livets Port«. Rudolph Tegnens Søjleportal	33
Projekteret Opstilling af Søjleportalen ved Indgangen til Fælledparken	35
Søjleportalen: »Elskovsstriden«	36
do. : »Ungdom og Drom«	37
do. : »Bruddet«	38
do. : »Kysset«	39
do. : »De tørstige Børn«	40
do. : »I Mulmets Skød«	41
Gaard i den Heeringske Ejendom i Overgade	42
Fra Professorgaarden i St. Kannikestræde	43
Gaard i Lille Strandstræde	43
Gaard i Amaliegade 3	44
Gaard paa Graabrødretorv	44
Gamle københavnske Tage	45
Christian IV's Bryghus	47
Kgl. Porcelænsfabriks Ejendom paa Amagertorv	48
Gamle Huse i Nybrogade. Efter Tegning af ALFR. LARSEN	49
Kongens Nytorv set fra Hjørnet af Østergade mod Charlottenborg	50
Port paa Overretssagfører F. Wolffs Hus paa Graabrødretorv 16	51
Brønden paa Vesterbros Torv	52
Gravmæle over Architect Leuning Borch	55
Kort over Københavns Havn	56
Plakatsojlen paa Vandkunsten	57
Præmierede Nybygninger:	
Nørrevoldgade 30	58
Baron Plessens Palæ. Façade mod Trondhjemsgade	58
Guldbergsgade 7	59
Baron Plessens Palæ. Façade mod Kristianiagade	59
Tesdaorpsvej 39	60
Forhaabningsholms Allé 4	60
Murergade 12	60
Kongens Nytorv 8	61
Frederiksberg Allé 66	61
Grafisk Fremstilling af Foreningens Medlemsantal	63
Dor i Knabrostræde. Hj. af Nybrogade 14	64



LUDVIG FEILBERG OG HOVEDSTADENS SKØNHED

VED VIGGO CAVLING

FAA har som afdøde LUDVIG FEILBERG haft Blik for Hovedstadens Skønhed og Poesi, færre har været i Stand til saa smukt og skarpt at analysere de modtagne Indtryk.

LUDVIG FEILBERG færdedes, ligesom Danmarks anden store Filosof, SØREN KIERKEGAARD, gerne paa Gader og Stræder. Han skriver:

»Gaden er et fortræffeligt Laboratorium for den, der vil overtænke noget, fange en Idé eller lægge en Plan. Man holdes »oppe«, hindres fra at tænke sig snæver«.

At selve Gadebilledet sætter hans Tanker i Bevægelse, derom vidner følgende lille Citat:

»Imorges, jeg gik over Højbro, saa jeg et Glimt af den levende Oprindelighed. Det var Solen, der brød frem gennem Taagen som en Ildebrand paa den ellers graa Himmel lige bag Taarnet paa Frederiks Kirke. Det satte ligefrem Ild i Sindet. Jeg fik med eet saadan en Lyst til at rejse«.

Men det er ikke alene Rejselyster, Filosofen faar paa sine Vandringer gennem Byen. Han skriver:

»Kender du det, at der kan være bestemte Steder paa en Vej, hvor man altid faar Lyst til at tænde sig en Cigar? Inden Sortedamsgade blev forlænget forbi St. Hansgade, greb jeg mig stadigi, at jeg kort efter at være kommen fra den brede Gade ind paa den smalle, fredelige Doseriering halede min Tobak op af Lommen. Det er Steder, der er i Besiddelse af et aandeligt Indhold, uden at der er blevet sagt noget derom endnu, og som man af den Grund endnu kan nyde uden at gaa i Kredsgang.«

I den nydelige Analyse »Holbergs Træ i Fiolstræde« (1882) staar der:

»Det er en Søndag Aften efter en smuk Dag. Der er stille i Gaden. Alle Butiksvinduer er tilskoddede; man hører enkelte Fodtrin fra de faa Mennesker, der ikke i Dag har været i Stand til at søge Skoven. Ingen Vognrummel, ingen Støj overdøver Lyden af de enlige, skarpe Anslag mod Flisen; man hører Resonantsen mellem

Husenes høje Rækker efterhaanden tabe sig ned ad Gaden. Der er som noget uddødt ved Byen. En Gang imellem afbrydes Stilheden ved, at en eller anden Borgerfamilie kommer jagende gennem Gaden i en Char-à-banc med grønne Grene fra Skoven og holder stille uden for et Hus, hvor Selskabet under Latter, Fjas og gentagne Godnatter skilles ad eller forsvinder i Huset. Saa er der atter stille. De lukkede Butikker, Metropolitanskolens soltørrede Mure, der ligesom endnu fortæller om den Hede, det var i Middags, og hvor trykkende det var i Byen om Sommeren, alt vidner om, at Folk er helt andre Steder henne. Byen er egentlig ret ejendommelig en saadan Dag; der er noget klassisk ved den. Det er, som om den stadige Tanke om Skoven bevirkede, at den syntes mere byagtig end sædvanlig.«

Denne fine Skildring af Stemningen i Kvarteret om Frue Plads en Sommer-Søndag Eftermiddag er vistnok uovertruffen, og dog staar FEILBERG ret fremmed for den indre By. Det er Frederiksberg, der har hans fulde Hjerte. I den smukke Frederiksberg Have og i de omgivende Alléer er der Fred og Ro for Tænkeren, her opdager han det, der for ham er det hemmeligste og største i Livet, »Naturudviklingens Ansigt«, han spaserer langs Kanalerne og leder efter Spor af det ældste Frederiksberg, og han slutter gerne sin Spaseretur hos Josty.

»Der kommer forholdsvis meget faa Subjektivister (Stormennesker) og Kulturfigurer (Østergadefolk) hos Josty«, skriver han. »De passe ikke i Landskabet, kede sig iblandt alle disse »gamle Tanter« og gaa hellere et Sted hen, hvor der er Musik. Gaar man ind i en af de smaa Folkebeværtninger i Pilealléen (Tehaverne), hvor den Frederiksbergske Tone maaske aller mest er fremtrædende, er det forundrende, saa lidt Subjektivitet, der træffes. Alle disse store reaktionsparate Skikkelser fra Gaden, som man i højlig Ængstelighed sniger sig forbi af Frygt for, hvad der kan hænde, ere ikke til Stede herinde, eller ogsaa ere de blevne omskabte, idet de traadte ind. Man ser kun rare, skikkelige glade,

Mennesker, der alle synes stemte til Løjer. Der er noget forunderlig dansk derinde.«

Intet bringer FEILBERG mere i Harnisk end Tanken om de Attentater, der gøres mod hans kære, gamle Frederiksberg. Han skriver:

»Lad os engang rigtig se, hvorledes man i vore Dage værner om saadan en national Skat. Dér har man gjort Begyndelsen ved at omdanne Slottet til Kaserne. Der har man revet den gamle af vidunderlig historisk Skønhed værende Jostypavillon ned og rejst en ny i Pariserstil, som der skal Smedemestre og Bagere til at se Fremskridtet i. Dér har man bygget høje 4-Etages Huse i den første Trediedel af Pilealléen og dermed beskaaren den dejlige historiske Udsigt, der Slægter igennem har været Nationens Stolthed. (Da dette skete, fandt man det dog for groft, og der fremkom Klager i Bladene, der havde til Følge, at det sidste Hus i Rækken kun fik 3 Etager. Derved opnaaedes for saa vidt en Bevarelse af Udsigten, som man nu akkurat kan se Kirketaarnene paa Kristianshavn imellem Skorstenene paa det nævnte Hus. Et komisk Udslag af hjemlig Hensyntagen til Aandslivets Fordringer. Man kan ikke lade være at le, naar man faar Øje paa disse Kirketaarne fra Bakken. Og nikke til dem: Skaal, Du gamle! Vi kunne godt se Dig). Og dér er man gaaet hen og har fældet den Trærække paa Ekscerserpladsen, der siden Havens Anlæg har været en Glæde for Slægt efter Slægt, naar man om Aftenen sad oppe paa Bakken og glemte Tiden ved den vidunderlig fine Udsigt, en Aftenstemning, der er besunget af Digtere, og som vil mindes i Kærlighed af alle dem, der have set dette Sted i sin Glanstid, før det blev mishandlet af den moderne Tids Røgt. Og hvorfor blev saa dette Hærværk bedrevet? For at der kunde skaffes Plads til nogle militære Materialsikure, der ødelægge den sidste Rest af Udseendet. Der hører en ganske ejendommelig aandelig Raahed sammen med kynisk Ugenerthed til at øve sliig Bedrift. Man ved meget godt, hvilken Vægt der lægges paa disse Træer og paa denne Udsigt fra andre Menneskers Side; men man er lige glad. Saa maa Folk søge deres Æstetik paa andre Steder. Der er noget af en Folke-Skamplet i saadan et Træk. Hvad maa udenforstaaende tænke, der se sliigt? At her bor et Folk, der ikke er i Stand

til at skelne mellem fint og simpelt, ikke forstaaer at værne om sine aandelige Værdier. At fælde de Træer var — hvor ringe Sagen end kan synes at være — i mere end een Betydning en Fortræd, der blev gjort Nationen.

Det er tydeligt, at Frederiksberg er i Færd med at blive betragtet som et gammelt Overdrev, som det nu kunde være paa Tide at faa omdannet paa »tidssvarende« Maade. Ordet »tidssvarende« er noget, der for moderne dansk Bevidsthed staar som noget ærefrygtindgydende stort, hvorfor alle bøje sig.

Nylig have vore Blade bragt for Frederiksbergs Historie vigtig Meddelelse: Til næste Aar skulle alle de gamle Beværtningshaver i Pilealléen falde. »Vand-paa-Maskinernes Tid er forbi«, tilføjer Bladet lakonisk. Man veed meget godt, hvad det er for en Sorg for mange Mennesker at læse denne Efterretning, hvilke Øjstene disse smaa Huse i en lang Aarrække have været for den ud over Tidsbevægelsen interesserede Del af Befolkningen, man ved meget godt, hvordan der i Sommertiden næsten ikke gaar en Dag, uden at en eller anden Maler er i Færd med at male dem eller en Amatørfotograf med at »tage dem«, og hvorledes et for gamle, fine Minder skønsomt Publikum om Sommeraftener sidder i de gamle Haver med Lys paa Bordene til Pillekartofler med Løgsauce, glædende sig over denne sidste Rest af en vis Tidsperiodes Historie, der endnu ertilbage paa dette ene Sted i Kjøbenhavn; men det hjælper altsammen ikke. »Vand-paa-Maskinernes Tid er forbi. Plads for Tiden! Man skal ikke kunstig opretholde Ting, der have overlevet sig selv. Man skal ikke staa i Vejen for Forkræneligheden.« Meget rigtigt! Men det kommer an paa, om de paagældende Ting virkelig have overlevet sig selv, om de ikke have det allermest levende og virkningsfulde Ord, de skulle have sagt, netop lige i Øjeblikket. Det kommer an paa, hvori man ser Forkræneligheden, om det er i Sten og Træ eller i det aandelige Indhold. Om det ikke er »Tiden«, der i nærværende Tilfælde er allermost forkrænelig. Om det i det hele taget ikke er vor moderne Tid, der paa mere end et Omraade kunde trænge til en grundig Revision.«

Saaledes skrev LUDVIG FEILBERG kort forinden sin Død. — Hans Ord lever endnu. De har Bud til os alle.



FORSKØNNELSEN AF VORE KIRKEGAARDE

FOR Forskønnelsesforeningen og dens Medlemmer er Spørgsmaalet om vore Kirkegaardes Forskønnelse ikke noget fremmed og nyt, — man erindre blot det smukke Billedværk »Gravminder«.

Det er undertiden blevet sagt — lidt bittert maaske — at vi her i Danmark slet ingen Kirkegaardskunst havde; jeg stiller mig straks paa vore Kirkegaardes Side og vover endog den Paastand, at vi bl. a. i »Assistens Kirkegaard« paa Nørrebro og »Vestre Kirkegaard« ejer betydelige Værdier i ovennævnte Retning. »Vestre Kirkegaard« ejer saavel som Helhed som i Enkeltheder smuk og god Kunst, medens det derimod stiller sig noget anderledes med »Assistens Kirkegaard« og vore andre gamle Kirkegaarde, hvor Kunsten i Tidernes ikke altid gunstige Løb har indskrænket sig til *Gravminderne*.

Og de nye Kirkegaarde, der rejser sig rundt omkring i Landet, bærer kun i ringe Grad Præg af den højtidsfulde, fredfyldte Stemning, som egentlig er Ideen i al Kirkegaardskunst, og som Tyskerne saa træffende rammer i Ordet: »*Friedhof*«. Maaske ligger tysk Følsomhed paa dette Omraade vor nationale Karakter fjernt, — men noget mere Indhold, Idé, kunde vore Kirkegaardsanlæg nok trænge til. At disse Anlæg saa hyppig fattes kunstnerisk Tanke og som oftest kun, hvor de fra Naturens Haand er særlig gunstigt stillede, ejer Skønhed og Stemning, det maa vel søges i den Omstændighed, at Kunstnerne

saa yderst sjældent tages med paa Raad ved Valget af deres Plads og Udarbejdelsen af Planerne.

Medens man f. Eks. i Tyskland næppe gaar i Lag med at anlægge én Kirkegaard uden først at have udskrevet en Konkurrence om Projektet eller i hvert Fald henvendt sig til kendte Kunstnere, er dette vist yderst sjældent forekommet her i Landet, og det var dog sikkert ingen Skade til at faa mere kunstnerisk Paavirkning ind i denne Del af Byernes — og Landets Forskønnelse.

Man bør jo nemlig intet Øjeblik glemme, at det gælder om at fremkalde og værne den Stemning, som — hvor den ikke overdrives i usmagelig ydre Romantik — kun er sund, fordi den fæstner Trangen i os til i Fred at mindes Slægterne bag os, — — samt at en væsentlig Del af de nuværende og af de kommende Kirkegaardsanlæg en Gang i Fremtiden skal gaa over i Byernes Parkareal. Dette sidste glemmes altfor ofte, og Kirkegaardsarealets Behandling bærer sjældent Vidne om den Fremsynethed, der burde regne med denne Fremtidsopgave, selv om dens endelige Genemførelse kan ligge adskillige Aartier fremme.

Maatte den Interesse, »Gravminder« forhaabentlig har vakt rundt om, bidrage lidt til, at man i Tide tog Hensyn til de Opgaver Fremtiden byder, og arbejdede paa længere Sigt end Dagen og Vejen!

JOHAN LASSEN,
Havearchitekt & Landskabsgartner.



BOGEN OM KJØBENHAVN

GODT OG VEL 350 nye Medlemmer har den af Foreningen udgivne Bog »Kjøbenhavn — som den er — og som den burde være« bragt os indtil Dato.

Det er ved en Lejlighed som denne, at vi lærer at skatte vore Medlemmers Følelser for os og for den Sag, vi tjener. Pr. Brev eller pr. Telefon, pr. Bud eller personlig faar vi opgivet Navne paa nye Medlemmer, som de har skaffet. Ja, man gør ligefrem Undskyldning, naar man »idag kun har ét nyt Medlem«. — Vi er glade for den Haandsrækning, vi paa denne Maade har faaet fra vore Medlemmer, og siger af Hjærtet Tak derfor, men det er vort Haab, at endnu flere af vore Medlemmer vilde vise deres Interesse for Foreningen ved paa den Maade at virke som frivillige Agitatorer.

Vi beder dem blandt vore Medlemmer, der endnu ikke har faaet Bogen, om at sikre sig et Eksemplar. Vi kan ikke garantere, hvor længe vi er i Stand til at levere Bogen. Den kan faas for **TOTTONER**, dersom Bestilling indsendes til Foreningens Kontor, St. Kannikestræde 13 (Telefon Byen 7162 [4—6]), eller gratis, dersom der til Foreningens Kontor opgives Navnet paa et nyt Medlem.

*

I Anledning af forskellige hertil rettede Forespørgsler skal vi bemærke:

Selv om et Medlem har købt Bogen (for 2 Kr.), kan vedkommende faa ligesaa mange Eksemplarer, det skal være, idet Prisen for et Eksemplar er: et nyt Medlem. Man faar med andre Ord en Bog for hvert nyt Medlem, man indmelder. Og har man selv Bo-

gen, kan man jo forære det Eksemplar, man faar for Indmeldelsen af et nyt Medlem til dette sidste, der paa den Maade opnaar at faa Bogen gratis. Eller De kan forære det til Slægt og Venner og ad den Vej gøre andre bekendte med Foreningen og dens Stræben. De kan, selvom De har købt Bogen (for 2 Kr.), godt faa flere Eksemplarer og saa uden at indmelde nye Medlemmer, men i saa Fald er Prisen 4 Kr. pr. Ekspl.

Skulde der blandt Foreningens Medlemmer være nogle, der allerede selv

er i Besiddelse af Bogen, og som har Lyst til at forsøge paa at skaffe nye Medlemmer, kan De sikkert med Letthed skaffe Foreningen stor Tilgang, idet De nemlig kan love de nye Medlemmer: Bogen om Kjøbenhavn samt Forskønnelsen 1914 og 1915... altsammen for 4 (fire) Kroner. Ved Opgivelsen til Foreningens Kontor af saadanne nye Medlemmer bedes det blot samtidig bemærket, at det Eksemplar af Bogen, som tilkommer Dem selv, ønskes sendt til det nye Medlem.



GENERALFORSAMLING

FORENINGEN afholder sin aarlige Generalforsamling

Fredag d. 26. Februar

Kl. 8 Em. i Grundtvigs Hus, Studiestræde 38, med følgende Dagsorden:

1. Bestyrelsen aflægger Beretning og fremlægger det reviderede Regnskab.
2. Valg af 3 Bestyrelsesmedlemmer. (Efter Tur fratræder d'Hrr. Maler N. V. Dorph, Ingeniør, cand. polyt. Svend Koch og Architekt K. Varming.)

3. Valg af det raadgivende Udvalg.
4. Valg af Revisorer og Revisor-Suppleanter.

Efter Generalforsamlingen holder Hr. Museumsinspektør, Slotsforvalter **BERING LIISBERG**

Foredrag med Lysbilleder om Rosenborg.

Medlemskort skal forevises ved Indgangen, hvor ogsaa nye Medlemmer kan indtegnes.



FORENINGENS KONTOR

er Store Kannikestræde Nr. 13¹. K. Telefon Byen 7162. Kontoret er aabent fra 4—6 Em., ikke som i Telefon-Haandbogen ved en beklagelig Fejl anført: 9—11 Fm.

Vi beder vore Medlemmer godhedsfuldt rette »9—11« til »4—6« i Deres Eksemplar af nævnte Haandbog, for det Tilfælde, at De vil ringe til os, f. Eks. for at indmelde nye Medlemmer.



MANGE MEDLEMMER kan skaffe — og skaffer — flere nye Medlemmer; men **ETHVERT MEDLEM** kan skaffe et nyt Medlem.

NYE MEDLEMMER

faar gratis »Forskønnelsen« Aarg. 1914 og, eventuelt, Bogen om Kjøbenhavn.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)



Italienske Skorstenstyper. Tegninger af Professor F. Meldahl.

SKORSTENE

AF SOPHUS MICHAËLIS

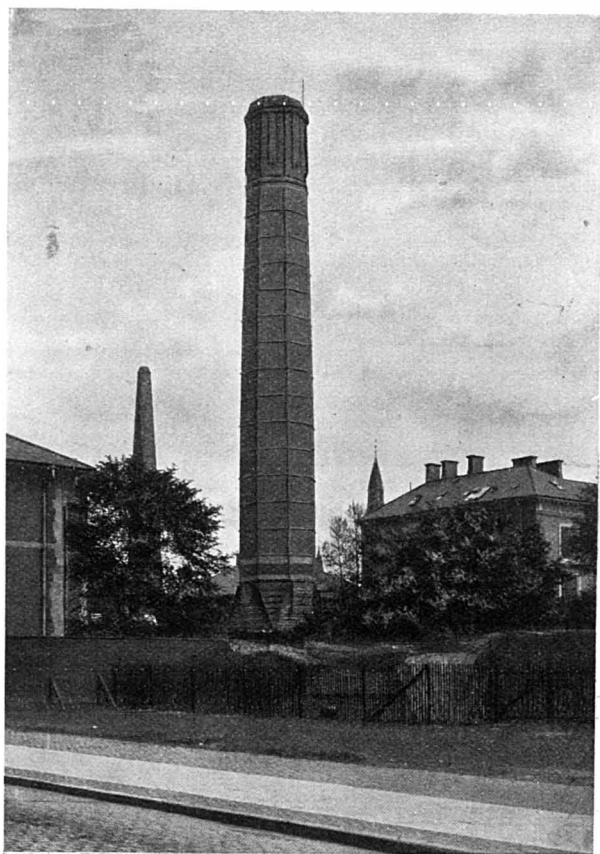
I Kraft af deres paatvungne Uundværlighed hører Skorstenene ikke til Architekturens egenlige Prydfelter. Disse Luft- og Trækventiler, der udspyr Ildstedernes Røg højt op over Tagene, røber ved selve deres Funktion altfor tydeligt, at de er Organer af lavere Art, hørende til Husenes indre Fordøjelsesliv, der helst burde foregaa i det skjulte. Som Afløbsrør for Luftarter er de egentlig at regne til Kloaksystemet; men desværre kan de ikke, som de flydende Afløb, stikke Piben i Jorden, tværtimod, de stræber netop til Himmels og blotter deres Hensigt paa en alt andet end himmelsk Maade. I de moderne Samfund spiller de tilmed enstedestørre Rolle. En græsk Arkitekt havde ikke Problemet Skorsten at slaas med, naar han skulde bygge et Tempel. Tagrender kendtes — de spyede poetisk Regnvandet ud gennem Løvemunde. Men Skorstene forlangtes ikke. Heller ikke af Middelalderens gotiske Katedraler. I Stedet for med Skorstenspiber kunde Bygmestrene pryde dem med Djævle og Fabeldyr. Men i vore Tider, da Arner og Esser vokser i Tal og Størrelse, har al menneskelig Beboelse og Arbejdsudfoldelse Brug for Skorstene i et Omfang som ingensinde tidligere.

Takket være Vanens sløvende Magt lægger Øjet kun sjældent Mærke til den uhyre Rolle, Skorstene, Røgfjordrivere og Luftpiber af alle Arter spiller i en

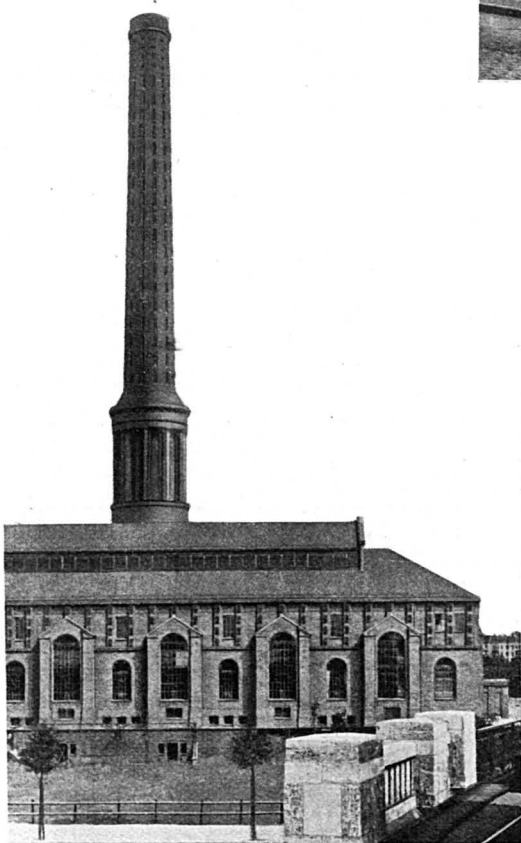
moderne By. Man ser simpelthen ikke disse overalt mylrende Ud vækster. I de allerfleste Tilfælde vilde det i Virkeligheden være glædeligt, om de var usynlige. Det er kun i Natur-Idyllen, at den blaa Røg tager sig ud, fredeligt bølgende op over et landligt Straatag, paa Baggrund af et Skovbryn, en Vimpel mod den klare Himmel, vækkende Tankeforbindelser om Hjem og Fred. Røg af en Skorsten betød for Odysseus Bud om Mennesker og Kultur. Men den, der fra et Taarn ser ud over en moderne Stad, faar et helt andet Indtryk af Røgen, der pulser op af de utallige Tusinder af Rør og Piber: snart i sivende Hvirvler, snart i kulsorte bovende Skyer, spinder den en tung og skiden Atmosfære af Os og Dunst og Sod hen over den arme By, der forurennes og sværtes af dette røgstinkende Nedslag fra sine egne Ildsteder. Hvilken Harme, naar en Fabriksskorsten rejser sig og begynder at besudle Luften i et hidtil friskt Villakvarter! En stor By burde simpelthen ikke taale disse Røgskyer, der ikke er andet end ufordøjet Kul. Røgplagen er kun et Pengespørgsmaal. I Amerikas Storbyer taales den ikke. Fabrikkerne maa bruge saadanne Kul eller røgførtærende Systemer, der ikke forpester Luften for de Omlevende.

Kaster man et Blik paa Gadernes Tagrækker, ser man en kaotisk Skov af Skorstenspiber og Luftrør, der ty-

deligt ikke har anden Opgave end at afsondre Røg og Dunst og Sod. Formerne er utallige: Vorter og Knaster og Rør og Stilke og Spjæld, tykke og tynde, korte og lange, kantede og runde, men hæslige er de saa godt som alle, snavsede uden Undtagelse. En gammeldags hvid kalket Skorsten paa et smukt rødt Tag er snart et Sær-syn, man maa tage til Provin-sen for at se. Ofte stikker de nøgne Kakkelovnsrør lige til Vejrs, Røgpiberne lige op af en skiden Murpille, undertiden samlede i Bundter, som et helt Knippe af »Stinkadores«. Sode-de Hætter som opslaaede Visi-rer, sorte Røg-Skeer lige ud i Luften. Eller den firkantede Skorsten oventilspaltet i fire el-ler flere Spidser. Kun paa monu-mentale Bygninger kan iagttas en Stræben efter at forene de mange Skorstene i samlede



Skorsten paa Vestre Elektricitetsværk (L. Fenger).



Skorsten paa en Hamborgsk Kraftstation.

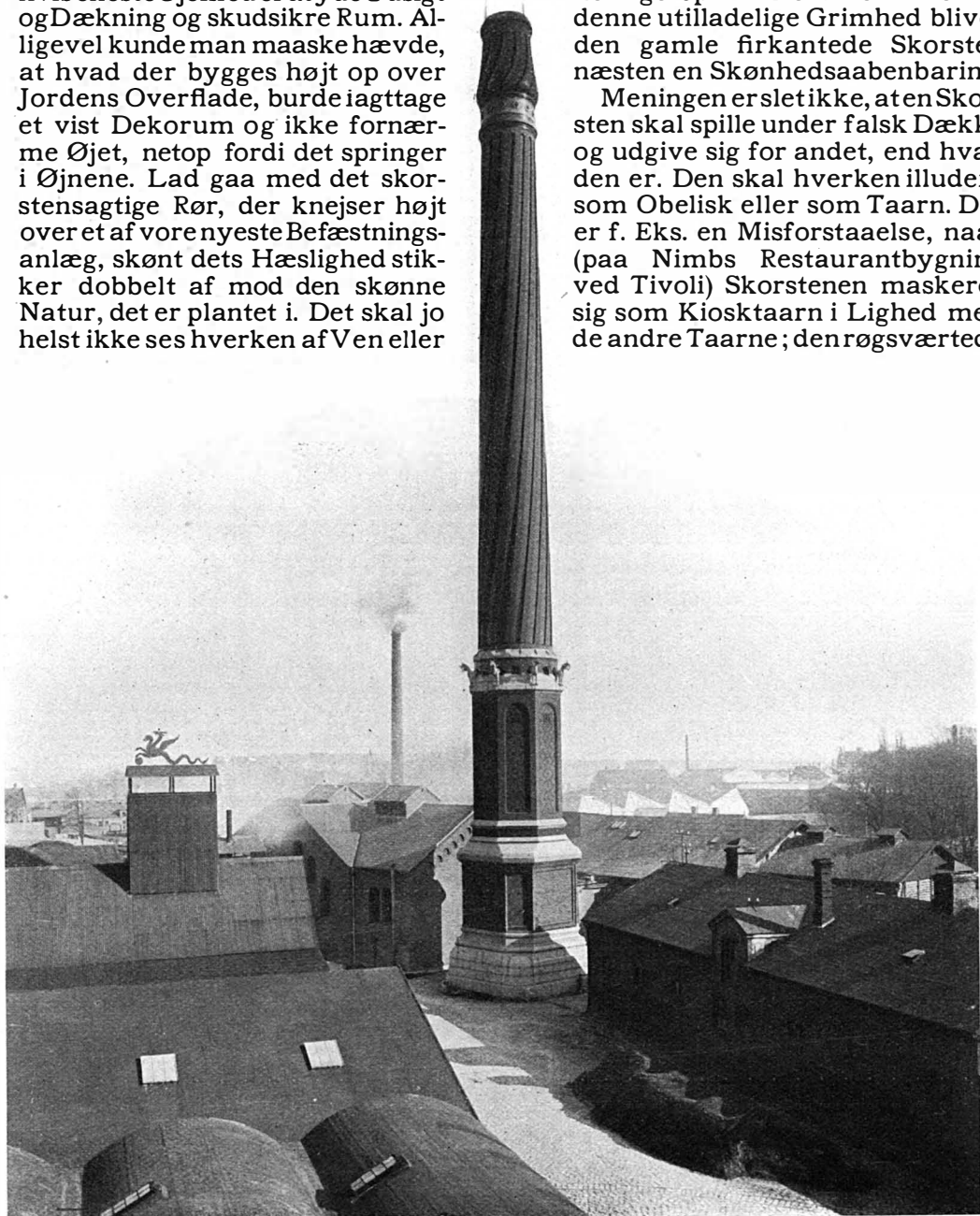
Komplekser, der rejser sig nogenlunde symmetrisk over Tagene som opstaaende tagdækkede Kamme med gennembrudte Luftaabninger. Som Regel er Skorstenene kun Uddunstningsrør, der paa udadtil rent tilfældige Steder spyr Røgen til Vejrs uden ellers at danne nogetsomhelst Led af Huset, hvortil de hører. Og dog kan Skorstene, der er velanbragte paa en Bygning, som f. Eks. paa den gængse franske Palais-Type, bidrage særdeles godt til at markere Husets hele Fysiognomi. Ogsaa et Hus har sit Ansigt: Øjne, Mund, Næsebor osv. Alt maa bare være paa sin rette Plads. Et Eks-empel paa det modsatte, paa hvor hensynsløst og hæsligt umotiveret en Skorstenspipe kan stikke Næsen højt i Sky, ses af det her gengivne Hus paa Hjørnet af Kultorvet og Købmagergade; op af det i sig selv ikke daarligt formede Tag stritter et mange Alens Kakkelovnsrør frækt til Vejrs, som var det en Flagstang, skønt det kun er et Luft-og Røg-Organ, der helst

skulde skjule sig saa meget som muligt.

Gaar vi fra de smaa Skorstene til de store, stiller Sagen sig ikke bedre. Og dog er disse himmelstræbende Fabriksskorstene ikke andet end en Art Luft-Kloaker. Af Kloakrør, der skjules i Jorden, vil ingen kræve Skønhedshensyn. Heller ikke af noget saa prosaisk-materielt som f. Eks. et Fort, hvis eneste Øjemed er at yde Udsigt og Dækning og skudsikre Rum. Alligevel kunde man maaske hævde, at hvad der bygges højt op over Jordens Overflade, burde iagttage et vist Dekorrum og ikke fornærme Øjet, netop fordi det springer i Øjnene. Lad gaa med det skorstensagtige Rør, der knejser højt over et af vore nyeste Befæstningsanlæg, skønt dets Hæslighed stikker dobbelt af mod den skønne Natur, det er plantet i. Det skal jo helst ikke ses hverken af Ven eller

Fjende. Værre er det, at man midt inde i Byen skal se paa et Uhyre som den Skorsten, der sidst er rejst af Københavns Vandværk. Den er støbt aldeles mekanisk af Cement, der størknedes i halvrunde Kapper, som Stykke for Stykke skubbedes til Vejrs, i vinde og skæve Linjer, uden ringeste Hensyn til Forhold eller Leddeling, blot et hæsligt Hundredalens Rør stukket lige op i Luften. Ved Siden af denne utilladelige Grimhed bliver den gamle firkantede Skorsten næsten en Skønhedsaaabenbaring.

Meningen er slet ikke, at en Skorsten skal spille under falsk Dække og udgive sig for andet, end hvad den er. Den skal hverken illudere som Obelisk eller som Taarn. Det er f. Eks. en Misforstaaelse, naar (paa Nimbs Restaurantbygning ved Tivoli) Skorstenen maskerer sig som Kiosktaarn i Lighed med de andre Taarne; den røgsværtede



Skorstenen paa Carlsberg Bryggerierne (Prof. Dahlerup).

Farve, den sodede Halvmaane røber Bestemmelsen, og det virker slet ikke kønt at se Røg bulne ud af et saadant Taarnbur. Men selv med smaa og beskedne Midler maa der kunne kastes et forsonende og forskønnende Skær endog over den mest prosaiske Fabriksskorsten. Den er i sig selv taknemlig for lidet, fordi selve Himlen forlener den med en slank og himmelstræbende Silhuetvirkning af Skønhed. Blot en harmonisk Afslutning oventil — en Art Mundstykke paa det lange Rør — kan gøre godt. Men man nøjes oftest med slet ingen Ting, eller naar det kommer højt, med et Par røde Baand eller et indlagt Reklamenavn i det gule Murstensskaft; sjældne-reprofileres et virkeligt Endestykke, der afslutter paa smuk eller harmonisk Vis. En Skorsten kan naturligvis

ved Bekostning gøre stilet selvstændigt Stykke Arkitektur. Hvem husker ikke fra Dresden det fyrtaarnsagtige Skorstenstaarn, der rejser sin Silhuet bag den smukke Opera? Men meget mindre kan gøre en Skorsten monumental. Det vedføjede Billede af et Kraftværk i Hamburg viser det: Den pillestøttede Underbygning, det riflede og noprede Skaft — alt er tørt og strengt og enkelt og virker ved en Kraft og Fasthed, der ganske svarer til den praktiske Bestemmelse. Forsøg paa at skabe noget karakterfuldt og stilsikkert af lignende Arter sjældne herhjemme. Til de gode Undtagelser hører Raadhusets Skorsten (mellem Brandstationen og Overformynderiet). Underbygningens indsvajede Taglinjer fører Tanken for meget hen paa et Slotstaarn, der just ikke egner sig til at bære et saa massivt Spir; men selve Skorstenen er ædelt og simpelt tegnet i sin arkitektoniske Konstruktion. Ogsaa



Aftræksskorsten fra Skyllebassinet ved Kloakværket ved Svanemølleviadukten (H. Wright).



Skorsten paa Raadhusets Kedelbygning (Prof. M. Nyrop).



Skorstensforlængelse paa en Ejendom Hj. af Kulturvet og Købmagergade (Arch. Chr. Hansen).

Skorstenen paa Vestre Elektricitetsværk er en bemærkelsesværdig Løsning af Opgaven. I Modsætning til Hospitalets gule Obelisk-Skorsten med den tilspidsede Afslutning er dette ottekantede Rør af røde Sten suffisant i sin stærke Opbygning; Munden foroven er kraftig og karakterfuld, Granitfodstykket af vekselvis ru og glatte Flader sikkert i sin Stabilitet.

Kloakværkets taarnlignende Skorsten paa Østerbro tæt ved Svanholm er nærmest til Behag for Øjet. Den er ganske vist heller ikke noget røgspyende Uhyre — den røber ikke sin Bestemmelse: at sende de ilde Kloakdunster op i de rensende Højder. For-

men er ingen aaben Bekendelse heraf — heldigvis; den støder ikke Synet ved sit minaret-lignende Ydre; røde Baand og Firkanter er indlagt i de gule Mursten; Skaftets Udvidelse under det lille gennembrudte Taarn med Hætte og Spir er i sig selv hensigtsløs: her er ingen Brystning, hvorfra Muezzinen skal raabe. Men den ildelugtende Kloak-Herkomst er heldigt maskeret af det slanke Taarn, og ligeledes den slyngplante-overgroede Underbygning er et Bevis for, at Natur og Menneskehaand kønt kan dække selv over et Kloakværk.

Pragtstykket i København er dog Gl. Carlsbergs Skorsten. Den stræber

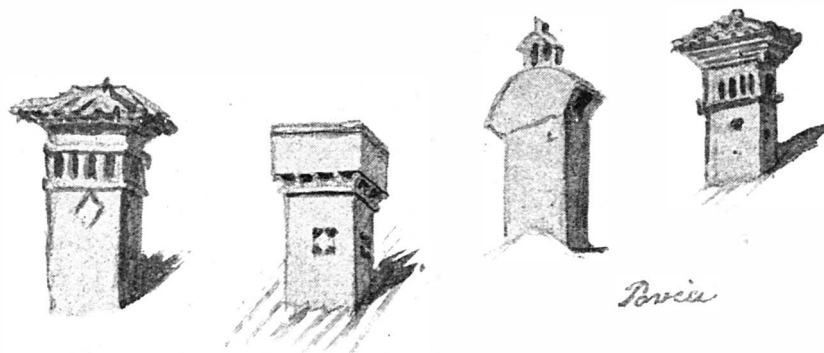


Den nye »dekorative« Skorsten paa Vandværket i Studiestræde.

efter mere end Monumentalitet — efter Skønhed og Elegance. Dens Elegance er endog snarest for pyntelig. Underbygningens ved Granit led inddelte dobbelte Stokværk har Fyldinger og Zigzag-Ornamenter og Hagekors og Indskrifttavle (»Jorden er Herrens og dens Fylde«). Det meget slanke og yndefuldt tegnede Skaft af smukt røde Mursten har Rifler, ikke lodrette, men skraat snoede, hvilket giver en særlig elegant, opadretjende Virkning. Ja, Skorstenen er endog plastisk smykket, idet otte graa Fabeldyr, Drager eller Lindorme, med deres Forben træder frem paa det Granittag, hvormed Underbygningen afsluttes, før

selve Skorstensskafteet begynder. Der ligger et helt fantastisk Eventyr i dette, at saa lyse Drager titter ud af et Taarn, hvor ellers kun Kulrøgen gaar til Vejrs for at hvivle en sodsort Lindorm bort i Luften. Endelig er den blanksorte, riflede Afslutning oven til, over en blankpoleret, rosetprydet Indsnøring, nærmest at ligne ved det pynteligste Mundstykke paa nogen orientalsk Vandpibe. Det er i Sandhed et Digt af en Skorsten, og for en Luftens Aand maa det være en Fornøjelse at suge Røgen op af en saa stadselig Pibe.

At Italiens gamle Arkitektur er et Kunstens Eldorado ogsaa for saa underordnede Ting som almindelige Hus-

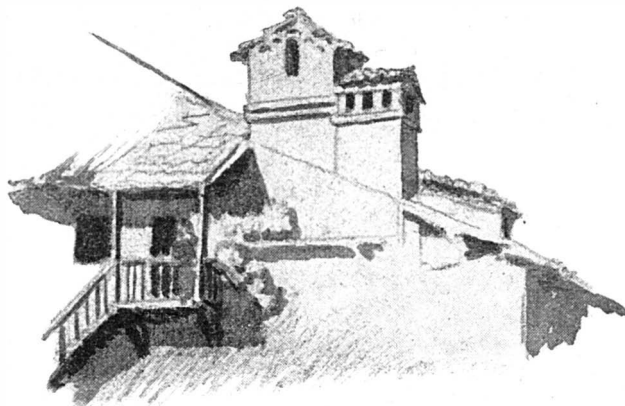


Italienske Skorstenstyper. Tegninger af F. Meldahl.

skorstene kan ses af de her gengivne Tegninger fra Meldahls Skitsebog (op-rindelig geng. i »Architekten«, IX. Bd.). Enuudtømmelig Fantasi har givet dem alskens Former som smaa Taarne.

Hvorledes Skorstenene kan præge en hel By, vil mindes af alle Venezia-Farer. Silhuetvirkningen kendes ikke blot fra Carpaccios og Gentile Bellinis Billeder, men den Dag i Dag fra selve

de gamle Paladser og Huse. Skorstene gror op af Tagene som en Art slanke Vaser eller langstilkede Glas, idet Røret foroven udvider sig til en bægerformet Tragt. Saaledes kan selv et slet og ret Brugsorgan, der under almindelige Forhold helst burde skjules, bidrage til at give en By-Silhuet et eget festligt og forskønnende karakterfuldt Præg.



VOR BY — SOM DEN BURDE VÆRE

EN ENQUÊTE

Redaktionen af »Dagbladet« har til en Række kendte Mænd og Kvinder rettet det Spørgsmaal: »Har De noget særligt Ønske i Retning af Kjøbenhavns Forskønnelse? Er der nogen Enkelthed, De vil have fjernet, eller noget nyt, De vil have tilvejebragt?«

Da Enquêten, hvortil Idéen øjensynlig er hentet fra den af vor Forening nylig udgivne Bog »Kjøbenhavn — som den er — og som den burde være«, har ikke ringe Interesse for Medlemmerne af vor Forening, bringer vi i det følgende et Uddrag af de hidtil offentliggjorte Besvarelser.

ARCHITEKT THORVALD JØRGENSEN:

JEG ønsker en Million Kroner til Istandsættelse og Forskønnelse af Christianshavns Vold. Den halve Million vil medgaa dertil — og den anden halve skal bruges til Iværksættelse af de Nyanlæg, hvormed vi vil holde Staden skadesløs for de Tab, den lider ved ikke at kunne udstykke Voldpartiet til Byggegrunde.

Tanken er at fylde Voldgraven, sløjfe Volden og lade Kommunen købe hele Terrænet til Anlæg af Gader med femetages Huse. Det vil dog maaske gøre noget Indtryk paa dem, der holder af deres By, hvis den Tanke kommer til at staa dem rigtig klar — femetages Huse i Stedet for et dejligt, landskabeligt Parti. Vor vigtigste Opgave for lange Tider bliver nu at søge at redde Christianshavns smukke, gamle Vold, Kjøbenhavns sidste Voldrest, Hovedstadens eneste Minde af den Art om de historiske Dage.

Den Million Kroner, som jeg haaber en Rigmand snart vil lægge Grunden til med et rundt Bidrag, der kan trække flere til sig, er mit store Ønske, men jeg har ogsaa nogle andre Ønsker:

Jeg ønsker Penge til en Forandring — ikke Fjernelse, men Forandring — af Storkepringvandet, til Anbringelse af tre nye og bedre modellerede Løver paa Danmarks-Monumentet udenfor Statens Museum for Kunst og til Rejsning af Bymærker rundt om, hvor Hovedstaden afgrænses.

I gamle Dage afgrænsedes Kjøbenhavn af Byportene. Nu ved man ikke, hvor den begynder, og hvor den holder op. Jeg vil gerne have rejst nogle dekorative Sten-Mærker ved Valby, Amager, Strandvejen o. s. v., hvert svarende til Stedets Karakter, og som angiver, at nu gaar vi ind i Hovedstaden. Til det første har vi en smuk Plads: det lille, trekantede Stykke Græsplæne paa Strandvejen, udfor Tuborg, dér

hvor Sporvejslinierne deler sig. Vi mangler hun femten Tusinde Kroner til et anseligt, dekorativt Bymærke.

Og endelig har jeg jo mit eget lille Slot herinde i Kjøbenhavn. Det vil jeg ogsaa meget gerne have gjort noget godt for — og især ligge Ridebanen mig paa Hjerte.

Ridebanen er og bliver nu Slottets Hovedside, hvor meget Kjøbenhavnerne saa vil gøre den anden Side til det. Og efterhaanden, som Byen rykker mere vestpaa, vil Slottet ogsaa faa sin Tilgang fra den Kant.

Jeg har en bestemt, færdigudarbejdet Plan til Ridebanens Omlæggelse, som jeg ikke tidligere har omtalt, men som gerne maa komme frem ved denne Lejlighed. Jeg synes ikke, Fru MARIE CARL NIELSENS Rytterstatue af CHRISTIAN DEN NIENDE skal staa midt ude paa Banen, ensom og forladt. Den skal staa nærmere inde mod Slottet. Hele Banen ønsker jeg sænket en Meter, altsaa ved Gravning. Derved kommer Statuen til at staa paa en Terrasse, og syv Trin skal føre op til den. Paa hver Side af den — altsaa oppe paa Terrassen — skal være en høj Fontæne. Og Banens Midterparti skal optages af et stort Bassin. Ved festlige Lejligheder kan nogle enkelte Vandstraaler med Guldæbler stige op fra det — men til daglig skal Vandet ligge stille og blankt i Bassinet og genspejle Slottet. Det tror jeg vil blive af smuk Virkning.

Hvis De til Slutning vil høre et Ønske, der slet ingen Ting koster at realisere, og som dog kan blive af mægtig Betydning for Hovedstadens Udseende, saa ønsker jeg, at vi maa faa en effektiv kunstnerisk Censur over Nybygninger paa de Grunde, som Kjøbenhavns Kommune ejer. Som Eksempel paa, at den nuværende Censur er — lad mig kalde det al for elskværdig, kan jeg nævne Ryvangskvarteret

Tampen brænder nu paa det gamle Banegaardsterræn. Det skal vi overlevere til Efter-

tiden, og bliver det vansiret, kommer Skammen over os. Derfor er det, jeg ønsker skærpnet kunstnerisk Tilsyn.

FORFATTER SOPHUS MICHAËLIS:

Det skal som bekendt være meget svært at omgaas varligt med de berømte tre Ønsker, som Eventyrets Fé tilstaar i sin allerhøjeste Naade. Inden man ved et Ord deraf, er Ønskerne opbrugte uden i Virkeligheden at have indbragt den allerringeste Lykke. Det ene Ønske har ødelagt det andet, og tilsidst sidder man med den usle *status quo* i de tomme Hænder.

Heldigt er det da, at Hovedstaden ikke faar sin Forskønnelse gratis paa Ønsketallerkenen, men Skridt for Skridt maa kæmpe for sine Maal og forme sine Idealer. Et stort Maal vil allerede være vundet, blot den offentlige Mening altid holder sig vaagen og er sig bevidst, i hvilken Retning disse Idealer skal søges.

Fortidens Fejl og Dumheder maa ikke gøres om igen. Naar alle nu kan se, hvor ilde de sidste Generationer har handlet med Byen og dens Skønhed under Omdannelser og Udvidelser, bør det simpelt hen være utænkeligt fremtidig at gaa til Værks med samme Hensynsløshed og Kortsynethed. I de kommende Aar vil Opgaverne melde sig i Massevis, baade i Byens Periferi og i dens Centrum. Spørgsmaalene om Christianshavns Voldterræn og om Kastellet begynder at fænge; af endnu større Vigtighed er den nærforstaaende Ordning og Udnyttelse af det ledigblevne Banegaardsterræn.

En Vandalisme som den, hvormed for en Menneskealder siden »Søerne« behandlede, maa ikke gentage sig. Her som intet andet Sted ønsker man med blødende Hjerter, at gjort Gerning lod sig ændre, og at noget af den tabte Skønhed lod sig vinde tilbage. Intet andet Sted havde der som her været Mulighed for at redde den voksende By et Stykke Naturskønhed og give den en passende harmonisk Ramme. Det er til at græde over, naar man tænker paa Idyllen fra KØBØES Dage. Naturligvis kunde Bebyggelse omkring Søerne ikke undgaas, men mellem saa hæslelige Husrækker burde dette frie og aabne Søbælte ikke være klemmt inde. Og selve Sø-Idyllen burde aldrig være lagt i saa stiv og ynkelig en Spændetrøje. Nu »reguleredes« Bredderne efter Lineal, de bugtede Stier med Græs, Buskadser og Fugleliv forsvandt, og tilbage blev de store, kantede og kolde Bassiner, der kun minder om Vandværks-Reservoirer og ikke om Indsøer. Det hele Bælte er totalt misforstaaet og forkvaklet.

Det kan, trods Broerne, ikke illudere som Flod, thi der er intet Flodleje mellem høje Bredder, ingen dristige Brobuer, som spænder over en Strøm; det hele er for fladt og stillestaaende. Det ser hverken ud som Sø eller Flod, kun som Bassin. Og dog kunde Sø-Karakteren været opretholdt lige saa godt som ved de Stumper Voldgrav, der blev tilbage i Ørstedsparken og i Østre Anlæg. Trods alt har dog denne Sø-Strækning endnu en egen Skønhed. De store Vandflader spejler Sol og Himmel i stemningsfuldt Vekselspil. Naturen hjælper sig selv, om ogsaa Menneskene tilstudser og raserer den efter en Lineal. For Øjeblikket er det Himlens frie Fugle — Maager og Terner og Ænder —, der besørger Forskønnelsen. Men Fantasien forestiller sig, hvad en idérig Havearchitekt kunde faa ud af dette Søbælte, om han fik Lov at bryde de stive Linier, at bugte og levendegøre Bredderne, at fylde ud og beplante, at genvække Idyllen og at lægge Naturen som en yndefuld Dal tværs igennem Byens Stenkolosser. Ikke uden Grund regnes det i Japan for noget nær den fineste Kunst at være Have- og Landskabskunstner, at benytte et nok saa lille Terræn og dets naturlige Muligheder til at skabe et Naturpust af Stemning, at aabne en Plet Jord for Plantelivets rigeste Fantasi og for Himmellysets, Solens og Maanens lune-fulde Skalaer af fortryllende Belysninger. Og man behøver ikke at gaa saa fjernt som til Østen, man behøver blot at tænke paa det Stykke Vidunder af Natur, som New Yorks Central-Park har fremtryllet af Byens Klippegrund midt i Skyskrabernes Ramme: et Net af fuldkomne Automobil- og Spadsereveje midt inde i en Klippeskov med Bregner og Rhododendrer og med herlige Træer, befolkede af springende Egern!

Ikke Vandbassiner, men Søer igen — Fremtidsmusik! Ingen Frygt for, at dette Ønske skal blive altfor snarlig opfyldt. Men Ønskerne har dog deres Mission. Naar de breder sig, og en hel By bliver enig om at ønske det samme, saa sker det tilsidst.

* * *

Kjøbenhavn er efterhaanden bleven en monumentrig By. Der er dem, der synes, at Monumenterne snarest er for mange og navnlig for daarlige. Monumenter er oprindelig bestemte for Kirkegaarde — det er Mindesmærker, som passer bedst paa Steder, hvor man gaar hen, naar man har Trang til at mindes de Døde. En levende By maa ikke blive en Kirkegaard med Monumenter for Per og Povl. Per og Povl skal have deres Mindesmærker

paa Kirkegaarden. Der støder det ikke, at man ser Buster og Navne paa Folk, der er glemte eller ukendte eller ligegyldige. Inde i den levende By er det anderledes. Der harkun Byens og Folkets virkelige Store Ret til at paatvinge sig Erindringen. De andre maa nøjes med Kirkegaarden. Det er i de senere Tider blevet alt for tilfældigt, hvem vi rejser Monument paa offentligt Sted. Samtiden er ingenlunde i Stand til at afgøre, hvor længe Mindet om en Afdød vil leve. Derfor burde det ved Lov forbydes at rejse Enkeltmand Statue eller Monument paa offentlig Plads før mindst et halvt eller helt Aarhundrede efter hans Død. Derved vilde det taabelige Forhold undgaas, at vi rejser Mindesmærker for Mennesker, som maaske ingen vil mindes om en Menneskealder. Først Fremtiden kan afgøre, hvilke Skikkelser der er monumentale, det vil sige fortjener Monument.

Eksempler er uforholdne. Enhver kender af egen Erfaring, hvor vanskeligt det er gennem vore offentlige Monumenter at vise Fremmede vor Nations største Skikkelser, hvorimod man ofte nok støder paa mindre betydelige eller helt ligegyldige.

Det offentlige Mindesmærke har da sin Fare. Det kan gaa til Efterverdenen som et Minde — ikke om en stor Mand, maaske ikke en Gang om god Kunst, men blot om Døgnberømmelse og slet Smag, om en daarlig Tid, da man tillod snobbede Kommitéer eller Partier at rejse Monumenter for Mænd, der ikke var det værd, udførte af Middelmaadigheder, der ikke var Kunstnere. Vi kender jo alle saadanne »Skamstøtter«, som burde tjernes, før Tiden giver dem Hævd til den Plads, de med Urette indtager.

Vilde en god Fé skænke Forskønnelsen et Monument-Ønske opfyldt, kunde jeg — ikke i en Hast, men efter mange Aars Savn — foreslaa en Skikkelse, som det vilde være en historisk Oprensning at sætte en Statue i Byens Hjerte. Findes der i Danmarks Historie nogen Kongeskikkelse, der, trods Fejl og Vanskæbne, fængsler Fantasi og Følelse i den Grad som CHRISTIAN IV? Denne pragtfulde Renæssancens og Reformationens Mand, Borgerkongen, Demokratfyrsten forud for sin Tid, stor i sine Planer og Skuffelser, blodfuld og tungsindig, vældig i Anlæg og Syner, ubændig og svag, stormfuld og vaklende, en Hamlet paa Tronen — naa kommer den Tid, da Kjøbenhavn rejser sin geniale og ulykkelige Borgerkonge et Billede midt i Byens Hjerte?

Og for at blive ved Ønskerne og bruge det sidste til muligt at krone de andre med det rette Held: Først og sidst kunde jeg ønske, at

det blev en Selvfølge for hver god Borger i Kjøbenhavn at være Medlem af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse. At i hvert Fald hver eneste Husejer var selvskrevet Medlem. Da vilde Foreningen være det ideelle og stærke Organ for den samlede Befolknings Krav paa ikke blot at skabe en livskraftig, men ogsaa en skøn By.

DIREKTØR HELGE JACOBSEN:

Jeg mener, at Spørgsmaalet om Kjøbenhavns Forskønnelse ikke er afgjort med, at man tilføjer Byen en Række nye Skønhedsværdier i Form af Kunstværker eller lignende, selv om det naturligvis har sin store Betydning. Det er, synes jeg, mindst ligesaa vigtigt, at man bevarer dens Ejendommeligheder, de landskabelige og de arkitektoniske.

Christianshavns Vold er en af dem, og det vilde være Vandalisme og en slet Forretning at sælge den til Byggegrunde, selv om det lige i Øjeblikket indbragte en Sum Penge.

Hvad har Paris ikke tjent paa sin storslaaede Ødslen med Plads midt i Byens Hjerte? Dens aabne Pladser og brede Boulevarder med grønne Træer bidrager mere end alle dens Monumenter til at gøre den tillokkende for Rejsende fra hele Verden. Det giver den en Ynde, som hverken London eller Kjøbenhavn kan opnaa, fordi der allerede er begaaet for mange Fejl.

Jeg nævner London i denne Sammenhæng, fordi man der er begyndt at tage Eksempel efter Pariserne og ikke mere tillader de tætte Bebyggelser.

Kong EDWARD, der saa ofte opholdt sig i Paris, lagde sit tungtvejende Ord i Vægtskaalen for, at der blev anlagt brede Gader, og at de blev beplantet med Træer, i de nye Kvarterer, og at en harmonisk Architektur saa vidt mulig blev gennemført. Ved Anlægget af den pragtfulde Avenue fra Trafalgar Square med den pompøse Admiralty Arch op til Slottet var det ogsaa ham, der sagde det afgørende Ord.

Saadanne brede Hovedgader, som Wien og München ligeledes har, forskønner en By — og vi kunde have haft dem. Men Sparsommelighed og andre Hensyn gik forud for Skønhedskravene. Vore Forstæder blev saa hæslige, at man græmmer sig ved Tanken om at skulle bo der, men ogsaa her i Byen græmmer jeg mig nu og da: naa jeg ser en prægtig gammel Façade som »Rigsarkivet« blive beskadiget ved hensynsløs Ombygning, naa et af Byens mest karakteristiske Huse som Kongens Bryghus bliver vansiret med vældige Skilte, naa Autoriteterne forsømmer Vedligeholdelsen og

Renholdelsen af en monumental Bygning som Domhuset, og naar et saa rigt og fint Selskab som Sukkerfabrikkerne lader en hæslig Fabriksbygning skæmme et af Byens dejligste Punkter. Det er ikke Architekten, men Selskabet, der bærer Ansvar.

I Stedet for at bygge høje Huse ved vore Kanaler, der er noget af det kønneste, vi har, skulde vi beplante deres Kajer med Slynplanter, som Berlinerne har beplantet store Dele af Sprees, for at den kunde komme til at ligne Tiberen, hvis Stensætninger overalt afbrydes af grønne Vækster.

Naar jeg nu skal sammenfatte mine Ønsker i et eneste stort, saa ønsker jeg, at Kjøbenhavnerne, navnlig Husejerne, ikke vil nøjes med at tale om Kjøbenhavns Forskønnelse, men at de hver især i Handling vil vise deres Kærlighed til Byen: én ved at lade Kalkpudset hugge af sin Ejendoms Façade, saa de røde Mursten kan komme frem for Dagens Lys, en anden ved at dække sine Mure med Slynplanter, en tredje ved ikke at tænke for meget paa den øjeblikkelige Fordel, naar han kan faa Lov til at opføre en Kaserne, hvor der er en smuk Udsigt, osv.

At hver enkelt Borger værner om Byens Skønhed, vil i Længden betale sig mangefold; og vi maa alle gøre vort til, at vor Hovedstad kan være den Titel bekendt, Englænderne giver den, naar de kalder Kjøbenhavn: »Dronningen ved Østersøen«.

KUNSTMALER ERICK STRUCKMANN:

Paa Spørgsmaalet om, hvilket Ønske man kunde nære med Hensyn til Kjøbenhavns Forskønnelse, fristes man let til at fremsætte en lang og detailleret Ønskeseddel!

Men ak! Det er dog til ingen Nytte, thi hvor mange gode Borgere i vor By har ikke ofte gjort dette og næsten altid uden Resultat.

Det saakaldte praktiske Liv og tusinde pekuniære Hensyn har efterhaanden ganske raseret vor gamle By for dens arkitektoniske Minder, og den Tid nærmer sig, hvor man ikke længer kan se, at Kjøbenhavn har en ældgammel og højt kultiveret Historie, thi de sidste halvhundred Aar har vi jo gjort et proPERT Arbejde for at ødelægge og udslette alle de rige og skønne Minder fra svundne Kulturtider.

Vor gamle By er snart ved at ligne et af vore mange velhavende Parvenuhjem, hvor »antike« Kommoder og polstrede Silkemøbler af alle Stilarter er blandet i et smagløst Kaos.

Er ikke det nuværende Gammeltorv et sør-

geligt Eksempel paa denne Smag! — Dette een Gang saa skønne og rolige Torv med de fornemme, gamle Empire-Huse har vor Tid forvandlet til en arkitektonisk pralende Krambod, hvor endog en af vore allerbedste nulevende Architekter har deltaget i Ødelæggelsesværket.

— Var det dog ikke snart muligt, at man her i vor By kunde samles om det beskedne Ønske at skaane de faa Rester af vor gamle arkitektoniske Skatte!

Jeg har nævnt Gammeltorv, som allerede er haabløst ødelagt. Den bedste Del af Bredgade staar nu for Tur. Her ligger endnu samlet en Perlerække af fornemme Bygningsværker: det gamle chirurgiske Akademi, Rigsdagsbygningen, Frederiks Hospital med tilliggende Palæer. — Her skal Ødelæggelsesværket nu paa-begyndes med Gadegennemskæring og eventuel Nedrivning af Frederiks Hospital.

Saa har vi af det historiske Kjøbenhavn snart kun Slotsholmen tilbage, og alle er vi jo enige om dennes Skønhed, men ikke desto mindre har man ogsaa her begyndt Ødelæggelsesværket. Uden alvorlig Protest er det gamle kgl. Bibliotek — det nuværende Rigsarkiv — ombygget og ramponeret saavel indvendig som udvendig paa oprørende Vis, og nu tales der om snart at udvide Ministerierne. Saa kan vi maaske faa Lov at opleve den samme Lemlæstelse af alle de dejlige gamle Nabobygninger: Staldmestergaarden, Ministerialbygningerne, Chr. IV's Bryghus osv.

— Fjenden er som sagt allerede i Anmarsch —

Christianshavns Vold skal jævnes med Jorden! Moderne Sukkerfabriker og Dampskorstene er allerede nærgaaende Naboer, Faren er overhængende! —

Tillad mig derfor paa Deres Forespørgsel om min Stilling til Kjøbenhavns Forskønnelse at udtale det beskedne, men bestemte Ønske, at det først og fremmest maa lykkes at bevare Resterne af Kjøbenhavns historiske Skønhed! — og ganske særlig Slotsholmen med sine mange herlige gamle Bygninger og dens aarhundredgamle Patina!

Og gid hver den, som forbryder sig mod Slotsholmen, maa møde en saa harmdirrende Protest, at yderligere Ødelæggelse een Gang for alle umuliggøres.

MAGISTER SIGURD MÜLLER:

Skulde jeg opregne alle de Ønsker, jeg nærer med Hensyn til Kjøbenhavns Forskønnelse, blev jeg sent færdig. Lad mig da nøjes med at pege paa enkelte Punkter, hvor jeg særlig længes efter at se noget fremmet, noget gam-

melt værnet mod Ufærd, eller noget stygt skaffet af Vejen.

Hvad Oprydningen angaar, regner jeg det for vigtigst, at vi paa mere eller mindre lempelig Vis bliver af med Danmarksmonumentet, HØRUP, TIETGEN og Lurlblæsersøjlen. Til her at sige min Mening om de fires relative Chancer for at sejre i Konkurrencen om en Plads paa Bloksbjerg finder jeg dog ingen Grund. Bedst Udsigt til Forflyttelse turde rimeligvis de to siamesiske Blæsere have. At de, som nogle i Begyndelsen haabede, skulde blæse omkuld, er der vel kun ringe Udsigt til, skønt der næppe er nogen, som vilde holde paa dem. Men endnu har de jo staaet for kort Tid til at vinde Hævd, og desuden har de frem for de fleste andre »Kunstværker« den Fordel, at der raader saa godt som fuld Enighed med Hensyn til deres Eksistensberettigelse. Overfor Danmarksmonumentet er Udsigterne næppe saa lyse; der er jo her andre Hensyn at tage end de kunstneriske. Ideelt set vilde det være rigtigst at kaste hele Historien, baade den stupide Dame og de grimme Løver, i Smelteovnen. Men praktisk talt gaar det næppe an. Nu vel, lad os saa faa den flyttet hen til et Sted, hvor den i noget mindre Omfang bliver Genstand for de lattermilde Kjøbenhavneres Munterhed; jeg foreslaar Fredensborg Slots-park, hvor den vistnok kunde passe ret godt i Ensemblet! HØRUP burde vel nu snart have udtjent sin Tid som bestalter »Bømand« ved Indgangen til Kongens Have. Hvad mener man om at stille ham op i Rigsdagsbygningens Gaard? De, som til daglig færdes der, er jo dog gennemgaaende paa Forhaand vant til at døje ondt. At sige noget om Finsenmonumentet, dette slemme Stykke forlorn Barok, er vel af flere Grunde haabløs Gerning. Men TIETGEN paa Børsrampen! Er der mon endnu noget Menneske, der mener, at man gør Manden Ære ved Aar efter Aar at lade ham staa som Gespenst paa den Plads, hvor han i sin Levetid daglig færdedes, og hvor Opstillingen af en Statue, selv af en aldrig saa god, nødvendig maa være Vandalisme? Nej, bed ham dog hellere, naar endelig galt skal være, tage Hat-ten af og komme indenfor. Skulde der kræves Erstatning for de »Tab«, som de aller ønskeligste Exekutioner maatte volde, henviser jeg til den nærliggende Udvej at trække TYCHO BRAHE, TORDENSKJOLD og CHRISTIAN DEN FJERDE fra deres respektive Skammekroge hen til Pladser, hvor de kan ses; som de nu staa,

kunde de lige saa godt være anbragte paa Salt-holm. Tænker jeg paa Nyskabninger, ligger det mig stærkest paa Hjerte, at vi faar rejst et værdigt Mindesmærke for det danske Aandslivs ypperste Stormand, og jeg er vis paa, at Penge-midlerne dertil nok skal strømme ind, naar Tidsudviklingen igen kommer i rolig Vækst — saa ikke alene GRUNDTVIG'skirken kan blive opført stor og skøn efter JENSEN KLINTS Plan, men ogsaa NIELS SKOVGAARDS udmærkede Statue faa Plads indenfor dens Mure. Dernæst bør der mindes om Monumenter for SØREN KIERKEGAARD og FREDERIK PALUDAN-MÜLLER. Vi kan dog ikke i Længden være bekendt, at Kjøbenhavn, som ejer Mindesmærker for man-gen en ringere Personlighed, ikke giver Tak-nemligheden mod disse to et synligt Udtryk.

— Alt det nævnte tillægger jeg da nogen Betydning. Maaske er der dog et og andet, som har endnu større Krav paa at omtales, saa vist som det er vigtigere at bevare de gamle Værdier end at frembringe nye. Kongens Nytorv saaledes og Christianshavns Vold.

For nogen Tid siden var der et Forslag fremme om at faa Kongens Nytorv »forskønnet« med ret omfattende Plantninger. Sligt vilde dog vel være utilbørligt. Torvet bør beholde sin Karakter som en i det væsentlige aaben og frit overskuelig Plads; hvad der allerede findes af Træer og Blomsterenlæg at værne, er hverken for meget eller for lidt. En anden Sag vilde det være, om der kunde gøres noget for at faa lavet om paa Torvets slettest virkende Façader, først og fremmest det Af-skum, der staa og gnider sig op ad det Thott'ske Palæ som en halvciviliseret Parvenu op ad en fin gammel Herre. Men om dette ligger indenfor Mulighedernes Grænser, ved jeg unægtelig ikke.

Derimod ved jeg, at de Myndigheder, der gaar Christianshavns Vold til Livs, gør sig skyldige i en Brutalitet, som vil slaa Vedkommen-des Navne fast i Byens Historie. Da man for ikke ret længe siden for at spare Penge sløjfede den sidste Rest af Østervold, ofrede man ikke alene en betydelig Skønhedsværdi »paa Guldkalvens Alter«, men ogsaa en uvurderlig Relikvi. Vi er inde paa et slemmt Skraaplan. Skal vi nu fare frem ad den Vej? Saa bliver Konsekvensen da, at vi lægger Mergelbane gennem Jellingehøjene og afstaa en amerikansk Samler Dronning MARGRETHES Sarkofag og CHRISTIAN DEN FJERDES blodige Tørklæde for nogle Skæpper Dollars.



KONGENS NYTORV

»KONGENS NYTORV«, skriver cand. mag. VILH. LORENZEN i en Artikel i »Turist-tidende«, »er noget af et Symbol paa den gode Architekturs Vilkaar i Kjøbenhavn. Architektur er her taget i videste Betydning — Bygninger ogsaa i Forhold til Gade og Plads. Kongens Nytorv viser — klarere end mange andre Partier i Kjøbenhavn — hvad Byen kunde have været, og hvad den er bleven. Kongens Nytorv er det levende Vidnesbyrd om, hvorledes den helt gode, ja ypperlige Arkitektur er bleven isprængt den middelgode og den helt slette.

Man skal jo ikke altid fremhæve Fortiden paa Nutidens Bekostning, og ikke alt, hvad der byggedes i gamle Dage, var lige godt. Men hvad Kongens Nytorv angaar, havde Fortiden fra første Begyndelse sat meget ind paa, at her skulde kun god — helst monumental Architektur — faa Lov til at brede sig. Kongens Nytorv blev startet under de bedste Auspicier og holdt sig længe oppe som en fornem Architekturplads. Først de sidste Slægtled har skudt Brecher i Fornemheden.

Kongens Nytorv hørte med i FREDERIK III's Planer fra 1651 om et Ny-Kjøbenhavn — Planer der dog kun langsomt realiseredes under ham og de følgende Konger og skabte det »regulære« Byanlæg mellem det gamle Hallandsaas og Kastellet, det Byanlæg, der er en saa karakteristisk Modsætning til det gamle Kjøbenhavns fri og selv voksende Bebyggelsesform. Det var selve Hallandsaas, der skulde omdannes til »Kongens Nye Torv«. Liggende midt imellem det nye og gamle fik det sit Præg af fornem Regelmæssighed op imod Nykjøbenhavn; til den anden Side blev dets Form ret vilkaarlig bestemt af den gamle By og af Bremerholms hævdvundne brudte Grænselinier. Derfor Torvets Knæk og Vridninger til denne Side, indtil der falder Ro over det i den brede, gadeagtige Fortsættelse i Holmens Kanal.

Det blandede, man kunde sige bastardagtige, er den Dag i Dag Kongens Nytorvs Særmærke. Derpaa beror noget af dets Charme; Kongens Nytorv er saa ejendommeligt, for ikke at sige løjerligt i sin Form, at det let huskes af alle Fremmede. Men deri ligger igen dette Torvs Forbandelse; thi det har alle Dage været en vanskelig Plads at faa den rette Helhed over. Og netop nu gør moderne Storstadstrafik Problemet endnu vanskeligere.

Det var under CHRISTIAN V, man begyndte for Alvor at arbejde med dette Torv og dets Muligheder, og det blev det første bevidste Forsøg paa at skabe en virkelig Pladskunst i Danmark.

Først havde man tænkt paa at føre den allerede 1669 projekterede Nyhavns Kanal hen foran Charlottenborg og lade den fortsætte i Holmens Kanal. Det blev opgivet.

Imidlertid fik Ingeniøren GOTFRED HOFMAN 1680 Ordre til at udarbejde en Plan. Paa det efterhaanden brolagte Torv udsparedes i Midten en oval Plads, der udfyldte næsten hele Torvet; 4 retvinklede Fremspring markerede Torvets Hovedakser. Denne Plads »Krindsen« skulde beplantes, altsammen »til Stadens Zirat og deres Fornøjelse, som Huse og Gaarde der sammesteds ejer«. 1688 satte Kongen Kronen paa Værket ved at rejse — sin egen — af l'AMOUREUX udarbejdede Rytterstatue, omgivet af symbolske Figurer.

Denne Statue i Centrum af det beplantede Anlæg blev, hvad den er den Dag i Dag, det midtsamlende Fælles, der holder sammen paa det hele Torv.

»Hesten«, denne miskendte, ganske vist noget overrestaurerede, Figur, redder endnu 1915 den store, vanskabte Plads! Den store beplantede »Krinds« har endelig dengang næsten kunnet faa Folk til at glemme Torvets uregelmæssige Form.

17de Aarhundrede, Barokkens Aarhundrede, havde her handlet ud fra sit Ideal — ogsaa i den store Kunst: Centralisation og Orden. Man havde fulgt det mest autoritære Forbillede og gjort, som MICHEL ANGELO, da han opstillede MARC AURELS Rytterstatue midt paa Kapitolpladsen i Rom.

Det stod imidlertid Tiden og dens Mænd klart, at til monumental Pladskunst hørte ogsaa Indfatningen af Pladsen, helst med monumentale Bygninger. Man haabede, at Rigets Stormænd her vilde opføre sig statelike »Hoteller«. Det skete ogsaa, omend ingenlunde i det ønskede Omfang.

Først rejste sig fra 1672 »Hans høje Excellences«, ULRIK FR. GYLDENLØVES Palæ (Charlottenborg). Snart efter, i 1680erne fulgte NIELS JUELS (nu THOTT) Palæ, men dermed standse det foreløbig. Selv havde CHR. V opført det brede og drøje Gethus paa Sydsiden af Torvet. Imidlertid havde Kongen, for ikke at naa under et vist Lavmaal af Bebyggelse, resolveret, at ingen maatte bygge Huse ud mod hans nye Torv, uden de var i to Stokværk, foruden Kælder, og grundmurede ud imod Torvet. Og yderligere paabød han tvungen Censur! »Derhos iagttages, at samme Huse, saa vidt muligt er, paa een Maner og efter en Bygningsmodel efter vores Stadsbygmesters Anledning bygges«. Man forlangte altsaa — saa

vidt muligt — Enhed i Pladsbilledet ogsaa fra Architekturens Side. Den Type, hvorefter der blev bygget, var sikkert Kvisthustypen, der er bleven saa yndet og saa almindelig her til Lands.

Op i det 18de Aarh. rejste sig atter nye og ofte statelige Bygninger, denne Gang langs Torvets vestlige Side; her byggedes Hovedvagten; længere nede laa det AHLEFELDT'ske, senere det GRAM'ske Palæ, nu Hotel d'Angleterre. Længere nede igen, hvor nu Magasin du Nord ligger, opførtes det BJELKE'ske, senere HOLSTEIN'ske Palæ.

Op selv hvor der ikke opførtes store, monumentale Nybygninger, var det gennemgaaende anselige og velbyggede Huse, hvor saa godt som kun Stands- og Rangspersoner holdt til.

I Midten af Aarhundredet opførtes saa mellem Gethuset og Holmens Kanal det Kgl. Theater, der satte det monumentale Punktum til denne Side.

Nu er det kun muligt ved Hjælp af gamle Tegninger og Stik at danne sig et Indtryk af, hvor smuk og aristokratisk en Plads Kongens Nytorv dengang var.

Den paabudte Ensartethed i Bebyggelse havde det vel vist sig umuligt at overholde. Men i det 18de Aarhundrede ejede Torvet aligevel en vis arkitektonisk Helhedsstemning. Architekturen i Størsteparten af de Bygninger, der indfattede Torvet — store og smaa, offentlige og private — holdtes alle sammen af det korrekte, velordnede, i den enkelte Bygning altid ligevægtige, der er Barokkens Stilmærke. De Tilføjelser i Klassicisme, HARS DORFF gav denne barokke Plads i to hver for sig saa fine og noble Bygningsværker som hans eget Hus, nu delvis Udenrigsministeriets Ejendom, og ERICHSENS Palæ har ikke kunnet bryde Stemningen. Dertil er Familieskabet mellem de to Stilarter altfor intimt.

Men da Kongens Nytorv stod i sin Glans, var man begyndt at omkalfatre det og gribe ind i Torvets oprindelige Idé. Allerede i det 18de Aarh. fjærnedes Krindsens Beplantninger og kun et snævert Stakitværk blev tilbage. Dette var ikke til Gavn for Pladsbilledet. Paa det store Torv maatte Statuen næsten blive helt borte. Derpaa er der dog senere bødet noget ved dens nuværende Beplantning, hvis herlige Træer burde være de mest paaskønnede i hele Kjøbenhavn.

Først i sidste Slægtled er det dog, at Ulykkerne er komne over Kongens Nytorv, saa det — trods alt, trods det, at en stor Plads som den altid vil imponere og trods megen udmærket Architektur her og der — alligevel falder i Stumper og Stykker.

Et for et har de gamle Patricierhuse og Palæer maattet vige for Nybygninger. Man spørger uvilkaarlig, om dette nu ogsaa har været nødvendigt, om ikke langt mere af den gode, gamle Architektur paa denne Plads havde kunnet bevares. Thi Bevaringen af skønne Bygninger fra Fortiden er Borgernes moralske Pligt. Viser det sig ganske ugørligt at bevare dem helt urørte, maa de under eventuel Ombygning ændres med Skaansomhed, saa de saa vidt muligt beholder deres arkitektoniske Karakter. Et saadant Forsøg, der er falden saare heldigt ud, viser den KANNEWORFF'ske Ejendom paa Hjørnet af Bredgade og Strandstræde. Store Butiksrunder kan indsættes paa mange Maader. Den slettest tænkelige er anvendt overfor HARS DORFFS Gaard, hvis strænge Ydre ganske er gaaet tabt derved.

Endnu har man dog et ejendommeligt og i bedste Forstand historisk Architekturbillede for sig, naar man lader Øjet følge Bygningsrækken fra Charlottenborg, over Husene i Nyhavn, den KANNEWORFF'ske Ejendom og til THOTT'S Palæ. Men dermed er Glæden ogsaa forbi foreløbig. Hele Resten af Torvets Indfatning mod Nord og Vest er bleven ganske forstyrret. Dette betyder ikke, at der ikke baade her og der har vist sig et rigtigt Blik og de rette Bestræbelser. Men altfor mange Muligheder er her gaaet i Løbet og i det store og Hele er Kongens Nytorv som en virkelig Architekturplads uhjælpelig fortabt.

Til det gode, der er at sige, hører Placeringen af St. Nordiskes Bygning i Nyhavns Akse. Det er der monumental Mening i, og det føles rent umiddelbart. Men ved en Monumentalbygning, som denne baade er og som den prætenderer at være, burde der bedre være regnet med, at den ligger ud til en stor Plads og skal kunne virke paa Afstand. Det gør baade THOTT'S Palæ og Charlottenborg, de er trukne op i store, tydelige Linier og er monumentale; men Smaaligheden i St. Nordiskes Facadeinddeling og Dekoration er altfor paafaldende. (Den havde virket meget bedre paa en lille Plads eller i en bred Gade). Den samme Fejl gælder Behandlingen af Hotel d'Angleterre. Dets Facade er i bedste Fald fuldkommen interesse- og karakterløs. Men denne Bygning havde ligeledes udmærkede Betingelser for at kunne være mellem de af en Plads' egentlige »Hovedbygninger«, der holder sammen paa Billedet, og faar os til at glide lettere henover Misligholdelsen af Pladskunstens Love baade her og der.

Magasin du Nord's store Hus, der for sin Tid ikke er noget daarligt Forsøg i en helt ny og vanskelig Bygningstype, er — trods Tilslutning til fransk Renæssancearkitektur — altfor

meget af et hypermoderne Glashus til at det, blot tilnærmelsesvis, passer ind i sine Omgivelser. Paa en anden Maade end om de to tidligere nævnte Bygninger gælder det ogsaa om denne, at den kun daarligt gaar ind i Pladsbilledet. Man har heller ikke her regnet med, at en rummelig Plads stiller særlige Fordringertil sine store Huse i Retning af Monumentalitet. Og er samme Plads yderligere, som netop Kongens Nytorv historisk og endnu den Dag i Dag stilistisk bestemt af Barokkens Byggeskik, saa skal der i den enkelte helt nye Bygnings Architektur tages Hensyn dertil. Det behøver ikke at betyde slavisk Underkastelse under noget fra Fortiden givet. Men som man ikke hænger et Olietryk op paa sin Væg mellem gode Malerier, maa man ogsaa forlange, at Væggene om en af vore mærkelige offentlige Pladser ikke spoles for os!

Alt dette har DAHLERUP forstaaet, da han i det Kgl. Theater skabte en særdeles god Monumentalbygning, mægtig og drøj, med faste Omrids, meget i Slægt med Barokkens Idealer. Den kan taale at ses paa Afstand. Kun Skade, at denne nu saa snavsede og triste Bygning er i Stuk, og ikke har kunnet gennemføres i ægte Stenmateriale. Men Kongens Nytorv rummer et af de aller mest afskrækkende Eksempler i Nordeuropa paa mislykket Forsøg paa at skabe »stor« Arkitektur. Der er Standards Bygning, klistret klods op ad det stilfulde, diskrete THORNTS Palæ. Denne Tegnebrætsfacade mangler, trods det, at den er holdt i stort Maal, al virkelig monumental Inddeling og Holdning. Den er tilmed holdt i Uskylds hvide Farve og stikker paa grelleste Maade af mod alt, hvad der ellers tiltrækker sig Opmærksomhed paa den Plads. Og værre end det! Den trækker magnetisk Blikket til sig ved sin udfordrende Væremaade, saa den næsten er bleven Pladsens »Hovedbygning« til denne Side. Dens Nabo til venstre, opført af G. TVEDE *), er derimod bleven til ud fra den rigtige Følelse for Kongens Nytorvs arkitektoniske Karakter. Det er et rødt Pilasterhus med enkle, letfattelige Forhold. Dets Type og Motiver holder sig da ogsaa til en ældre Bygning, der i sin Tid laa paa nuværende »Standards« Grund.

Men rundt om paa Pladsen er der andre døde og uhyggelige Punkter. Der er de græsnelige Partier ved Hovedvagtsgade og Tordenskjoldsgade, hvor iøjnefaldende Gadeudløb er bleven vanrøgtede med Døgnets værste Architektur.

Saaledes rejser Kongens Nytorv da ogsaa

*) Dette er ikke rigtigt. Huset er opført efter Tegninger af Arkitekt FR. L. LEVY. Red.

Problemet om Nybygninger og det offentliges Forpligtelse til at ordne og vejlede i Tilfælde, hvor Privates Misgreb berøver eller truer med at berøve os kulturelle Værdier, der ret beset ikke er Enkeltmands, men tilhører os alle.

Kongens Nytorv er god at drage Lære af. Men — vil man sige — det er for sent at kaste Brønden til, naar Barnet er druknet! Selvfølgelig. Dog staar man jo nu overfor en omfattende og kostbar Omregulering af Færdselen med tilhørende faktiske Forandringer i Torvets Fysiognomi. Der er altsaa endnu Mulighed for at miste noget — som der paa den anden Side ogsaa er Mulighed for at vinde noget. Og i al Fald: Kongens Nytorvs Skæbne — hvad det var, hvad det er blevet til og hvad det kunde have været — kan virke vejledende og opdragende med Hensyn til Behandlingen af andre Dele af Kjøbenhavn, overhovedet af de Partier i vore Byer, der endnu har noget værdifuldt at miste eller vinde«.

(Turisttidende, Marts 1915).

* * *

Af alle Kunstformer inden for Architekturens Omraade turde »Pladskunsten« vel nok være den vanskeligste, men ogsaa den, der i væsentlig Grad evner at give Udtryk for en Bys Kultur. Vi er ikke forvænt med »Pladskunst« herhjemme, og de faa gode, gamle Torve, vi har, har vi efter Evne søgt at forkludre. Vi har ikke i Tide været opmærksom paa den stilfærdige Form for Pladskunst, for hvilken der var givet Udtryk i Torve som Gammeltorv, Amagertorv-Højbroplads og Kongens Nytorv. At Gammeltorv fra at være en stilfuld Plads, hvis Bygninger var afstemt harmonisk efter hinanden, i Tidens Løb er blevet til en Slags arkitektonisk Billedbog med Prøver af de mest forskelligartede moderne Bygningsformer, hver for sig udmærkede Bygninger, men blot opført med komplet Foragt for, hvorledes det enkelte Hus kom til at passe i Gadebilledet, og uden Spor af Hensyn til, at det vilde forstyrre den Harmoni, der paa et givet Tidspunkt hvilede over Pladsen, er fremhævet saa ofte, at en nærmere Bevisførelse her vil være overflødig. Gammeltorv er og bliver haabløst forkludret, og derved er intet mere at gøre. Amagertorv fik man ogsaa lykkelig og vel spoleret ved Opførelsen af den skrækkelige, af alskens Reklamepynt overhængte og som alle Parvener saa paatrængende Kasse mellem Østergade og Kirkestræde. Højbroplads kan muligvis endnu reddes, dersom Grundejerne ved senere Ombygninger — eventuelt under Pres af den offentlige Mening — vil vise det Hensyn, som det andet-

steds hidtil har skortet paa Raadhuspladsen, der som Plads betragtet jo er skabt paa bar Bund, fik desuagtet aldrig en Form, der muliggjorde Udfoldelsen af egentlig Pladskunst. Ikke alle de Nybygninger etc., der opførtes paa Pladsen, kan man med Rette kalde Kunst, langt mindre god Kunst, og Pladsen udviklede sig efterhaanden til et Hoved-Knudepunkt i Byens Trafik, og de Hensyn, Trafikken kræver, er som bekendt vanskelige at komme udenom.

Anderledes stiller Forholdene sig paa Kongens Nytorv. Her er endnu Muligheder tilstede for ved den Regulering, der længe har været ventet, at faa noget godt ud af denne centralt beliggende og efter sin Størrelse monumentale Plads.

Opmærksomheden har derfor i længere Tid — ogsaa fra Foreningens Side — været rettet paa dette Punkt, og da det fra Magistratens Side udarbejdede Forslag til Torvets Regulering var kommet til Offentlighedens Kundskab og var forelagt Borgerrepræsentationen, hvor det henvistes til Behandling i et Udvalg, tilskrev Foreningen under 26. Marts d. A. dette sidste saaledes:

Gennem den Borgerrepræsentationen forelagte Skrivelse af 9. f. M. fra Magistraten er Bestyrelsen gjort bekendt med den af Direktøren for Københavns Sporveje i Forbindelse med Direktøren for Vej- og Kloakvæsenet udarbejdede Plan til Regulering af Kongens Nytorv, og efter den Forhandling, der angaaende denne Sag har været ført i Borgerrepræsentationen i dennes Møde d. 18. s. M., har Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse nogen Grund til at tro, at Spørgsmaa'et om Torvets Regulering, der i længere Tid har været stillet i Bero, nu er i Begreb med at nærme sig sin Løsning. Naar henses til, at Ordningen af Torvet, efter hvad der er oplyst, vil medføre en Bekostning af c. 300,000 Kr., turde der være Anledning til at undersøge, om det forannævnte Forslag opfylder alle de Fordringer, der maa stilles til Løsningen af et saa betydningsfuldt Problem som Ordningen af Forholdene paa en af vor Bys mest fremtrædende Pladser, og Bestyrelsen tillader sig i saa Henseende at bemærke, at det omhandlede Forslag maaske nok fyldestgør alle de berettigede Fordringer, der i vejteknisk og sporvejstrafikal Henseende maa stilles, men at Sagen formentlig ikke bør løses udelukkende ud fra disse Synspunkter.

Sagens sporvejstekniske Side skal Bestyrelsen ganske lade ligge. Naar en paa dette Omraade saa kompetent Mand som Direktøren for Sporvejene har været medvirkende ved Udarbejdelsen af det foreliggende Forslag, har Bestyrelsen ej heller mindste Grund til at tvivle om, at alle herhenhørende Hensyn ogsaa er sket Fyldest. Det, der for vor Forening — og for det store Borgerskab, vi repræsenterer — derimod er af største Vigtighed, er om Forslaget kan siges at opfylde, hvad vi tør

kalde de rent skønhedsmæssige Krav, men netop disse Hensyn synes det foreliggende Forslag desværre ganske at have ladet upaaagtede.

Ud fra disse Betragtninger har vi ment at burde gøre os til Talsmænd for den i og for sig nærliggende Opfattelse, at der ved Ordningen af Kongens Nytorv bør søges tilvejebragt en Løsning, der tager Hensyn til saavel de tekniske som de skønhedsmæssige Krav.

Allerede paa et tidligere Tidspunkt har der til Bestyrelsen været indsendt Forslag til Regulering af Kongens Nytorv, men i intet af disse Forslag har der været givet Udtryk for Tanker og Ideer, der har forekommet os af en saadan Værdi, at Bestyrelsen har følt sig tilskyndet til at give den sin Tilslutning eller paa anden Maade understøtte dem over for Offentligheden.

Fra d'Hrr. Architect KAJ GOTTLÖB og Havearchitekt JOHAN LASSEN har vi derimod i disse Dage modtaget et Forslag, som ogsaa vil være indsendt til det ærede Udvalg, og som forekommer os at rumme Enkeltheder, det vel er værd at underkaste nærmere Drøftelse.

Forslagets Forfattere er med Bestyrelsen enige i, at Forslaget kun skal betragtes som en Anvisning paa en Løsning og ikke som et endeligt Forslag. Bestyrelsen skal i denne Forbindelse saaledes henpege paa, at der paa Torvets Midterparti formentlig ikke bør være andre Træer end dem, der findes i Øjeblikket paa Plænen omkring Hesten. Ved en altfor omfattende Træbeplantning vil man let staa i Fare for at udviske Torvets Karakter som aaben Plads og i Stedet gøre det til et Anlæg, omgivet af en Gade, i hvilken en Række andre Gader munder ind. Af samme Grund maa vi fra raade at plante den nærmest Magasin du Nord paa Plænen viste Trærække, medens den foreslaaede Trærække langs det kgl. Theaters nordvestlige Facade derimod sikkert vil gøre god Virkning.

Ligesom Bestyrelsen er af den Anskuelse, at der ikke bør anbringes flere Træer paa Kongens Nytorv, er man tilbøjelig til at tro, at den kommende Regulering bør gribe det mindst mulige ind i Torvets nuværende Udseende. Udfra denne Opfattelse maa den Ordning af Torvets Midterparti, som anbefales af Magistraten, og som gaar igen paa Størstedelen af de af de tekniske Direktører udarbejdede Planer, derfor betegnes som mindre tilfredsstillende, medens derimod den ovale Anordning (dog uden Trærækken), saaledes som den er antydnet paa den af Architect GOTTLÖB foreslaaede Plan — der, saavidt det kan ses, ikke indeholder noget, der i sporvejsteknisk Henseende vil kunne umuliggøre Gennemførelsen af den af Magistraten foretrukne Plan — forekommer os at give en heldig Løsning paa Spørgsmaalet om, hvorledes man ud fra et kunstnerisk Synspunkt skal ordne Torvets Midterparti, naar dette alene skal være forbeholdt gaende Færdsel.

Den af de to tekniske Direktører udarbejdede som Ia betegnede Plan har ogsaa denne Oval, men i den Planen ledsagende Beskrivelse udtales det, at dens Gennemførelse ikke kan tilraades under Hensyn til de uheldige Færdselsforhold, der vil fremkomme paa det Areal, der ligger mellem Midterplateauet og

Gadestrækningen fra Østergade til Lille Kongsgade. Det forekommer Bestyrelsen, at Direktørerne i nogen Grad overvurderer de Vanskeligheder, der kan være forbundet med at hindre uvedkommende Færdsel — der tænkes navnlig paa Cykler — paa det nævnte Areal, idet det formentlig ved en noget større, cirkelrund Refuge end den paa nævnte Plan Ia viste (mellem Ovalen og det kgl. Theaters Hovedfacade) og ved et almindeligt Politiforbud maatte blive muligt at hindre Cyclekørsel paa Arealet.

Anlægget af et saadant, et Trin over Torvets Flade hævet, ovalt Midterplateau, langs hvis Yderkant der kunde tænkes anbragt en Række dekorative Lygteopstandere, vilde sikkert bidrage til at skabe noget endnu smukkere ud af det i Forvejen saa smukke Torv. Dettets Karakter som monumental Plads i vor By behøver formentlig ingen nærmere Paavisning, men vi skal blot bemærke, at de mange efter vore Forhold ret monumentale Bygninger, der begrænser Pladsen, sikkert vil berettigede til at ofre noget ogsaa paa Pladsens kunstneriske Udsmykning. Men selv om en saadan under Henvisning til den foreliggende Situation maaske bør stilles i Bero til bedre Tider, skulde selve Planen for den Regulering, der for et længere Aaremaal vil komme til at præge Pladsen, dog ikke gerne foretages paa en saadan Maade, at den foregreb Muligheden af senere at tilføje den de kunstneriske Værdier, som man i Øjeblikket maa give Afkald paa.

Det er derfor vort Haab, at det ærede Udvalg vil tage Hensyn til de Betragtninger, vi i det foregaaende har ladet faa Udtryk, og søge den fornødne kunstneriske Bistand til Imødekomelsen af de skønhedsmæssige Krav, der bør stilles til Reguleringen af Kongens Nytorv.

Efter at Udvalget havde afgivet sin Betænkning, kom Sagen paany til Behandling i Borgerrepræsentationen i dennes Møde d. 20. Maj d. A., og Forsamlingen vedtog her Udvalgs-Flertallets Forslag, der ved Siden af nogle Ændringer i Sporvejslinjernes Indføring paa Pladsen gik ud paa, at der omkring det nuværende ovale Midterparti skal plantes en dobbelt Række Lindetræer, og at den Del af Torvets Midte, der skal forbeholdes Fodgængere, skal hæves lidt og brolægges i Mønster.

Kommunalbestyrelsen har saaledes truffet sin Afgørelse, og vi kan altsaa vente i en nær Fremtid at se Torvets Regulering paabegyndt efter den vedtagne Plan.

Det kan da maaske synes haabløst at kæmpe mere for denne Sag. Men vi vil alligevel — endnu mens Tid er — understrege, at det efter vor Opfattelse er forkert at plante flere

Træer paa Torvets Midte, og det bliver ikke mindre forkert at gøre det under Paaberaabelse af, at man derved genskaber »Krindsen«. Thi i »Krindsen«s Dage havde man af høje Træer kun den dobbelte Række af Træer uden om Monumentet, der stod frit i Midten, kun omgivet af lave Blomsterrabatter. Hvis man vil vide, hvad Virkning en dobbelt Trærække uden om det nuværende Anlæg med dets pragtfulde, høje Træer vil have, behøver man blot at kaste et Blik paa det Billede, der frembyder sig for en, naar man fra Østergade træder ud paa Torvet, og ser over mod Charlottenborg og saa spørge sig selv, om det ikke vilde være Synd og Skam, at et saadant Gadebillede skulde ødelægges. Træer er en god Ting i en Storby, og ingen vil efter Foreningens Stilling til Spørgsmaalet om Træer og Blomster kunne mistænke den for at ville Træerne i Byen tillivs, men der skulde dog gærne være Mening ogsaa i Anbringelse af Træer. Paa Kongens Nytorv er der tilstrækkeligt med Træer paa Torvets Midte, der er ikke fjærreste Grund til at plante flere, idet de ikke blot ikke vil tilføje Gadebilledet nye Værdier, men ovenikøbet bidrage i væsentlig Grad til at tilsløre alt eksisterende Gadebilleder, hvis Værdi maa forekomme uomtvistelig.

Kan det ophøjede Midterplateau derfor ikke følge det nuværende Midterpartis Oval, hvad der i alle Henseender maatte synes at være det smukkeste, og er det af Færdselshensyn aldeles uomgaaelig nødvendig at give det nævnte hævede Midterplateau den ned mod Magasin du Nord tilspidsede Form, nuvel, det maa man bøje sig for, men at det af den Grund skulde være nødvendigt at plante den foreslaede dobbelte Række Træer, det kan vi med vor bedste Vilje ikke indse.

Vi henstiller derfor til Kommunalbestyrelsen at opgive denne Tanke og i Stedet for langs det hævede Midterparti med passende Mellemrum at lade anbringe nogle meterhøje, tilhugne Sten af smuk Form.

Og sluttelig vil vi paa det allervarmeste henstille, at Reguleringen, hvorledes den saa end maatte blive, ikke maa blive løst alene efter Passer og Lineal, men at der ved Udarbejdelsen af de endelige Planer søges den fornødne kunstneriske Bistand.



FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE 1885—1915

DEN 9. Maj iaar var det 30 Aar siden, vor Forening stiftedes. Ved Foreningens 25-Aars Jubilæum i 1910 udgav vi en lille Pjece, der i korte Træk opridsede Foreningens Historie gennem de da forløbne 25 Aar. Denne Pjece, som vi sendte til samtlige Foreningens daværende Medlemmer, er forlængst udgaaet, og da Foreningens Medlemsantal i Løbet af de 5 Aar, der er gaaet siden nævnte Pjeces Udgivelse, er fordoblet, har vi ment at burde benytte Foreningens 30 aarige Fødselsdag til at imødekomme et af mange af de nye Medlemmer fremsat Ønske om at blive gjort bekendt med, hvad Foreningen har udrettet under sin nu 30-aarige Bestaaen.

Vi maa da kort minde om det første, stærkt omdisputerede Resultat af Foreningens Virksomhed, nemlig Storkespringvandet, der afsløredes i 1894, efter at Foreningen i de mellemliggende Aar havde opsparet de fornødne Pengemidler. Om dette Springvand har senere Bestyrelser for Foreningen maattet høre ilde, ihvorvel man dog ikke med Føje kan lægge den nuværende Bestyrelse en tidligere Bestyrelses Handlinger til Last. Det skal indrømmes — hvad vi ogsaa tidligere*) har fremhævet, men her benytter Lejligheden til at gentage —, at der nok med Rette vil kunne indvindes et og andet mod Brøndens Komposition — især mod de strittende Muskedonnere, der danner den noget spinkle og lidt fattige Afslutning for oven; men den Snes Aar, der nu er forløbet siden Springvandets Opstilling, har lagt sin Patina over det Kunstværk, som Springvandet trods sine Mangler dog er, og det vilde ganske utvivlsomt vække Modstand, om man nu i 1915 vilde komme og forlange det fjærnet, ikke mindst under Hensyn til, at man ved forholdsvis smaa Midler vilde kunne faa noget virkelig godt ud af det f. Ex. ved at erstatte den tragformede Vase med en lille Figur og give den øverste Kumme en noget rigere dekorativ Udsmykning. Overfor Tilbud om Midler til Iværksættelse af en saadan Forandring vil Bestyrelsen ikke stille sig afvisende.

I 1894 saa det imidlertid ud, som om de Sortseere skulde faa Ret, som profeterede, at Springvandet skulde blive Foreningens Gravmæle, og Fremtiden laa sandelig ej heller lys for Foreningen. Dens Medlemsantal, der ved Foreningens Stiftelse havde udgjort ca. 800, var hele Tiden siden Stiftelsesaaret i nedadgaaende

*) Forskønnelsen IV. Aarg. Side 18.

og var i 1894 nede paa c. 300, ja gik i 1897 endogsaa ned til 216. Den daværende Bestyrelse havde da ogsaa under alvorlig Overvejelse at stille Forslag om at opløse Foreningen og derved gøre Pinen kort, naar Foreningens Virksomhed dog alligevel vandt saa ringe Sympati og Forstaaelse. Man enedes dog om at holde Foreningen paa Benene, og det tjener egentlig i højeste Grad den dasiddende Bestyrelse, hvis Formand var Overretssagfører FRITZ HARTMANN, til Ære og Fortjeneste, at den klarede de vanskelige Aar og førte Foreningen videre efter den engang lagte Plan. Det hjalp naturligvis noget i økonomisk Henseende, at Foreningen havde faaet Raadighed over Renterne af en Kapital paa 40000 Kr., som skænkedes Foreningen af en Søster til vor berømte Landsmand THEOPHILUS HANSEN, og for hvilken der oprettedes et Legat under Navnet »Frøken MARIE HANSENS og Architect, Friherre THEOPHILUS HANSENS Legat til Kjøbenhavns Forskønnelse«. Samtidig deltes Foreningens Ledelse, saaledes at Architect MARTIN NYROP varetog den kunstneriske Del, Overretssagfører HARTMANN den administrerende (som Kasserer og Sekretær).

Foreningens Arbejde i de følgende Aar deltes mellem Forhandlinger med Autoriteterne om Bethelskibets Fjærnelse og forskellige mindre Opgaver, af hvilke Anbringelsen af de dekorative Lygteholdere paa Regensen (af Architect HARPØTH) var den betydeligste. Forhandlingen angaaende de i Forbindelse med sidstnævnte Sag staaende Færdselsforhold ved Rundetaarn gav iøvrigt Stødet til Fremkomsten af Planen om den Regensbuegang, der dog først 13 Aar senere — i 1910 — blev til Virkelighed. Endvidere havde man Opmærksomheden rettet paa Forholdene ved Nikolai Taarn. Virksomheden gav sig fremdeles Udslag i Planer om Reguleringen af Christiansborg Slotsplads og Slotsholmens Bebyggelse i det Hele (MARTIN NYROP og PIETRO KROHN), Foreningen bestodte det lille Anlæg ved Klampenborgbanestationen i Gyldenløvesgade (MARTIN NYROP og A. BUNDGAARD) og fremsatte Planen til Regulering af Pladsen ved det da fjærnede Bethelskib (MAGDAHL-NIELSEN). Endelig havde man deltaget sammen med Turistforeningen i Forhandlingerne om en Kastels-Park.

Vier dermed naaet ned til Aaret 1902, der blev et historisk Aar i Foreningens Tilværelse, idet man paa dette Aars Generalforsamling ind-

valgte en Del nye og friske Kræfter, der skulde føre virksomheden videre. De nye Mænd var Architekterne MAGDAHL-NIELSEN og FRITZ KOCH samt Maleren JENS MØLLER-JENSEN, af hvilke Architect KOCH valgtes til Formand. Der udkastedes nu Planer til Omdannelse af den forreste Del af Langelinje, (Architekt SØREN LEMCHE) og til Opmaling af Husfacaderne paa Graabrødretorv (JENS MØLLER-JENSEN), hvor de grimme Slagterboder i Mellemtiden endelig havde maattet vige Pladsen. Foreningen havde helst set disse Slagterboder afløste af en Brønd, til hvilken man havde fremskaffet et Udkast (af Architect MØRK-HANSEN *), men Kommunen ønskede en af de bekendte smaa grønne Plæner, og dermed fik det da foreløbig sit Forblivende. Efter FRITZ KOCHS Død 1906 overtog MØLLER-JENSEN Foreningens Ledelse, medens der samtidig foretoges en Række Nyvalg til Bestyrelsen. Under MØLLER-JENSENS energiske og initiativrige Formandsskab gik Foreningen nu en kraftig Opgangsperiode imøde. Der afholdtes straks et stort Agitationsmøde med Taler af Architect LEUNING BORCH og Prof. juris CARL TORP, og alene paa dette Møde fik Foreningen c. 400 nye Medlemmer, hvilket jo betød et mægtigt Fremskridt efter den Tids Maalestok.

Foreningen søgte og fandt nu stadig nye Virkefelter. Den formaaede Ingeniørerne ALEX. FOSS og O. K. NOBEL til at udarbejde et Projekt til nye Strandveje, der paa ny skulde aabne Københavnerne Adgang til Sundet, hvorfra de sidste Aartiers uheldige Udvikling havde faaet den spærret ude. Man foranstaltede en Konkurrence om smukke Udhængsskiltte**) og fik Architect A. CLEMMENSEN til at udarbejde det kendte Projekt om Bebyggelsen af Nikolai Plads***) — en Plan, hvis Realisation desværre nu for stedse er skrinlagt, efter at Opførelsen af den RENTZMANN'SKE kommunale Kirkebygning i Forbindelse med Taarnet nu er i fuld Gang. Foreningen gav endvidere Idéen til Opmalingen af den morsomme gamle Husrække i Nyhavn (MØLLER-JENSEN). Den tilvejebragte Forslag til Reguleringen af Vesterbros Torv †) (MARTIN NYROP) og tilbød at skænke en Brønd til Opstilling paa Torvet (RASMUS HARBOE), en Plan, der paa Grund af Forhold, over hvilke Foreningen ikke har været Herre, først nu efter 8 Aars Forløb er blevet virkeliggjort. Til den Konkurrence om Udkast til Brønden, i hvilken RASMUS HARBOE blev den sejrende, indsendte

*) Forskonnelsen IV. Aarg. Side 26.
 **) — II. - - 95.
 ***) — III. - - 52.
 †) — I. - - 2.

NIELS SKOVGAARD den morsomme Havhestebønd*), som Kommunen efter Sigende paa-tænker at opstille paa Kulturvet.

Foreningen paabegyndte endvidere en brav Kampagne for Frihedsstøtten og dens Omgivelser (Professor HACK KAMPMANN'S Buegangsprojekt) og bragte Spørgsmaalet om de nye Kilometersten til en Afgørelse, der vakte almindelig Tilfredshed ogsaa udenfor København.

I 1910, da Foreningen fyldte 25 Aar, havde man naaet et Medlemstal paa ca. 1150. Virksomheden var efterhaanden blevet saa omfattende, at Foreningen da allerede et Par Aar havde maattet have sit eget Kontor med fast Kontortid, og Hr. MØLLER-JENSEN, hvis private Arbejde ikke mere tillod ham at ofre sin Tid for Foreningens mange og omfattende Opgaver, trak sig tilbage, fulgt af alles Tak for det store Arbejde, han havde udrettet i sin Formandstid. Formandsskabet overtoges af Grosserer CHRISTIAN HOLM, der ledede Foreningen i 2 Aar indtil 1912. Efter dette Aar er Foreningen ledet af sin nuværende Formand, Architect THORVALD JØRGENSEN.

Dermed er vi kommet de seneste Aars Begivenheder ind paa Livet. Arbejdet med en Del Opgaver, der gik igen fra tidligere Aar, og som endnu ikke havde fundet deres Løsning (Frihedsstøtten, Vesterbros Torv, Strandvejen) fortsættes med større eller mindre Held — det er jo ikke altid, at Foreningen er velset Gæst, hvor den kommer. Og nye Opgaver kom til: Spiret paa vor Frue Kirke**), Christianshavns Vold***), Dyrehavens Forfald †), Gravminder ††), for blot at minde om dem af Opgaverne, der har sat Sindene i stærkest Bevægelse baade i den ene og den anden Henseende.



Vi har i det foregaaende væsentligst talt om Foreningens Maa1, et Par Ord om dens Midler vil i denne Forbindelse være paa sin Plads, ikke mindst for at retlede de Misforstaaelser, der undertiden kommer frem ud fra den Opfattelse, at Foreningen maa kunne løse alle de Opgaver, der stilles den, eller som den selv ønsker at stille.

Det vil være umiddelbart indlysende, at Omfanget og Arten af Foreningens Virksomhed i meget væsentlig Grad er betinget dens pæku-nære Ydeevne. Det vil ligeledes være indly-

*) Forskonnelsen IV. Aarg. Side 17.
 **) — I. - - 9 og 33 og III. Aarg. Side 21.
 ***) Forskonnelsen III. Aarg. Side 65 og 81.
 †) — III. - - 2, 13 og 30.
 ††) — I. - - 57, 101.

sende, at Foreningen kun i forholdsvis ringe Grad har kunnet virke efter de oprindelige Stifteres Hensigt, nemlig den: paa passende Steder at anbringe Genstande af dekorativ Karakter. Og de første Resultater af Foreningens Virksomhed i denne Henseende var jo heller ikke absolut opmuntrende. Thi den Passivitet, der var den naturlige Følge af, at Foreningen opsparede sine aarlige Indkomster til Anvendelse efter den i Foreningens første Love indeholdte Anvisning, var jo netop den direkte Aarsag til den store Udvandring af Medlemmer, en Udvandring, der i sin Tid en Overgang truede Foreningens Eksistens, og det var ikke værd at friste Skæbnen ved endnu engang at prøve, om Foreningen kunde staa nogle Aars absolut Uvirksomhed igennem.

Man var allerede saa smaat kommen ind paa at lade Foreningen — gennem Møder og Foredrag — virke agitatorisk. Der viste sig imidlertid ret hurtigt Vanskeligheder med at skaffe den nødvendige Afveksling af Foredragsholdere, og Foreningen paabegyndte da i 1911 Udgivelsen af nærværende Tidsskrift. »Foreningens Opgaver«, hed det i Tidsskriftets Programartikel, »er mangfoldige, og det gælder om paa enhver Vis og ad alle Veje at søge Udbredelse for dens Ideer. Vi ønsker ikke alene at paapege Fejl og Forsømmelser, naar de allerede foreligger, men ogsaa at anvise Vejen til i Tide at undgaa dem. Vor By har gennem Tiderne lidt under Mangel paa Overblik og Fremsyn hos de ledende. Vi vilde gerne gøre vort til at indprente Nødvendigheden af Forudseenhed og en planmæssig Behandling af saadanne Sager, der vedrører Byens Udseende, set baade fra et praktisk og et æstetisk Synspunkt«. At forfægte disse Krav er en af Foreningens Opgaver, og den samme Opgave blev ogsaa Tidsskriftets, At dømme efter Udtalelser, der er fremsat offentlig og privat overfor Foreningen, har vi nogen Grund til at tro, at denne Side af Foreningens Virksomhed ikke har været uden Resultat.

Ved Siden af Virksomheden gennem Tidsskriftet har vi, som det vil være vore Medlemmer bekendt, fra Tid til anden udsendt større Værker om Emner, der i særlig Grad paakaldte Interessen. I 1912 saaledes paa Initiativ af Overretssagfører J. WERNER det store Billedværk om Gravminder fra Kjøbenhavn og Frederiksberg, indeholdende en historisk Redegørelse for Gravmindekunstens Udvikling samt c. 200 Gengivelser af ældre og moderne Gravmæler. Dette Billedværk, af hvilket det af Foreningen erhvervede Oplag nu forlængst er udleveret*), blev sendt gratis til samtlige Medlem-

*) Værket kan endnu faas i Boghdl. (Pris 5 Kr.).

mer af Foreningen. Nu ved sidste Aarsskifte udsendte vi Værket »Kjøbenhavn — som den er — og som den burde være« med 80 Illustrationer alle efter Tegninger af KRISTIAN KONGSTAD. Dette Værk, der ikke er i Boghandelen, og som med Tiden vil faa stor byhistorisk Interesse, har vi desværre ikke kunnet give vore Medlemmer gratis, men Prisen er sat saa lavt som til 2 Kr. (i Boghandelen vilde Prisen være blevet 6 Kr.), og vi har tilmed indrettet det saaledes, at Foreningens Medlemmer kan faa et Eksp. af Bogen gratis for hvert nyt Medlem, de indmelder i Foreningen.

Baade ved sin Tekst, der skyldes en Række hver paa sit Omraade særlig kyndige Forfattere, og ved de pragtfulde Tegninger, hvormed KRISTIAN KONGSTAD har gennemillustreret den, er Bogen blevet en afgjort Succes, og vi vil aldeles ikke lægge Skjul paa den Glæde, det har været os at modtage talrige mundtlige og skriftlige Beviser paa vore Medlemmers Tilfredshed. Bogens Succes kan ogsaa maales ud fra den Kendsgerning, at vi siden Jul ifjor har haft en Tilgang af over 400 nye Medlemmer, en Tilvækst i Foreningens Medlemsantal, der under Hensyn til de vanskelige Tider maa siges at være tilfredsstillende.

Imidlertid vil vi heller ikke lægge Skjul paa, at det vilde være Foreningens Bestyrelse en meget stor Tilfredsstillelse, om den foruden at virke gennem Tidsskriftet og Bøger kunde være med i det positive Arbejde for at smykke vor Hovedstad med Brønde, dekorative Lygteopstandere, Søjler o. l. At vi i Øjeblikket ikke magter dette, har vi allerede i det foregaaende søgt nærmere at paavise. Men hvorfor magter vi det ikke? Fordi vi endnu ikke har faaet den Tilslutning fra Byens Borgerskab, der er nødvendig til Realiseringen af denne Side af vor Virksomhed. Foreningen tæller i Øjeblikket c. 2200 Medlemmer, det største Antal Foreningen endnu har haft, omtrent dobbelt saa mange som for blot 4 Aar siden. I denne voksende Tilslutning ser vi en Tilkendegivelse af Sympati for Foreningen og dens kulturelle Opgaver, en Sympati som vi oprigtigt paaskønner. Men det kan ikke dølges, at det dog nærmest er beskæmmende, at der i en Halvmillionby som Kjøbenhavn kun findes c. 2000 Mennesker (af vore Medlemmer bor c. 200 udenfor Kjøbenhavn), der har saa megen Interesse for Byens Skønhed, at de er Medlem af vor Forening. To Tusinde! Tyve Tusinde burde der i det mindste være! Hvad kunde Foreningen ikke udrette med et saadant Medlemsantal bag sig? Baade det økonomiske og ikke mindst det moralske Rygstød vilde her være af den allerstørste Betydning.

Vi maa altsaa som vort første Maal sætte os dette: at naa et Medlemstal paa 20,000. Dette er ingenlunde uopnaaeligt, naar vi blot kan gøre Regning paa vore Medlemmers Bistand dertil. Vi siger da til vore Medlemmer: Hjælp os at agitere for Tilgang. Vi kan ikke selv faa fat paa alle de Mennesker, som maaske kun af Ukendskab til Foreningens Eksistens endnu ikke er Medlemmer. Men vore Medlemmer kan her yde en virksom Bistand ved at agitere blandt Slægt og Venner, i Hjemmet og paa Kontoret. Faa Deres Bekendte til at melde sig ind: er Deres Hustru ikke Medlem, da meld hende ind, og har De Sønner eller Døtre med vaagen Sans for Byens Skønhed, da meld ogsaa dem ind. Netop disse unge vil maaske kunne blive de virksomste Agitatorer for vor Sag. Gør dem begribelig, at de, der nu er unge, engang i Tiden selv skal tage Styret i Byen, og at det vil blive deres Skøn og Indsigt, der til sin Tid vil komme til at bestemme, hvorledes Byens gamle Minder agtes og dens Nyanlæg skabes. Fortæl dem, at ingen Opgave i Virkeligheden er mere fornøjelig end denne: at virke for at vække Interesse for Kunsten i det daglige Liv, i Boligens Udstyr og i de praktiske Tings Udseende, en Interesse, der i samme Grad vil give sig Udslag i Kravene til selve Byens Karakter, Husenes Architektur og Pladers og Gaders Forskønnelse. Og denne Interesse staar aaben for enhver, og den enkelte vil kunne yde sin personlige Indsats i Spørgsmaalet.

Paa dette Omraade vil det netop være, at Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse vil kunne faa sin store Opgave: at samle og sigte de mange spredte Ønsker og Krav i Publikum og føre dem frem paa rette Sted med en stor Forenings Vægt og Myndighed. Først ved denne Samling under een Fane vil der komme rigtig Fart i denne for vor Bys Udvikling saa vigtige Sag, og først ved en saa-

dan almindelig Tilslutning fra det store Publikums Side vil Foreningen have Kraft — økonomisk som moralsk — til at møde de mange og betydelige Opgaver, som Fremtiden forhaabentlig vil bringe, med Evne til at løse dem paa en lykkelig Maade.

Vi har allerede blandt vore Medlemmer nogle, der med en beundringsværdig Energi og Interesse arbejder paa at skaffe os nye Medlemmer. Ja, enkelte har endog drevet det til i Løbet af 8 Dage at indmelde indtil 20 nye Medlemmer. Vi er taknemlige herfor, men vi vilde gerne vide os i Taknemlighedsgæld til samtlige vore Medlemmer, der ved en saadan personlig Agitation vilde vise, at de virkelig interesserede sig for Foreningens fortsatte Trivsel.

Medlemmerne har for hvert nyt Medlem, de skaffer, Krav paa et gratis Eksemplar af Bogen om Kjøbenhavn. Er De selv i Besiddelse af Bogen, kan de afstaa denne til det nye Medlem, der ligeledes gratis vil faa tilstillet Aargangen 1914 af »Forskønnelsen«. For et Kontingent af 4 Kr. vil de nye Medlemmer altsaa modtage I. Bogen om Kjøbenhavn, II. Forskønnelsen 1914 og III. Forskønnelsen 1915 (efterhaanden som den udkommer), samtidig med at de ved at indtræde i Foreningen støtter en god Sag og kan være med i det positive Arbejde for Byens Forskønnelse.

Vi retter da den indtrængende Opfordring til hvert af vore Medlemmer: Send os som Fødselsdagsgave Navnene paa saa mange nye Medlemmer, som det er Dem muligt, og De skal ikke holde Dem tilbage, selv om De kun kan skaffe eet nyt Medlem.

For hvert nyt Medlem, De skaffer os, hjælper De os et Skridt nærmere mod Maalet: at kunne virke som Byens kunstneriske Samvitighed.

Og vi kan forsikre Dem, at vi skal ikke svigte Deres Tillid.



KJØBENHAVNS SØSTADSKARAKTER

DE Planer, der for Tiden er fremme med Hensyn til Udvidelsen af Kjøbenhavns Havneareal, og med hvilke der fra de interesserede Parters Side arbejdes med overmaade Energi, tør maaske berettiget mig til i Fortsættelse af min tidligere her i »Forskønnelsen« optagne lille Artikel om »Kjøbenhavns Søstads-karakter«*) at fremkomme med nogle Betragtninger.

*) Forskønnelsen 1913, Nr. 2.

Først maa jeg fastslaa, at jeg til de i ovennævnte Sag interesserede Parter henregner »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«, idet de foreliggende Planer til Havnens Udvidelse hver især vil komme til at paavirke en for vor gode By saa væsentlig Forskønnelses- eller Skønheds-Faktor som dens Søstads-karakter. Jeg mener altsaa, at Løsningen af dette vigtige Spørgsmaal ikke alene bør bestemmes ud fra praktiske (handels- og indu-

stritekniske) Synspunkter, men tillige ud fra æstetiske Principper.

For dernæst at komme Sagen paa nærmere Hold skal jeg i Korthed anføre de vigtigste Forslag til Udvidelse af Havnearealet, idet disse i alt væsentligt forudsættes kendte af Læserne.

Det først fremsatte Forslag gik, saavidt jeg erindrer, ud paa at lægge Udvidelsen af den nuværende Frihavn mod Nord, og denne Plan er ingenlunde ny, men foreligger tværtimod, saavidt vides, fuldt gennemarbejdet lige til at realisere, naar Tiden er moden derfor.

Denne Plan er, saaledes som Forholdene paa denne Kant af Byen i de seneste Aar har udviklet sig, kun lidet hensigtsmæssig; for det første er der ret snævre Grændser for en saadan Udvidelse mod Nord, for det andet er Grundarealerne her meget dyre og vil derfor ikke byde synderlig gode Muligheder for Fabriks- og Oplagskvarterer langs Havneanlægget, hvilket dog maa anses for særdeles ønskeligt. Endelig vilde det, æstetisk set, være saare uheldigt at faa de nylig med Møje tilvejebragte Muligheder for en ny »Strandvej«, hvorfra de Passerende kan øjne Vand, saa ganske forkludrede ved Anlægget af en for Publikum helt eller delvis utilgængelig Havn med Skure og Pakhuse m. m., der dækkede for Udsigten over Sundet. Det vilde være lidet forudseende og lidet praktisk.

En anden Plan, der gaar ud paa at lade Udvidelsen foregaa i modsat Retning paa Bekostning af »Langelinie« og Kastelsgraven, er forhaabentlig kun et ondt Rygte og en daarlig Spøg. Man forstaar i hvert Fald vanskelig den Hjerne, hvori den for fuldt Alvor skulde være udklækket, dels fordi Tanken vidner om et vist (rigeligt) Maal æstetisk Raahed, dels fordi den synes ganske blottet for praktisk Basis.

I en tredie Plan, der er fremsat i »Dansk Søfartstidende«, foreslaas det at inddrage en Del af Kristianshavns Volde og Grave mellem Amagerbrogade og Langebro! Det var unægtelig ikke netop den Ordning, man i »Forskønnelsen« havde tænkt sig! Men heldigvis er Planen da saa temmelig umulig, da der frembyder sig ikke uvæsentlige Vanskeligheder, bl. a. fordi der langtfra er Plads nok, da det omliggende Kvarter jo allerede er stærkt bebygget og absolut ikke egner sig til Havneplads. —

Endelig findes der i »Børsen« for 9. Marts 1915*) skitseret et Havneudvidelsesprojekt, Havnearealerne, faar vor Hovedstad en For-

*) »Børsen«, 9. Marts 1915. »Københavns Havn, Udvidelsesplaner og Fremtidsmuligheder«, med en Skitse.

som for en halv Snæs Aar siden fremsattes af Hr. Grosserer C. Lembrecht. Dette stort anlagte og stort sete Projekt, der synes at forene alle tænkelige Muligheder og Fordele, naar Opgaven skal ses praktisk (handels- og industriteknisk), frembyder ogsaa for den æstetiske Betragtning af Københavns Søstads karakter det bedst mulige Grundlag. Idet Udvidelserne iflg. denne Plan lægges mellem Amagers Sydspids og Sjællandskysten, saaledes at der fra Amagersiden lige Syd for Kongelunden bygges en Mole i Retning mod 6 M. Fyrskibet og fra Sjællandssiden ved Avedøre Holme en anden Mole i samme Retning, — faar vi, bortset fra en Række betydelige praktiske Fordele, de bedste Muligheder for en Bevarelse af gamle Skønhedsværdier i Hovedstadens Søkvarterer og for Udviklingen af en Række nye. Vi forskaanes for en ny lukket »Strandvej« og for tvivlsomme Berigelser af det nordre Havneindløb, — og det er allerede meget. Vi faar endvidere Lov at beholde »Langelinie« og Anlægget med Kastelsgraven, vore skønneste Promenadeanlæg, ubeskaaret. Mulighederne for Udformningen af Kristianshavns Vold og Voldkvarterer efter Principper som tidligere antydede af »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« holdes aabne. Og endelig bliver der paa Amagersiden, saavel som paa Sjællandsiden nye Muligheder for Architektur- og Landskabskunst, idet her bliver Pladser for Arbejder-Havebyer paa store og billige Arealer, hvorved Arbejdere og Funktionærer ved de ny Virksomheder, der vil følge og indramme Havneanlægget, her vil kunne faa frit beliggende, sunde Boliger i umiddelbar Forbindelse med Virksomhedsomraadet. Endvidere vil her paa de flade, tørlagte Arealer paa Amagersiden kunne anlægges Sportspladser af forskellig Art, Luftsportsanlæg og Flyvepladser m. m.

Denne Lembrecht'ske Plan synes at rumme saa meget af Værdi — ogsaa for dem, der ønsker Byens Liv og Udvidelser ledet i nogen Grad efter Skønhedens Love, at jeg særlig har maattet henlede Læsernes Opmærksomhed paa den, og jeg vil varmt anbefale »Forskønnelsen«s Medlemmer at studere Projektet nærmere, hvis de ikke allerede kender det; thi ved at se og godkende alle dets praktiske Fordele og gode Idéer vinder man tillige mere og mere Interesse for dets forskønnende Muligheder. Og her er endelig engang en Lejlighed til at give Byen, hvad den endnu ikke — hvor underligt det end lyder — har: en Søstads Karakter, — en Lejlighed, man ikke bør lade gaa uænset og unyttet hen.

Hvis det paagældende Projekt nemlig bliver lagt til Grund for den fremtidige Udvidelse af

øgelse mod Søsiden af ikke ringe Betydning og med stadige Udvidelsesmuligheder mod Syd; Byens Sølinie vil da komme til at spænde over Kyststrækningen: Charlottenlund—Glostrup Strand paa Sjællandssiden samt hele Nord- og Vestsiden af Amager. Og dette vil sige, at vi af æstetiske Værdier faar et Bælte, der indbefatter Resterne af Charlottenlunds Strandhaver, »Fluepapiret«, Hellerup Strandpark, den nye projekterede »Strandvej«, »Langelinie«, Kastelsgraven, Amager Nordstrand og Strandvej — samt Indskæringerne: Kristianshavns Voldanlæg og (paa Sjællandssiden) Nyhavn og Holmens Kanal, — endvidere af nyt de tidligere nævnte Bælter af Havebyer og lav Bebyggelse, af Sportspladser og Strandparker. At gaa i Enkeltheder er umuligt paa

Sagens nuværende Stadium og ej heller Hensigten, da det jo ikke gælder at faa alt lavet og ordnet paa én Gang, men kun at holde Mulighederne aabne.

Det er et stort og smukt Perspektiv, som her udfolder sig for Iagttageren, det maa derfor ogsaa anses for en Pligt for »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« at arbejde i Tide og med fuld Kraft for, at Havnens Udvidelse i Hovedsagen kommer til at følge dette sidstnævnte Forslag, — det er en stor Opgave, større end Tilvejebringelsen af smukke Skilte eller dekorative Standere, men ogsaa mange Gange vigtigere for Byens Fremtid, — man bør derfor ikke give op foran de første Vanskeligheder, men straks være klar over, at der arbejdes stærkt fra Modstandernes Side.

JOHAN LASSEN,
Havearchitekt og Landskabsgartner.

Forfatteren af foranstaaende Artikel rører her ved en Sag, der maa erkendes at have den allerstørste Betydning for Hovedstadens og dens fremtidige Fysiognomi. Vi kan forsikre, at det overmaade vigtige Spørgsmaal om de kommende Havneudvidelsers eventuelle Indgriben i Byens Udseende er Genstand for Bestyrelsens alvorligste Overvejelser, og at der fra Bestyrelsens Side skal blive gjort, hvad der staar i dens Magt, for at Hensynene til Byens Skønhed saavidt overhovedet gør ligt, ikke skal blive tilsidesat.

Det maa jo imidlertid haves for Øje, at Anlæg af Havne og de af Byens økonomiske Vækst nødvendiggjorte Udvidelser af bestaaende Havneanlæg er Spørgsmaal, ved hvis Afgørelse det maa erkendes, at de med Byens (og dermed hele Landets) videre økonomiske Udvikling forbundne Interesser kommer i første Række. For paa Sagens nuværende Trin at klarlægge de Synspunkter, ud fra hvilke Spørgsmaalet om Havneudvidelserne maa ses, og da vi — som Frihavnen nu engang er anlagt — ikke kan være enige med Forfatteren i, at en Udvidelse af Frihavnen mod Nord (ved Indlemmelse af Kalkbrænderihavns-Anlægget), med Rette kan karakteriseres som »mindre hensigtsmæssigt« har vi bedt Hr. Ingeniør, cand. polyt. ALEX. FOSS, der i sin Egenkab af Medlem af Havneraadet og som Formand for Foreningens Strandvejsudvalg sidder inde med særlige Forudsætninger for at kunde udtale sig med Vægt om Spørgsmaalet, om at fremsætte de Bemærkninger, hvortil Hr. JOHAN LASSENS Artikel giver Anledning, og har derefter modtaget følgende:

Den ærede Redaktion har ønsket en Udtalelse fra mig i Anledning af Hr. Havearchitekt JOHAN LASSENS Artikel.

Uden at turde indlade mig paa hvert enkelt af de i Artiklen fremdragne Spørgsmaal, som hvert for sig kunde give Anledning til en omfattende Diskussion, vil jeg gerne fremsætte

nogle smaa Bemærkninger i Anledning af det hele store Spørgsmaal:

Spørgsmaalet om Københavns Havns Udvidelse har altid været og maa nødvendigvis være et Spørgsmaal, der i første Linje har økonomisk-praktisk Betydning. Det gælder jo først og fremmest om at skaffe Københavns Ind-

byggere Arbejde, Beskæftigelse og Fortjeneste, og først naar denne sidste har naaet et vist Maal, er det muligt at slaa lidt af paa de økonomiske Krav til Fordel for de æstetiske. Bedst er det, om disse uden synderlig Bekostning kan forenes, men dette er desværre langtfra altid Tilfældet. Under Væksten af Københavns Havn er der jo i Tidens Løb gaaet ikke saa faa landskabelige Værdier i Løbet: Jeg mindes levende, hvor stort et Savn det var, da Refshaleøen blev skabt, og Udsigten fra Langelinje direkte udover Sundet mod Øst spærredes. Siden mistede vi en stor landskabelig Værdi ved Frihavnens Anlæg; ogsaa her forsvandt en pragtfuld Udsigt, ligesom den idylliske Spadserevej langs Strandkanten forsvandt bag Havneanlæg og Opfyldninger. Heldigvis var der jo da en levende Interesse for at tage æstetiske Hensyn i saa stor Udstrækning, som Omstændighederne tillod, og ingen kan nægte, at der i den Retning ved Frihavnens Anlæg blev gjort alt, hvad der paa nogen Maade var muligt, ej heller, at Resultaterne efter Omstændighederne har været udmærket.

Nu er det desuden saa lykkeligt, at Havneanlæg med Kajer, Kraner, Skibe og Varer frembyder ikke alene maleriske Billeder, men ogsaa et i høj Grad fængslende Syn. Mange af os, som er opvokset i Nærheden af Havnen, og som i Drengæarene tidlig og silde færdedes der, vil gennem de Indtryk af Liv og Virksomhed, som de dér indsugede, have faaet en Paavirkning, som maaske har været af den største Betydning for os.

Det lader sig saaledes ikke uden videre sige, at en Udvidelse af Københavns Havn mod Nord er af det Onde, ej heller fra et æstetisk Synspunkt. Og undersøger man Sagen nærmere, vil man jo ogsaa hurtigt blive klar over, at det ikke er Havneanlægene, som har spærret os ude fra Søen eller berøvet os friske og smukke Indtryk, men det er en anden Faktor, som ogsaa Havneanlægene som saadanne maa kæmpe med, nemlig den bymæssige Bebyggelse.

Det er den bymæssige Bebyggelse, som i høj Grad har nedsat Værdien af den gamle Del af Havnen som Havn betragtet, og ingen vil finde det æstetiske Indtryk, man faar af Husrækkerne i Gammelholms Gader, opløftende.

Det er den bymæssige Bebyggelse, der har trængt sig for nær opad Frihavnen, saaledes at denne ikke, som den burde, har kunnet udvide sit Areal indtil Landsiden for at skaffe større Oplagspladser, Rum til industrielle Anlæg etc.

Det er den bymæssige Bebyggelse, som har ødelagt vor gamle smukke Strandvej, saaledes at denne paa mange Steder er forvandlet til en kedelig, smal Gade med Støv og Støj og Sporvognskørsel.

Jeg henstiller altsaa, at de i denne Sag interesserede retter Opmærksomheden paa at holde den bymæssige Bebyggelse i god Afstand fra Havnekajer, Havnepladser, Strandlinjer og Strandveje.

ALEX. FOSS.



UDDRAG AF FORMANDENS BERETNING FOR ÅRET 1914

Vesterbros Torv har nu faaet sin endelige Udformning i væsentlig Overensstemmelse med de Forslag, som Foreningen har fremsat. Opstillingen af Billedhugger HARBØE's Brønd bliver som det afsluttende Arbejde netop paa-begyndt i disse Dage. Det vilde være ønskeligt, om Kvarterets Beboere nu vilde have Forstaaelsen af, at der først vil være opnaaet et fuldt ud godt Resultat, naar de Torvet omgivende Privatbygningers Ydre forbedres. Dette kan selvfølgelig først ske, naar Ombygninger i Tidens Løb finder Sted. Vi haaber, at Beboerne til den Tid vil gøre alt for at faa noget virkelig smukt. Vor Forenings Kræfter strækker næppe til her.

Som et Led i de Ønsker, Bestyrelsen har om at søge opstillet et »Bymærke« ved Grænsen mellem Hovedstaden og Landet ved de forskellige Hovedveje, har vi opfordret Billedhugger JENS LUND og Architekt ALF. BRANDT til at fremkomme med et Forslag til et saadant Bymærke ved Strandvejen, hvor Københavns og Gjen-

tofte Kommuner støder sammen. Naar et endeligt Forslag er udarbejdet, vil vi gennem »Forskønnelsen« gøre vore Medlemmer bekendt med Resultatet.

Foreningen er traadt i Forbindelse med »Den danske Turistforening«, »Udvalget for Naturfredning«, »Foreningen til gamle Bygningers Bevaring« og »Foreningen for Naturfredning«. Ved Repræsentanter fra hver af disse Foreninger er dannet et Udvalg ved Navn »Fælles-Udvalget af 1914«, hvis Opgave skulde være at samarbejde ved saadanne Opgaver, som kunde siges at have fælles Interesse for alle Foreningerne, eller dog for en Del af disse. Af saadanne Opgaver er i Aarets Løb behandlet bl. a. Forslag til Lov om Naturfredning, Møens Klints Bevaring, Strandvejen mellem København og Helsingør, Strandvej langs Amagers Østkyst, enkelte gamle Bygningers Bevaring ved Strandvejen.

Fra Formanden for Forskønnelsesudvalget for de indlemmede Distrikter Hr. L. ØRNSHOLT

er fremsat Forslag om Oprettelse af en »Forening til Landets Forskønnelse«. Bestyrelsen har endnu ikke afsluttet sine Overvejelser i denne Sag, men er dog tilbøjelig til at mene, at det ligger over dens Kræfter at stille sig i Spidsen for en saadan Sammenslutning af Foreninger.

Bestyrelsen har beskæftiget sig med enkelte fremsatte Forslag angaaende fremtidige Planer om Udnyttelse af Frederiks Hospital, bl. a. et Forslag fra Architect HENNING JØRGENSEN, men har ikke ment Tidspunktet belejligt for yderligere Arbejde i denne Sag, da det er Bestyrelsen bekendt, at Finansministeriet har ladet udarbejde Forslag til Udnyttelse af Frederiks Hospital med Bevaring af de tre gamle Pavilloner mod Bredgade og Amaliegade.

Bestyrelsen har beskæftiget sig med Tanken om Udførelse af Tegninger (og Modeller) til billige Udhængsskilte. Da det nu ifølge Politivedtægten er paabudt, at alle Udhængsskilte skal censureres, vil det være af stor Betydning, at mindre bemidlede Borgere paa en nem, billig og hurtig Maade havde Adgang til at faa saadanne Tegninger til Fremsendelse til Magistraten. Vi haaber her at tjene en god Sag.

Bestyrelsen har, som det er Foreningens Medlemmer bekendt, opfordret d'Hr. Architect HOLGER RASMUSSEN og Ingeniør O. NOBEL til at udarbejde et Forslag til en Ordning af Christianhavns Vold og dens Omgivelser, dels paa Christianshavns-Siden, dels paa Siden mod Amager. Bestyrelsen, som har set de foreløbige Skitser, tror at kunne udtale, at der her vil fremkomme en Løsning af dette vanskelige Spørgsmaal, som vil kunne tilfredsstille saavel økonomiske som æstetiske Fordringer. Naar Arbejdet i sin Helhed er fuldført, vil der selv-

følgelig blive givet Medlemmerne Adgang til at se Forslaget og udtale sig derom.

Med Hensyn til den nye Strandvej, er Forholdet saaledes, at denne er sikret, hvad angaar den Del, som ligger paa Københavns Grund. Ligeledes kan man nok gaa ud fra, at Forholdene vil blive ordnede saaledes, at den nye Strandvej til sin Tid vil blive ført over Tuborg Grund. Da kommer det store Arbejde med at skaffe Strandvej forbi de private Grunde ud til Charlottenlund. Vi har det bedste Haab om, at det Udvalg, som Foreningen har angaaende Strandvejssagen, vil kunne gøre et betydende Arbejde i denne Sag.

Fra Frederiksberg Kommunalbestyrelse har Foreningen modtaget Opfordring til at vælge tre Medlemmer til at supplere det Udvalg, som skal bedømme Konkurrencen om Ny-Ordning af Frederiksberg Allé og de to Runddele. Foreningen har hertil valgt Ingeniør ALEX. FOSS, Architect, Professor KAMPMANN og sin Formand. Foreningen er Kommunalbestyrelsen taknemlig for, at den giver Foreningen Lejlighed til at deltage i et Arbejde, hvis heldige Resultat maa ligge alle Borgere paa Frederiksberg og i København paa Hjærte.

Sluttelig fremhævede Formanden den Side af Foreningens Virksomhed, for hvilket vort Tidsskrift »Forskønnelsen« og de af Foreningen udgivne særlige Værker, senest Bogen om København, var et Udtryk.

Kan Foreningen paa Grund af sine knappe Pengemidler ikke bidrage positivt til Byens Udsmykning, kan vi dog i hvert Fald aabne Publikums Øjne for, hvad der er smukt, og hvad der er grimt i Byen, ligesom vi kan fremdrage Emner, hvis Diskussion kan have sin store Betydning.



GENERALFORSAMLINGEN DEN 26. FEBR. 1915

TIL Dirigent valgtes Overretssagfører J. WERNER, der efter at have konstateret Forsamlingens Lovlighed gav Ordet til Formanden, Architect THORVALD JØRGENSEN. Denne aflagde den andetsteds i Bladet gengivne Aarsberetning, hvorefter Sekretær OTTO ASMUSSEN fremlagde det reviderede Regnskab, for hvilket der gaves Decharge.

Architekt EGIL FISCHER spurgte, hvad Bestyrelsen var betænkt paa at foretage angaaende Reguleringen af Kongens Nytorv, og om den havde sin Opmærksomhed henvendt paa de Indgreb i Langelinje-partiet, som de projekterede Havneudvidelser truede med at føre med sig.

Proprietær RAHLF lyste efter et Resultat af Foreningens i sin Tid iværksatte Kampagne angaaende Dyrehaven.

Redaktør SIGVALD ANDERSEN mente, at Bestyrelsen ikke interesserede sig tilstrækkeligt for de plane Facadeskilte.

Maler JENS MØLLER-JENSEN mente, at Foreningen var kommen for meget ind paa at virke

alene ved literære Midler, gennem Bøger og Tidsskrift, og udtalte som sin Opfattelse, at Foreningen i det lange Løb ikke havde Raad til at holde Tidsskriftet løbende, men hellere maatte gøre Brug af Dagspressen og gennem denne slaa til Lyd for sine Ideer og foreliggende Op-gaver.

FORMANDEN bemærkede til de her nævnte Talere, at Bestyrelsen endnu ikke havde taget endelig Stilling til Spørgsmaalet om Kongens Nytorvs Regulering, men at man havde saavel denne Sag som Spørgsmaalet om de paatænkte Havneudvidelser under Observation. Angaaende Skilte henviste Formanden til den Konkurrence om plane Facadeskilte, som Foreningen fornylig sammen med Haandværkerforeningen havde foranstaltet.

Angaaende Dyrehaven bemærkede DIRIGENTEN, at han med det særlige Kendskab, han havde til denne Sag, kunde bevidne, at Foreningens Bestræbelser for at hindre Dyrehavens Forfald havde baaret god Frugt, og at der i Dyrehaven var udrettet ikke saa lidt i heldig

Retning, ikke mindst som Følge af den Interesse og Forstaaelse, som den nye Skovrider viste denne Sag.

Sekretær ASMUSSEN vilde i Anledning af Hr. MØLLER-JENSENS Udtalelser angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt Foreningen havde Raad til at holde sit eget Tidsskrift, ikke betænke sig paa at vende Spørgsmaalet om og spørge, om Foreningen havde Raad til at undvære Tidsskriftet. Han pegede paa, at Tidsskriftet havde et tredobbelt Formaal: dels at være et Sted, hvor Spørgsmaal om Byens Udseende kunde sættes under Debat, dels at være et Bindeled mellem Bestyrelse og Medlemmer, dels endelig at være et Middel til at faa nye Medlemmer. Han mindede endvidere om, at Hr. M.-J. i sin Tid, da han havde Sæde i Bestyrelsen, selv havde været med til at billige de Synspunkter, ud fra hvilke Tidsskriftet blev startet, og henviste sluttelig til det Faktum, at Foreningen med Udgangen af 1910 havde c. 1200 Medlemmer, medens Medlemstallet i den siden da forløbne Tid var vokset til ca. 2200, eller omtrent det dobbelte, et Resultat, hvis Opnaelse sikkert for en Del maatte holdes Tidsskriftet og Foreningens øvrige literære Virksomhed tilgode.

Man gik derefter over til Valg af 3 Bestyrelsesmedlemmer i Stedet for de efter Tur fratrædende, d'Hrr. Maler N. V. DORPH, Ingeniør, cand. polyt. SVEND KOCH og Architekt K. VARMING. I Stedet for Hr. DORPH, der ikke ønskede Genvalg, foresloges Forfatteren, cand. mag. SOPHUS MICHAELIS. Foreningens Bestyrelse bestaar herefter af:

Billedhugger L. BRANDSTRUP	} fratr. efter Tur i 1916
Overretssagfører STEFAN HETSCH	
Grosserer CHRISTIAN HOLM	} fratr. efter Tur i 1917
Architekt THORVALD JØRGENSEN	
Sagfører L. F. KOCK	
Architekt ULRIK PLESNER	

Ingeniør, cand. polyt. SVEND KOCH	} fratr. efter Tur i 1918
Forfatter SOPHUS MICHAELIS	
Architekt K. VARMING	

Derefter foretoges Valg af Medlemmerne af Foreningens raadgivende Udvalg, der kom til at bestaa af d'Hrr.

Boghandler AUGUST BANG
 Billedhugger A. BUNDGAARD
 Professor juris FRANTZ DAHL
 Redaktør KRISTIAN DAHL
 Direktør BENNY DESSAU
 Maler N. V. DORPH
 Havearchitekt ERSTAD-JØRGENSEN
 Ingeniør, cand. polyt ALEX. FOSS
 Generalkonsul VALD. GLÜCKSTADT
 Redaktør CHRISTIAN GULMANN
 Etatsraad JACOB HEGEL
 Architekt, Professor HANS J. HOLM
 Direktør HELGE JACOBSEN
 Grosserer, Papirhandler AD. LEVISON
 Architekt MAGDAHL-NIELSEN
 Billedhugger CARL MORTENSEN
 Hofdekorationsmaler H. C. NIELSEN
 Architekt, Professor MARTIN NYROP
 Konsul P. NØRGAARD
 Spørvejsdirektør KAI NØRREGAARD
 Apotheker VICTOR PEDERSEN
 Professor, Dr. juris CARL TORP
 Architekt GOTFRED TVEDE
 Overretssagfører J. WERNER
 Overretssagfører F. WOLFF

Endvidere genvælges Foreningens Revisorer, d'Hrr. Fuldmægtig i Overretten. cand. juris E. BISSEN og Bankfuldmægtig, cand. juris O. MØHL

samt Revisorsuppleanterne, d'Hrr. Grosserer, Papirhandler R. WASMANN og Ekspeditionssekretær, cand. juris V. HEMPEL.

Efter Generalforsamlingen glædede Slotsforvalter, Museumsinspektør BERING LIISBERG Tilhørerne med et fortræffelig holdt Foredrag om Rosenborg.



BOGEN OM KJØBENHAVN

Der er endnu en Del af Medlemmerne, der ikke har indsendt Bestilling paa den af Foreningen udgivne Bog »Kjøbenhavn — som den er — og som den burde være«. Vi tillader os i disse Medlemmers egen Interesse at raade dem til at sikre sig et Eksemplar af Bogen, inden det bliver for sent.

Dersom den hvert enkelt Medlem

i sin Tid tilstillede Bestillingsblanket er bortkommen for Dem, beder vi Dem henvende Dem til Foreningens Kontor, hvor Bogen kan afhentes, eller hvorfra den paa Begæring vil blive Dem tilsendt.

Prisen er 2 Kr., men vi gør opmærksom paa, at Prisen senere muligvis vil blive forhøjet.

BLADE AF BYENS BILLEDBOG



Antikvar C. J. Petersens Ejendom, Kronprinsessegade 4 (Architekt Gotfr. Tvede).

FORENINGENS KONTOR

er St. Kannikestræde 13¹, København K. (Kontortid 4—6 *Em.*), hvilket bedes noteret, da der i Telefonhaandbogen ved en beklagelig Fejl er anført den gamle Kontortid. Vort Telefonnummer er *Byen* 7162.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)



Livets Port.

RUDOLPH TEGNER OG HANS SØJLEPORTAL

Af mag. art. SIGURD MÜLLER.

NYLIG kom det i et Selskab paa Tale, at Rudolph Tegner havde i Sinde at udstille Modellen til den vældige Portal, som i flere Aar har lagt Beslag paa hans Kræfter. »Saa kan det nok være, der bliver Sjøv i Gaden«, brød en ud. Rigtig kønt lød det ikke. Men kan vel nogen finde det uforklarligt, at det blev

netop paa denne Maade, vedkommende gav sine Følelser ved Meddelelsen Luft?

Mellem vore Kunstnere er jo Tegner en af dem, over for hvem den offentlige Mening har vanskeligst ved at falde til Ro. Om Værdien af hans Kunstnerpersonlighed har der, saa længe man har haft Syn for, at han overhovedet ejer

en saadan, været standende Strid, og aldrig kommer et større Arbejde af ham frem, uden at modstridende Domme knitrer, jubler, hvæser, klukker eller grynter ned over det fra de autoriserede Justermestre og op imod det fra den mylrende Hob. Han og hans Hænders Gerning prises af nogle, indtil vedkommende maa føle sig lænse paa Superlativer, hvis han kommer i en Situation, hvor han kunde fristes til at unde Michelagnolo eller Thorvaldsen en Venlighed; af andre skamfutes de, som var Talen om en Panoptikonsleverandør. Brødre væbnes mod Brødre, Fædre og Sønner mod hinanden.

I Sammenhæng hermed vil det da indses, at det for adskillige maa være noget besværligt at skaffe sig Klarhed over, hvad man skal mene om hele Tegner og om hver enkelt af hans Frembringelser. Var det endda saaledes, at de, der regnedes for »sagkyndige« — Kunstnerne og nogle flere —, stod samdrægtigt fylkede enten som den omstridte Billedhuggers haandgangne Vagt eller som Modparti, ja saa gav Sagen sig af sig selv. Men saaledes forholder det sig jo ikke: der er gode, paa Skønheds vidtløftige Hav helbefarne Mænd i begge Skarer. Den ene Dag kan jeg komme ud for en brav Kunstner, der ser paa Tegner, som St. Johannes Apostel paa Dyret i Aabenbaringen; den næste falder jeg i Hænderne paa en ikke mindre brav og finder ham rede til at stemple mig som en forbenet Pedant, hvis jeg ikke paaskønner Figurerne ved Rigshospitalet med samme Beundring som en af H. V. Bissens eller Rudolph Tegnens skønneste Buster. Det lyder nu med Alders Vægt, at om Smagssager skal man lade være med at disputere. At dette er Vaas, fremgaar allerede af den Kendsgerning, at alle blot nogenlunde civiliserede Mennesker gør det; ingen af os kan eller vil fraskrive sig Retten dertil, med mindre han da ønsker at lade sig indskrive i Molboernes Lægdsrulle. Til Overflod vides jo, at der hvert Øjeblik med Mund og Pen føres heftig Disput netop om Kunstværdier, ikke alene imellem dem, som i Kraft af Uddannelse og Stilling har eller dog i alt Fald gør Krav paa at regnes for sagkyndige.

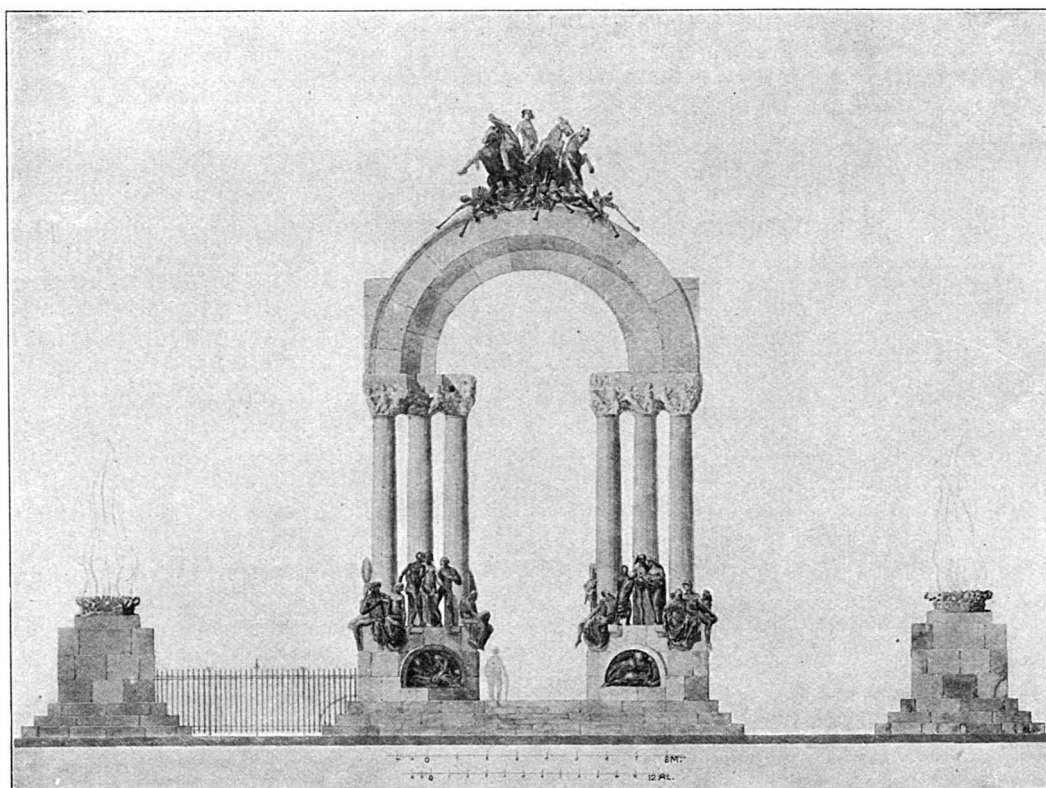
Om det Tegnernes Værk, der nys drog saa mange Tusinde Mennesker til Raadhus-hallen, vil vække lige saa gram Strid om sig, som dets Forgængere, lader sig endnu ikke sige; sandsynligt er det næppe, med mindre det skulde ske, i alt Fald delvis, som Følge af Forpostfægtningerne, der allerede er indledede med sjælden Energi og under Ledsagelse af Fanfarer fra mere eller mindre velklingende

Trompeter og Fløjter, og fordi dets Dimensioner er saa kolossale, den Plads, der begæres for det, saa iordningsfuld.

Udæskende i den Grad som Finsenmonumentet, Oidipus og »Jordbundet« er det ikke. Men Tegner er dog altid Tegner, baade i godt og ondt. Det prisværdige og det ondartede er i Søjleportalen ligesom i hans tidligere Værker sælsomt blandet, man kunde have Lyst til at sige »mikset«, med hinanden, og tit svært at udrede saa vel fra Formens som fra »Ideens« Side — saa lidt klart, at det ikke kan gaa uden Fortolkning. At udtale sig om Søjleportalen i Korthed uden Forbehold, uden hvert Øjeblik at maatte gaa i Gang med Gaadeløsning og Dybsindighedsudgranskningshypoteser lader sig ikke gøre. En problematisk, en sammensat eller sammenskruet Natur er Rudolph Tegner. Og vanskeligt skal der kunne nævnes nogen dansk Kunstner, der med saa god Appetit som han har ædt af Kundskabstræets Frugt fra begge dens Sider.

Straks, naar vi træder hen for Portalen og vækkes af Basuner lig dem i Michelagniolos Dommedag, hvor de kalder baade ad de salige og ad dem, som skal pines, er Indtrykket blandet — sundt følt med feberagtigt tilfantaseret, god Skulptur og slet Skulptur, Arkitektur, som der er Mening i, og arkitektoniske Indfald og Former, hvorom noget saadant vanskeligt lader sig sige. I den længste Afstand, man kan komme paa, samler Værket sig, i alt Fald efter Yderkonturerne, til en nogenlunde harmonisk Helhed og bærer et vist festligt Præg. Men meget nærmere kommer man det ikke, før der rejser sig Indvendinger, som ikke lader sig afvise. Først den, som allerede er gentaget utallige Gange: den, at det er galt fat med den inderste Bue — den, som ikke er der. En Søjle skal overalt i Arkitektur bære; fælt er det især, naar den staar og driver op ad Kolleger, hvis Legemer er saa spinkle, at de synes at maatte kunne have al god Bistand behov for at holde Byrden, der hviler paa dem, oppe. Hidtil har man vistnok troet, at denne Paragraf i Kunsthistoriens ABC ikke behøvede yderligere at gentages; de senere Dages Erfaringer viser imidlertid, at den endnu ikke er tilstrækkeligt banket ind. Og vedbliver nogen at paastaa, at det er noget, som i hvert Fald Flertallet er enige om, maa kunne svares, at det virkelig godt kan være rigtigt alligevel.

Rigtigt, ikke fordi det er Regel — »grau ist alle Theorie« —, men fordi Regelen har kunnet stadfæste sig selv som Lov og som saadan holde sig selv i Live fra de ældste Dage indtil



Projekteret Opstilling ved Indgangen til Fælledparken.

Nutiden. Og sin Livskraft har den, Livskraften bevarer den som Følge af, at den er underbygget af Naturfølelse og sund Fornuft. En Søjle duer lige saa lidt til Led i et Bygningshele, hvor den intet bærer, som en Kuppel, der er muret op, saa den søger at fremkalde Illusion af, at den svæver i Luften. Hvad der er naturstridigt, er hæsligt. Se til Parthenonssøjlerne; Skaftet svulmer en Kende, for at det kan antydes, at Vægten af Arkitraven tynger. En Kuppel, der ikke ses at bæres, er som en Trækroner, der synes at svæve uden Forbindelse med Jorden. Vil man indskyde, at en Træstamme uden Krone dog kan være smuk og virke godt sammen med Omgivelserne, maa dertil svares, at her gælder ingen Sammenligning med Søjlen; det kroneløse Træ er en Ruin, og en saadan kan være god for sig. Men det er med Ruinen som med »det gamle Kvad«, hvorom det hedder: »Det er godt, naar det er gjort, men det la'r sig ikke gøre«. Sin Sag er det, om Søjlen rejses helt frit i Luften som Dekoration eller isoleret Monument. Den drager da ikke med Nødvendighed Tanken hen paa noget, den ikke har Sammenhæng med, giver sig ikke i Konkurrence uden for

Alvor at ville tage Del i den, demonstrerer ikke med Kræfter, som den aldrig faar Lejlighed til at bruge. Helt isoleret kan den vække Øjenlyst, sikkert ogsaa en Stemning, men bydes den under andre Vilkaar, kommer den til at staa som et Modsigelsens eller endog Forargelsens Tegn.

Hvad her er nævnt, er Hovedpunktet, men det kommer ikke til at staa alene. Som antydet er Søjlerne for spinkle; de vil, naar det hele udføres i det endelige Materiale, aldrig kunne bære Vægten af det, som lægges paa dem, Bunden med den kolossale Erosgruppe. Der har været henvist til Muligheden af at bruge det billige Kvaksalvermiddel at styrke med kunstige Bygningsmidler, f. Eks. Jernbeton. Men det gaar dog nok paa ingen Maade an at knibe ud ad den Vej: Om man véd, at Søjleskafterne praktisk talt er stærke som Atlas, er ganske ligegyldigt; hvad der betyder noget, er, om de ser ud til at være det eller ej: Synsindtrykket og den umiddelbare Hvile i dette spørger vi efter, ikke om, hvor meget eller hvor lidt der kan klares ad teknisk Vej. Ellers lod det sig jo forsvare at lægge et svært, kassetteret Fladloft over ganske spinkle Staalpiller; man kunde jo

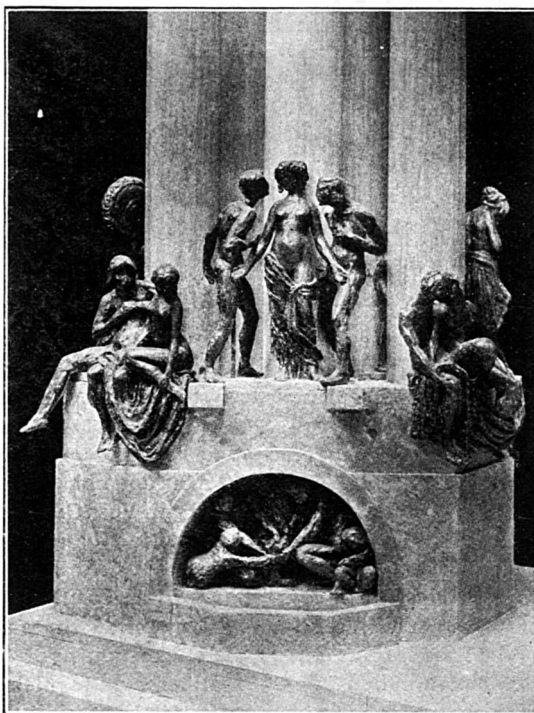
for af afværge Misforstaaelser slaa Plakater op om, at disses Bæreevne var garanteret. Thor vilde vist ikke følt sig hyggeligt til Mode under den tilsyneladende løsnede Klippeblok i Jættekongens Hal, om man end aldrig saa indtrængende havde forsikret ham, at den var gjort fast med Tryllebaand; Billedet af Stenen i den truende Stilling skulde nok have sat hans Fantasi i Stemningsbevægelse, som de beroligende Ord ikke havde kunnet dæmpe. Saaledes ogsaa med den, som stiger op ad Portalens Trin; hvor god Rede han end har paa de »kunstige Midler«, undgaar han dog næppe en nerveplagende Fornemmelse af i næste Øjeblik at skulle have Eros og hans vælige Pseudoforspand ned i Hovedet. Hvad der i Praksis løser Vanskelighederne, er jo den ligegyldigste Sag af Verden. Med Kunsten for Øje spørger vi kun om Skønhed og giver al Ingeniørteknik en god Dag.

Hidtil har Sagen i dens største Træk været klar nok; naar vi i det følgende taler om nogle af Portalens Enkeltheder, særligt Skulpturerne, bliver det nødvendigt at udtrykke sig med Forbehold. Den, der saa vidt muligt vil undgaa Uretfærdighed, maa ikke lægge for ringe Vægt paa, at Modellerne ikke staa færdige til endelig Udførelse i Granit og Bronze; Figurerne er for en stor Del kun for Skitser at regne; i selve Bygningsværket, de skal gro ind i, vil der utvivlsomt være adskilligt at omforme, og meget Arbejde er tilbage, før de arkitektoniske og de plastiske Elementer synger sammen i én ulastelig Harmoni. Saa meget kan i alt Fald hævdes, at det, Kunstneren nu viser os, i saa høj Grad bærer det foreløbige Mærke, at det vilde være meningsløst at slaa sig til Ro med den Udsigt, der mulig kan være til at faa noget godt, noget »værdigt« ud af det. Der har været, er maaske endnu, Billedhuggere, for hvem man med en vis, om end

ikke ubegrænset, Tryghed har kunnet gøre Af-tale om et stort, monumentalt Arbejde, uden at have andre Garantier end de, som kan ligge i en selv nok saa flygtig Skitse i Forening med Viden om vedkommende Mesters Evne til at udføre en saadan i den krævede Maalestok. Men tør vel nogen paastaa, at Rudolph Tegner hører til disse »sikre« Mænd? Er Sandheden ikke netop, at han iblandt vore evnerige Billedhuggere er den, med hvem man føler sig utryggest paa Vejen fra Skitsen til det gennemførte Stykke? Hvor mange Gange har vi ikke ved at se hans Udkast været fængslede af dramatisk Evne, Energi i Tilløbet og alt det andet »loven- de«, og hvor tit er ikke Løfterne blevet svegne, Resultat et forvirret Krampagtighed, Formløshed i Enkelthederne og da forøvrigt ogsaa i Opbygningen af det hele? Alt, fordi Kunstneren ikke har kunnet mestre Aanderne, han i en lykkelig Stund har manet — fordi Evnen til at se sundt og gøre retskaffent Rede for Tingene ikke har været ved Haanden i tilstrækkeligt Maal, og endelig af den Grund, at han har saa vanskeligt ved at falde til Ro med sine Ideer, Planer og Fantasibilleder. En urolig Aand behøver ingenlunde at være en usikker. Men Tegner er det. Man véd aldrig, hvor man har ham, og den Omstændighed skulde ikke give Mod paa at stille ham Kolossalopgaver, før man har

set Modeller, han har bragt saa vidt, at han i hvert Fald selv mener at kunne regne dem for de endelige.

Naar vi vil søge at faa Skøn over Skulpturerne i deres Sammenhæng og i Enkelthederne, møder vi straks alvorlige Vanskeligheder; paa Spørgsmaalet om, hvor disse bunde, kan maaske svares, at de for Sammenhængens Vedkommende nærmest har Grund i, at der ingen Sammenhæng er. Tegner og andre har ganske vist selv medgivet det hele en Kommentar, der skal paavise, hvorledes alt har udviklet sig Led for Led af Kunst-



Elskovsstriden (Rivaler).

nersjælen, og Sophus Michaëlis har sunget dets Pris i Toner af saa ægte Skønhed og Højhed, etsaa imponerende Mesterskab, at det i dette Tilfælde vilde være grov Fornærmelse at sige, at Digtet er »sin Genstand værdig«. Men hvad hjælper, hvor det gælder Billedkunst, al Verdens Ledetraade, Pegepinde og Poesier? Det er Øjet, ikke Øret, som her vil mættes for igen at kunne bringe Sjælen Mættelse. Kan en monumental Komposition ikke bære sig paa egen Haand, er det galt fat, og det i des pinligere Grad, jo flere store og tunge Spørgsmaalstegn der er kørt op med. Kunsten skal tolke sig selv. »Form er Klarhed«, Klarhed Form.

Ubilligt vilde det være, om den, som laster Uklarheden i Tegnernes Værk, undlod at udtale, at denne Beskyldning maa gaa ud paa Totaliteten som saadan — 卍: Pseudototaliteten —, ikke paa Enkelthederne. — Af disse kan en ikke ringe Del give Klarhed over Meningen og for Stemningen, der er tilsigtet, medens ganske vist andre paa en ret ubehagelig Maade tvinger os til at spekulere og giver Plads for uforligelige Hypoteser; men prøver vi at samle den store »Komposition«, slaar det fejl.

Som sagt, man har jo Vejen afpælet: Ledetraaden gaar fra Vuggen til Graven, som man naar efter at have passeret mange Stationer paa den Bane, den store Eros — ham, vi ser med det flyvekulrede Firspand oppe paa Buen — har anlagt og nu er i Færd med at inspicere. Men det forslaar ikke, Traaden bryder hvert Øjeblik. Kun paa de færreste Steder i Rækken glider Øjet med Letthed og Behag fra det ene Led til det andet; det er, som følte det sig usikkert med Hensyn til den Retning, i hvilket det næste Maal er at søge, og Seredskabet pla-

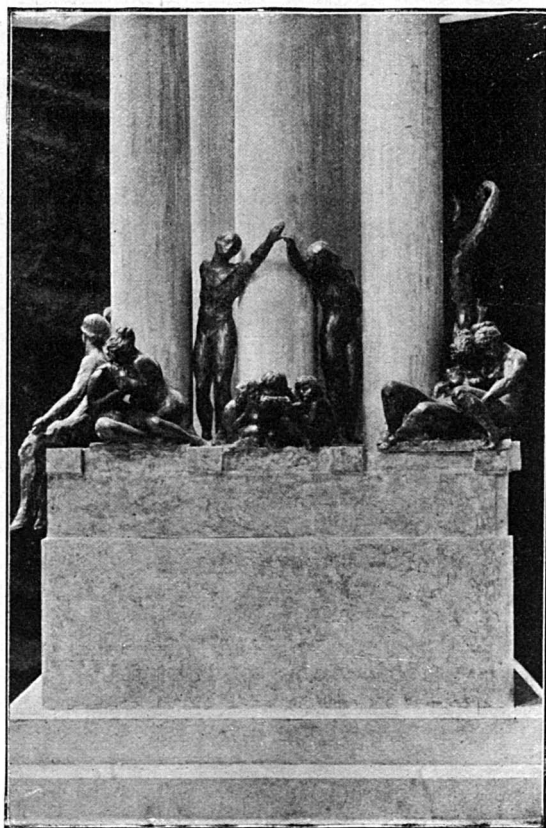
ges, fordi Bevægelsen ikke falder det naturligt. Hermed er sagt, at Hovedlinierne ikke er gode, det hele ikke er nogen organisk sammenvokset Skabning, ikke en helstøbt Komposition.

— Naar man ikke har haft Lejlighed til at følge en Kunstner paa Vejen til hans Maal, gør man i Regelen bedst i at afholde sig fra Udtalelser om, hvorledes han kan tænkes at have naaet frem; ellers gaar man nemt paa Glatis. I det foreliggende Tilfælde tør man maa- ske dog vove sig til en Formodning; det er noget nær nødvendigt, fordi »Søjleportalen« med dens Figurer synes at melde sig som Frugter af en bestemt Arbejds metode, der ikke er af det gode, og som man helst maa have i Tankerne, naar man vil forstaa, at Resultatet er blevet, som det blev.

»Etagéfigurer« har en Beundrer af Tegnernes Kunst nævnt, hvad der i senere Tider er blevet offentligt opstillet i København som Udslag af »den døde Tradition, den Thorvaldsenske Marmor søvn«. Man har et gammelt Ord om en »Strikke« og en »hængt Mand«; i Henhold til det burde man være en Smule

varsom med at tale om de Tegnerske Figurgrupper.

»Etagéfigurer« behøver nu forøvrigt ikke at være et »uartigt Ord«; fra Oldtidens Grækenland har vi nogle, snart daarende i deres fine Ydre, snart af en Grandiositet, som burde kunne faa al Verdens Billedhuggere — Hr. Rudolph Tegner ikke undtagen — til at græde gudsjammerligt. Nej, Storhed behøver ikke at hvile paa Størrelse; maaske er der endog dem, som mener, at Titusbuen er større end Søjleportalen. Men saa — denne og »Etagéfigurerne«. Vilde ikke en hel Del af de Tegnerske Værker vinde ved at blive re-



Ungdom og Drøm (De søgende).

ducerede til ganske lille Maalestok, saa den irriterende Vilkaarlighed i Udførelsen kunde blive mindre iøjnefaldende? Ogegner de sig ikke helt vel for Etageren —, blandt andet derved, at de er saa lette at flytte fra den ene Hylde til den anden? Intet forbyder os at tage om ikke hver af dem, saa dog de fleste ud af deres »Sammenhæng« og stille dem op anden Steds. De Tegnerske »store og skønne Linier« ser nemlig gennemgaaende sørgeligt overskaarne og igen sammenflickede ud, og det er det, jeg mener, de bogstaveligt talt er. Af hvad jeg ser, slutter jeg mig til Kompositionsmaaden, føler, at Kunstneren ikke har givet sig Ro til ved Begyndelsen af Arbejdet at lægge en saa vidt muligt færdig Plan, derpaa gøre en Skitse eller dog en Tegning, hvor han slog Enkeltleddene i deres lineære Samvirkning fast, og endelig, naar han havde Kompositionen i Orden i alt væsentligt, udformede de enkelte Partier og lod dem føje sig ind i den Totalitet, med Hensyn til hvilken de var skabte. Hr. Tegner er gaaet den omvendte Vej, er snublet og har først for sent erfaret, at det kun er de færreste givet ved Sammenstykning at fuldende noget, der skal være i

Slægt med Frisekomposition. Rastløst fremstræbende, som han er, har han snart med denne, snart med hin Gruppe gjort Ændringer af indgribende Betydning for deres Linievirkning; en Gruppe har trukket sin Nabo med sig under Revisionen, en anden har — hvad der snart er værre — ikke gjort det. Saaledes kan han ved sine Rettelser have ødelagt mere for Helheden, end han har vundet ved de enkelte Omarbejdelser, hvor gode end disse maaske er i og for sig.

— Lovprise Hr. Tegner som den, der har undfanget den »store« Idé at fremstille Menneskelivet — nærmest Sanselivet — i en vældig Billedrække, synes noget forhastet, desuden alt andet end høfligt; han maa vel nærmest regne det for en Fornærmelse, om end en ufri-

villig, naar man kundgør sin Undren over at se ham øve en Kunstnerdaad, der med lidt Held kan fuldbyrdes lige saa vel af en Holbergsk Arv som af selve St. Rodin. Mere fornøjeligt vilde det være at tale begejstret om alle Portalens Skulpturer, som de staar, men det lader sig desværre ikke saa let gøre, dels fordi de langt fra alle er prisværdige, dels af den Grund, at de hidtil ikke har præsenteret sig i en saadan Skikkelse, at det har været muligt at danne sig en paalidelig Mening om, hvad de agter en Gang at udvikle sig til. For det kan vel ikke være Tanken, at f. Eks. Eros-

gruppen, der kronet det hele, skal regnes for præsentabel i sin nuværende Forfatning. Som det nu er, gør den et vederstyggeligt eller, om man vil være meget lemfældig, latterligt Indtryk, desværre ogsaa Indtrykket af at være inkurabel. Guden faar indtil videre gaa for, hvad han er; en god Rejsning har han, og Tegner skal vel nok være Mand for at faa om ikke guddommelig, saa dog menneskelig Façon paa ham, hvis han da ellers finder det stemmende med sine Inspirationer. Men Dyrene! Deer dog ikke alene i, hvad der til en vis Grad



Bruddet.

kan dækkes med Ordet Skitse, men ogsaa i de Bevægelser og Grundformer, som ingen yderligere Udarbejdelse vil kunne raade Bod paa, for slemme — Vidunderskabninger, hvis sære Fagter og Grimacer antagelig skal symbolisere et eller andet, men som man dog skulde tro, andre end de, som er afhærdede ved Studiet af de mest moderne Kubister, ikke skulde føle Mod til at øve deres Fortolkningskunst paa.

De med Kapitæler, om hvilke det er vanskeligt at sige andet, end at man aldrig har set Mage, udstyrede Søjlens Fod omgives af Figurarrangementer af meget forskellig Værd. Mest Yndest syntes ved Udstillingen »De tørstige Børn« at vinde; de tre buttede smaa gør ogsaa en køn Virkning, kan helt vel kaldes »søde«

og — bortset fra den søgte og lidet smagfulde Sammenstilling af Lemmerne — ret friskt bevægede. Men kommer man dette for færdigt erklærede Arbejde nær, viser det sig at være en »Distanceblænder«, ufint i det fysiognomiske Udtryk. »Reden« fortjener blandt alle Grupperne at fremhæves som den »sløjeste«, man kunde fristes til at sige »skødesløseste« Komposition: der kan her næppe peges paa en Overgang eller en Linieskæring, det ikke er en Pine at se paa. »I Mulmets Skød« er langt bedre, hvorvel den ingenlunde er ulastelig, Gode — eller er det maaske ilde-sindede — Mennesker har erklæret, at den minder om Michelagniolos »Natten«. Hvorfor saa ikke tage Skridtet helt ud og tale om »Theseus« m. m. fra Parthenons Østgavl? »Hengivelsen« motiverer i det hele den Titel, Gruppen med det nøgne Par under det hæslelige Draperi for Tiden bærer, smukt og klart, men skulde man ønske en anden, lader den sig nemt skaffe; »Tugtelse« kan ogsaa være træffende: Pigen har vakt den brutale Kraftkarls billige

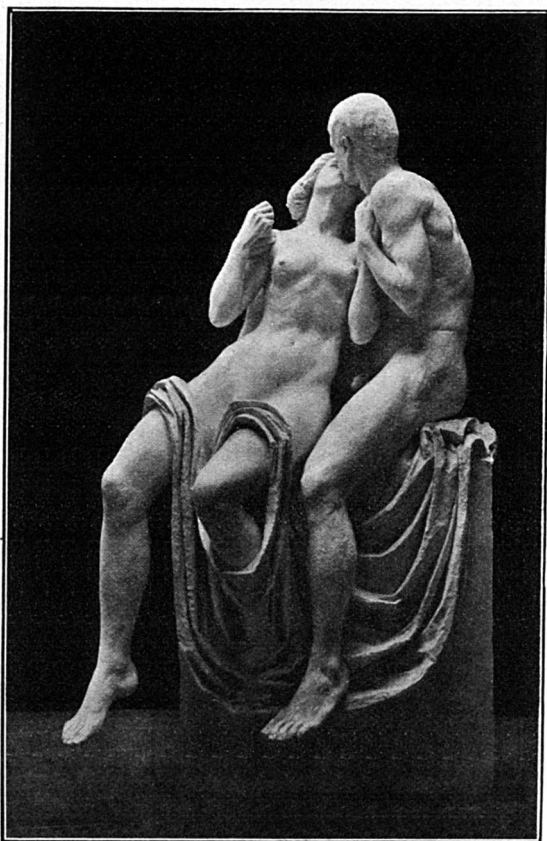
Harme; nu byder han sig til at »sla'«, og hun drejer nok saa skikkelig Hovedet til.

I »Rivaler« som i det meste andet mellem Skulpturerne er godt og ondt mærkelig blandet; her siges virkelig noget, Kunstværket svarer til Navnet, det bærer, her er Liv og Kraft, Konflikten interesserer; tilmed lægger der sig her en ægte plastisk Sans for Dagen paa en Maade og med en Styrke, som taler højt om Kunstnerens rige Begavelse. Men adskilligt vidner, som saa tit netop hos ham, saa vel i Lemmernes Bevægelse som i Foldekastet om, at det skorter ham paa umiddelbar Skønhedsfølelse og kultiveret Smag. I »Kysset« har det

smukke Overtaget; Skitsen kan have være saare fornøjelig. Ved den Maade, hvorpaa Draperiet glider ned ad Kvindens nøgne Laar, trækkes dog en ikke ubetydelig Veksling paa Beskuerens Usnerpethed. »Bruddet«, der under Udarbejdelsen vel nok vil kunne blive til »Overtalelsen«, er ogsaa et Værk, hvori der er megen prægtig Plastik; af »De søgende« vil man kunne have ikke ringe Glæde, naar man

lader Titelen uændret — som man jo af og til ogsaa helst maa det selv i den allerstørste Kunst, f. Eks. Tizians saakaldte »Himmelsk og jordisk Kærlighed«, og giver sig hen i den formelle Ynde og den fine Stemning, der bedst griber den, som ikke spekulerer for meget.

— Om her at undersøge, endog blot nævne, alle de Skulpturer, som hører ind under Værket, kan der ikke være Tale; hvad der er draget frem, maa tages som typiske Prøver. Disse har vi set paa som paa Enkeltstykker. Retten til at gaa frem paa denne Vis kan synes ikke ganske ubestridelig, saa vidt som Kunstneren jo har tænkt den som Led af et Hele. Imid-



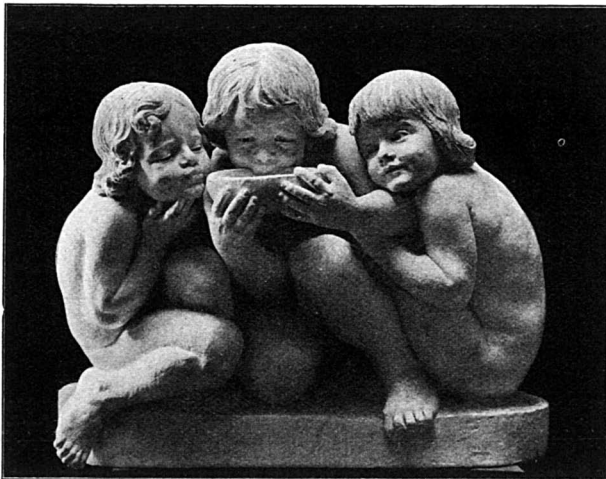
Kysset.

lertid staar han sig dog bedst ved at se sig værdsat ikke efter et Totalsyn over Grupperne, som han har stillet dem op, men i Henhold til hvert Stykkes Særbetydning. Ad den Vej faar man klart Rede paa, hvad Rudolph Tegner er i Kraft af det i hans Intelligens og hans Udvikling, der vejer til og gør ham til en Kunstner, som det vilde være enten taabeligt eller lavsindet at søge at komme udenom. Meget er der jo iblandt, som ikke kan godkendes, hvordan det end tages, men ogsaa meget, der taler baade om Aand og om Liv, og som er bragt saa vidt frem mod ægte kunstnerisk Fulden-delse, hvad jo selv den løseste Skitse helt vel

kan være, at man ikke træder i Forhold til det uden at beriges. Vi skyder adskilligt til Side og siger saa om Resten: »Enhver kan være god for sig«.

Og her har vi da en væsentlig Del af Dommen overheledetstore Værk, hvis Dimensioner og uoverskuelige Mængde af rigt bevægede Skikkelser kan virke saa overvældende.

»Enhver kan være god for sig« — altid noget, om end ikke nok, hvor Talen er om mange Billedhuggerarbejder, som skal gaa sammen med hverandre til et helt Verdensbillede og sammen med et arkitektonisk Opus, der lige saa lidt vil underordne sig, som det maa dominere. God for sig — det maa i et Tilfælde som dette gælde for en meget betinget Ros eller endog som Rosens Modsætning. Man skulde dog kunne være enige om, at ikke alt er i ønskelig Orden, hvor det, der melder sig som Del af en Organisme, kan rives ud af denne og prøve Lykken paa egen Haand for saa at faa sin Plads udfyldt med et ganske andet, uden at enten Helheden eller Leddet eller dettes Substitut taber derved. Men med Søjleportalens Skulpturer forholder Sagen sig just saaledes, at de, langt fra at tabe ved at isoleres vinder derved. Se paa de Billeder, her gives af de to store Opstillinger »Elskovsstriden« og »Ungdom og Drøm«, og sammenlign Indtrykket, som denne eller hin Gruppe derfra fremkalder, med, hvad den er, naar vi har den for os under dens Forsøg paa at klinge harmonisk med i den store »Symfoni«. Vi stiller det valgte Stykke i fuld Størrelse op i fri Luft, eller vi lader det kopiere i ganske lille Format og anbringer det paa en Konsol eller en Etagère. I begge Tilfælde kan den være god. Men staar den imellem eller tæt op ad flere Skulpturer, ødes Nydelsen, den i fuld Uafhængighed kunde byde, derved. Den og de andre er til Hobe stillede i Række uden den naturlige Forbindelse, Øjet — der som bekendt har en Hjerne bag sig — maa kræve. Lader man Blikket glide hen over den, gør det idelige Spring, ofte endogsaa meget



De tørstige Børn.

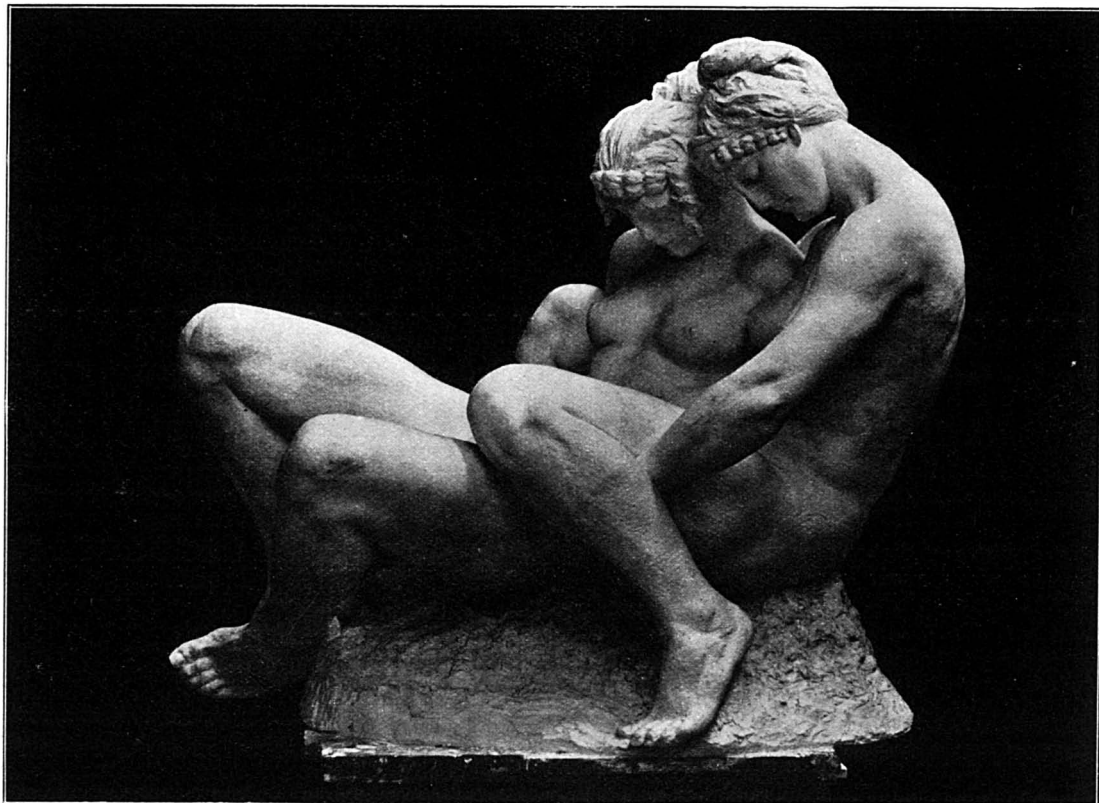
ningskæden, vi stræber at faa fat paa; uden Skade for nogen af Delene kan der foretages Omflytninger som med et Brætspils Brikker. Og lykkes det en Gang at faa en Linie svejset, er den hverken stor eller skøn, ligesom den ogsaa synes Søjlepartiets Linier uvedkommende.



Mærkeligt er det at se den Rigdom af Ændringsforslag, som allerede er blevet stillet til Hr. Tegners Planer og Udkast, ogsaa fra Beundreres Side; det ligger ved Gennemsynet af dem nær at mindes Historien om den noget aldrende Mand, hvis unge Elskerinde førte stadig Krig mod hans graa Haar, medens den ældre nyttede hver Lejlighed til at skille ham af med de brune, saa Enden blev, at Stakkelen maatte købe sig Paryk. Mon der, hvis Kunstneren skulde tage Hensyn til alle disse Raad, vilde blive mere tilbage af hans Værk end af Mandens Haarfylde? Bort, lyder det, med Trappe-trinene! En kræver mere Plads til Erosgruppen, en rigeligere Luft mellem Søjlebunderne; Grotterne, hedder det, bør underkastes en lempe-lig Forskydning, fra anden Side, at et Fladloft vilde være at foretrække for Buen. Og saa en Bombe, udslynget af en faguddannet Arkitekt: Hele Buen maa laves om af den simple Grund, at den, som den er, uundgaaeligt vil bryde sammen under den Bronzevægt, der skal læsses paa den. Endelig det Utal af Forslag til større og mindre Ommodelleringer, som man har hørt — vel ikke saa meget set — fremkomme ved Siden af Udtalelser, der stemplede de vedkommende Stykker Skulptur som helt igennem slette.

Hvad er det saa egentlig, der sættes paa Ønskeseddelen af dem, som vil have Portalen stillet op til Beskuelse paa en af vor Bys færdigseligste Pladser? Ingen ved det; alene af den Grund maa der spørges, hvorfor de tegnerglade har saa dundrende Hast med at se Sagen afgjort for Tid og Evighed. Og hvad er det for en Mand, i hvis Hænder det hele tænkes betroet? Heller ikke derom er der Klarhed. Til Forsøg paa en udførligere Karakteristik af Tegners Kunstnerpersonlighed er her ikke Stedet, lige saa lidt til en Undersøgelse af hans Ret til at kaldes en særligdyb Mester, der »taler til Mængden i sit eget fjerne, originale Sprog«. Men noget er der dog, som i denne Sammenhæng skal understreges, selv om det af praktiske Grunde maa staa som Postulater. Først, at Tegner søger sin energiske Virken som den, der frem for nogen — for at bruge en af hans varmeste Beundreres Ord, kan faa Mængden til at standse i Undren og Spørgen, »tale i Symboler, som enhver vil udlægge efter sine Forudsætninger, tale dunkelt og sælsomt, og for hvis Skikkelser mange vil gaa uforstaaende forbi, andre forarges«. Den cite-

rede har Ret heri, men ikke i at fremhæve dette som Vidnesbyrd om en Monumentkunstners Styrke. Tværimod. Mængden vil ikke stilles over for Kunstværket som den, der skal tage mod dunkle Spørgsmaal til Besvarelse, som Gaadeløser og som Symboludtyder. Naar Folket, som skal færdes ud og ind ad Fælledparkens Portal, med god Føje er forarget over Danmarksmonumentet, er det af bedre Grunde end den, at »Damen paa Toppen straks siger: Jeg er Danmark«, og at de fleste let danner sig en rigtig Fremstilling om, hvad der menes med de tre Løver. Den menige Mand og vel ogsaa mange af »den fine Portion« har en sikker Fornemmelse af, at Klarhed ikke i sig selv er noget forkasteligt. Troligt er det ogsaa, at han ikke altid vil være glad ved at føre Hustru og Børn om mellem Figurer, »som hvisker dem alle (der staar virkelig alle) Kærlighedens Glæder i Møde«. Dernæst, at Tegner gennemgaaende lægger sin beundrede Originalitet for Dagen ved en Manierisme, som de sundere i Folket endnu ikke har lært og forhaabentlig aldrig lærer at paaskønne. Det er en Kendsgerning og vel ogsaa en Selvfølge, at den kunstneriske



I Mulmets Skød.

Uvornhed, der betegnes ved Ordet, altid synes udholdeligst i den Tidsalder, af hvilken den er baaret, og hvis Grundvæsen den derfor er i Sammenhæng med. Hvad der er maniereret som Tegners ofte overdrevne Fysiognomik, hans vredne, snart kantede, snart bugtede Bevægelser, hans mangen Gang skruede Kompositioner, maa alt som Tiden gaar, støde mere og mere; slikt »arges, som det ældes«. Og paa samme Vis vil det gaa med hans Arbejders

Svagheder i Detaillerne; ogsaa de bliver mere øjnefaldende med Aarene.

— Et Kæmpeværk som det paatænkte, udført af Tegner paa Grundlag af hans ufærdige Modeller! Ja, var der nogenlunde betryggende Erfaringer for, at han sad inde med Betingelserne for at rette Manglerne saaledes, at Portalen vandt frem til Evighedsværdi, lod Sagen sighøre. Men det er der ikke. Og saa er det vel bedst, at det hele bliver, i alt Fald foreløbigt, opgivet.



KJØBENHAVNSKE GAARDE

Af Architect K. VARMING.

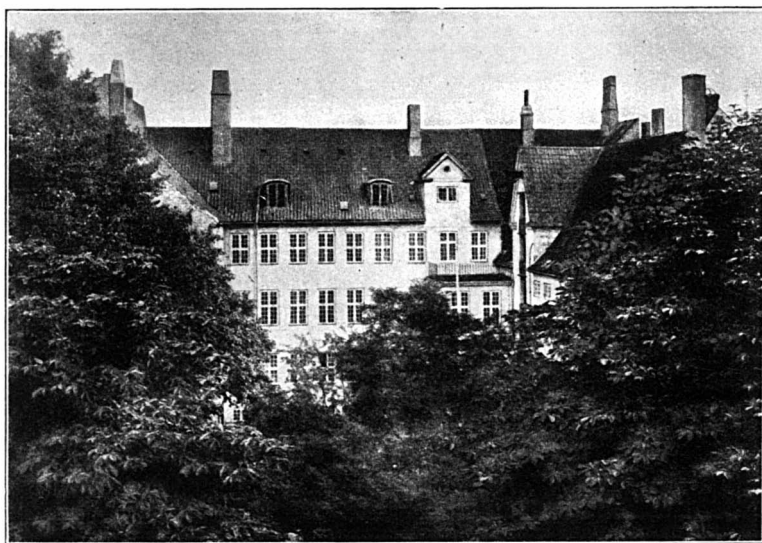
ER der noget godt at sige om københavnske Gaarde! vil vistnok de fleste Læsere udbryde. — Og kun altfor ofte forbinder man ved Tanken om Gaarde i København Minder om snavsede Brønde, til hvilke triste Side- og Baghuse vender ud, og hvis Hovedbestemmelse synes at skulle være den at huse mer eller mindre uhumske Nødtørftshuse og Skarnkister.

I de gode gamle Dage, da Grundene ikke var saa kostbare, havde sandsynligvis de fleste, nogenlunde velha-

vende Borgere deres eget Hus og Gaard, der i Reglen afsluttedes med en »Hauge«, saaledes som man endnu ofte kan se det i vore Provinsbyer. For 25—30 Aar siden kunde man inderst inde i en dyb Ejendom paa selveste Østergade (vistnok Nr. 32) finde den mest idylliske lille Have med et nydeligt gammelt Havehus, som nu naturligvis forlængst er forsvundet.

Da Byen voksede til, og Pladsen indenfor Voldene blev for snæver, gik det naturligvis først ud over de frie Arealer; Gaarde og Haver aades bort

af Byggespekulationen, og det ubebyggede Areal indskrænkedes til det mindst mulige. Og hvor lidt dette var, kan enhver overbevise sig om ved at se Gaardene efter i den indre Bys ældste Kvarterer; der findes Gaarde, der er 3 Alen paa den ene, 4 Alen paa den anden Led, og ud til disse Gaarde vender der Vinduer fra Menneskebo-



Gaard i den Heering'ske Ejendom i Overgade.

liger i 4 Etagers Højde! — Men i den gamle Bys nyere Kvarterer, Bredgade, Amaliegade, Stormgadekvarteret og paa Christianshavn kan man finde mange smukke gamle Gaarde, fulde af stilfærdig Skønhed og fin Stemning, saaledes som den Heeringske Gaard, der paa den fuldkomneste Maade holder, hvad den skønne Façade mod Kanalen lover; eller den Barnekowske Gaard i Store Kongensgade, der afsluttes med en stor og smuk Have; »Professorgaarden« i Kannikestræde, Balds Gaard i Lille Strandstræde, Wolffs Gaard ved Graabrødretorv o. fl.

Efter Billeder kender vi den smukke Grønbekske Gaard i Slotsholmsgade med sin yndefulde mod Haven vendende Svalegang, et Bygningsled, der sikkert har været meget almindeligt, og den Collinske Gaard i Store Strandstræde med sin smukke Bindingsværksgavl. De er begge forlængst nedrevne. Den sidste Type har været ret almindelig for københavnske Mellembygninger. Der findes endnu et Par, der minder noget derom, i Amaliegade 21 og 23.

Hvor det gjaldt om at udnytte Pladsen det mest mulige, gav de indskrænkede Forhold ofte Anledning til morsomme Udbygninger, Gallerier og sære Forskydninger af Mur- og Tagformer, hvorved der tidt vistest stor Opfindsomhed.

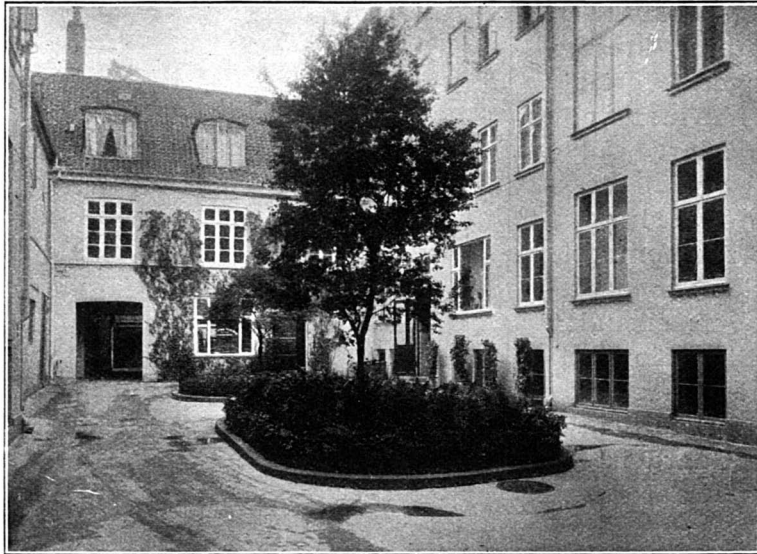
Som Helhed maa det siges, at københavnske Gaarde har været slet behandlede i Fortiden, og at vor Tid ikke har været dem stort mere gunstig. Dog har Byggelovene i hvert Fald fremtvunget, at et bestemt Areal skal udlægges til Gaard. Og dette er jo udfra den Betragtning, at Gaardene har den vigtige hygiejniske Bestemmelse at tjene som Luftbeholder for Beboerne. Men kun altfor ofte har



Fra »Professorgaarden« i St. Kannikestræde.



Gaard i Lille Strandstræde.



Gaard i Amaliegade 3 (Firmaet Bernh. Schröder, Nielsen & Hansen).

den netop Præget af at være frem-
staaet ved Tvang, og at Ejeren ingen-

den arkitektoniske og menneskelige
Side af Sagen udsatte et Præmiebeløb



Gaard paa Graabroretorv (Overretssagf. F. Wolff).

somhelst Følelse har haft af, at den tilligekunde og burde være en hyggelig og smuk Del af Bygningsanlægget, ogsaa — og ikke mindst — fordi Gaarden bliver Opholdssted og Legeplads for de Børn, der bor i Ejendommen.

Detteindsaa bl. a. afdøde Brygger CARL JACOBSEN, der ud fra sin varme Interesse for baade

for de Arkitekter, der løste den Opgave at skabe smukke Gaarde i Ejendomme med Boliger for Arbejderklassen, noget, der i hvert Fald enkelte Steder har sat Spor. I det hele taget maa det siges, at der i den nyeste Tid, navnlig ved de store sammenbyggede Karréer med samlet Gaardareal, er en begyndende Bestræbelse efter at gøre Gaardene venligere, oplive dem ved Haveanlæg o. l., eller, som ved PLESNERS Bebyggelse af Vodroffsplads, lægge en Del af det ubebyggede Areal ud til Forhaver. Alt i alt kan man kun haabe, at disse Bestræbelser for større Skønhed, bedre Luft og mere Renlighed paa dette, tidligere saa forsømte, Omraade maa faa større og større Fremgang.





KJØBENHAVNS GAMLE TAGE OG DE NY

Af Architect P. V. JENSEN KLINT.

NAAR man er født paa en Kvist i en af Kristianshavns Baggaarde, glemmer man ikke de gamle røde Tæge, hvordan de kan fange Solen, »saa Gløden i et ungt nytændt Sind slaar ud i lys Lue«. Saadan omtrent skriver MARTIN ANDERSEN NEXØ om sine Barndomsindringer, og vi som hører til samme Slægtled som han, forstaar det og stemmer i med, at det Mylder af røde Tæge og Kviste og Gavl og Frontspicer, som krydser hinanden i vore gamle Bykvarterer, hvad enten man ser dem fra Runde Taarn eller Frelsers, bliver ved at varme Sindet, om det saa er blevet gammelt.

Det er ogsaa værd at gaa en Tur langs de gamle Kanaler, Frederiksholms og Gammelstrand, Nyhavns og Kristianshavns, der kan man endnu

se Ansigtet paa de gamle rødtagede Huse nogenlunde uforandret, bag efter slaa et Slag ned langs Havnen og slutte af foran Chr. d. 4des Bryghus.

Saa vidt kunde et Tegltag drive det i gamle Dage. Mægtig og bredt staar det som en af Ægyptens Pyramider, rigere, varmere — Monumentet over selve det gamle Kjøbenhavn — Man maa være en vaad Pind for ikke at slaa ud i lys Lue.

Det Slægtled, der gik foran os, saa anderledes paa Tingene, hvad brød de sig om de maleriske Tagformer? Soliditeten og den flademæssige Nøjagtighed — Skifertaget — var dem saa meget værd, at de endogsaa troede det var kjønnere end Tegltaget, og mange kjære Huse og Kirker har faaet sig

en ny skidengraa Hat istedetfor den gamle røde.

»Skifertage er dyrere end Tegltage, men bedre og kjønnere«, saadan skriver HERHOLDT, den ypperste af de Bygmestre vi lærte af. Herholdts nærmeste Elever HOLM og STORCH, NYROP og CLEMMENSEN begynder med Skifertaget, men nu har de mest opgivet det. Maa vi end tilstaa, at det er solidere end Tegltaget, kjønnere er det ikke, og lidt maa man ofre for Skjønheden.

Nu skulde tilmed Falsteglene gjøre det ud ogsaa for Godheden, men desværre er Teglværkerne enedes om, at gjøre dem vinde og skjæve og Svendenes Priskurant skal være saa lav, at der absolut ikke kan blive Tid til at sortere og lægge dem ordentlig, saa de simple gammeldags Tagpotter bliver maaske alligevel de bedste.

De tyske og engelske Skæltegl (Bæverhaler) tækker udmærket, blødt og rundt over Kviste og Skotrender (vore Tegltages svagestes Sted), se det smukke Tag paa Østasiatisk Kompagni, men hvorfor de her til Lands skal gjøre Taget ligesaadyrksomt Kobbertag, mens alle de gamle Rønner imellem tyske Smaabyer er tækket med dem, er ikke let at forstaa; der burde gjøres et alvorligt Forsøg paa at komme ud over denne Urimelighed. Et dejligt tæt og blødt Tag giver Skælteglene, men »en Solstraale« fanger de ikke nær saa godt som vore gammeldags Tagpotter.

Men kan vi nu engang naa at faa Tegltagene solide og tætte, saa er vel hele Tagspørgsmaalet løst og i sin gode Orden?

Ak! nej. Tagetagen i moderne Huse befinder sig i Øjeblikket i en fuldkommen Opløsningstilstand, ligesom Butiksetagen — Vinduessygen hærger dem begge. Hoved og Fod skalter og valter man med, som om de

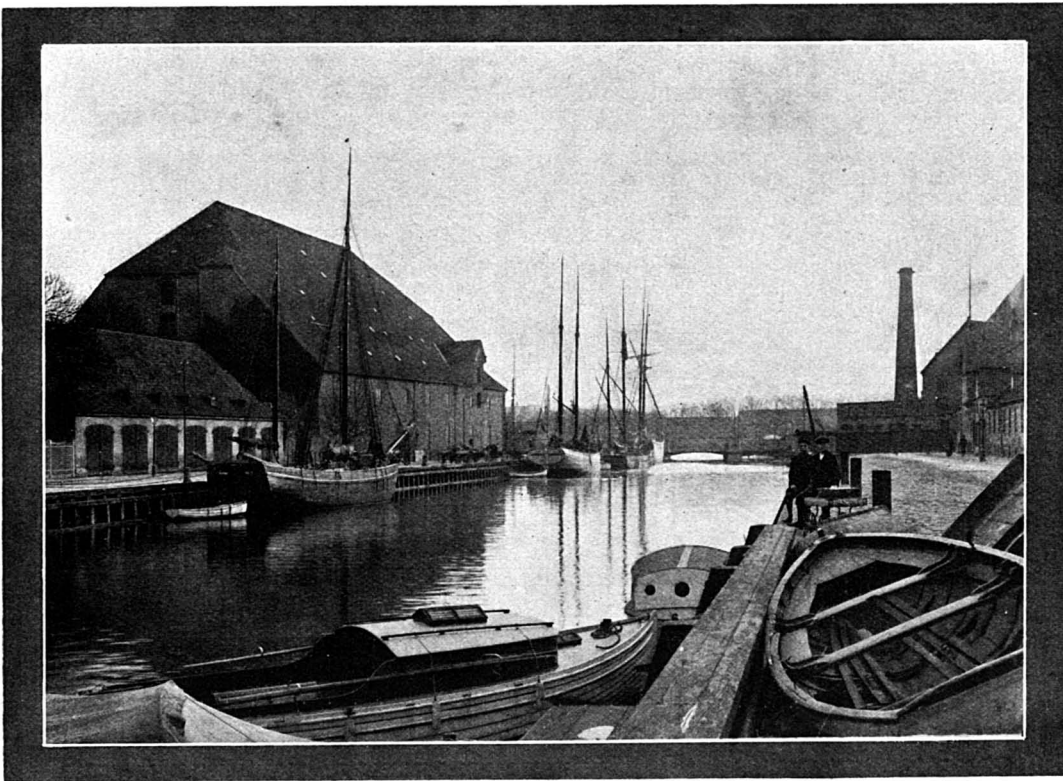
slet ikke havde med Kroppen at gjøre. Arkitekturen har jo virkelig ogsaa mindst 3 Etager tilbage at boltre sig paa.

Ogsaa de gamle Huse indhenter Skjæbnen. Økonomien nu til Dags har bedre Brug for de store Tagrum.

Gaa ned i den store forsømte Bibliotheksgaard paa Kristiansborg mellem Rigsarkiv og kongelig Bibliothek, ja, nu bliver den jo forhaabentlig ordnet, men se paa Generalstabens gamle røde Længe hvor hensynsløst Taget er forsynet med store Ovenlys hulter til bulter efter det øjeblikkelig Brug, planløst.

At Rigsarkivaren, da han flyttede ind i det gamle kongelige Bibliothek, ikke undlod at gennemhulle Taget fra øverst til nederst, undrer os mindre, naar man ved, hvor hensynsløst den gamle Murflade i sidste Øjeblik blev slaaet ud med ny Vindueshuller, uden at disse bragtes i Overensstemmelse med de andre, at det til evige Tider til Glæde for Arkæologer og Arkitekter skulde være aabenbart, hvordan Huset oprindeligt havde set ud. — — —

Hvor meget smukkere vilde ikke Nyrops Raadhus være bleven, om Taget var lagt med røde Tegl, og var det blevet bygget ti Aar senere, var dette vel ogsaa sket; det havde da ogsaa tet sig bedre som det, det er og skal være: »vor Bys Hus«, Borgernes Hus. Saa maatte ganske vist de mange Ovenlys i Bagbygningen være strøget, dem vilde Nyrop aldrig have indladt sig paa i et Tegltag; men heller ikke det vilde være til Skade. Nu undrer man sig over, at Byens Hus skal være saa fattigt, at det maa udnytte Loftet, og skulde det endelig være, lad os dog saa hellere faa Kviste som i gamle Dage; lange lave Kviste mellem de høje murede kunde maaske set pragtfuldt ud, men vilde nok have ført mere med sig.



Christian IV's Bryghus.

Imidlertid er der her gjort et alvorligt Forsøg paa at løse Taglysspørgsmaalet; det er ikke lykkedes, men har fundet mange mindre samvittighedsfulde Efterlignere.

Nu da Teglstene saa at sige har sejret over hele Linien, vrimler det netop med Ovenlys; men hvad der var grimt paa et Skifertag, er bleven ondt paa et Tegltag.

Paa Skoler, Hospitaler, Privathuse, alle Vegne ser man Sygdommens grimme Ulvejæs, ædt bort som Taget er af store Ovenlys.

Et meget udtalt Exempel giver et forøvrigt smukt Hus i Allégade. Mansardtagets røde Tegl er næsten helt slugt af store Ateliervinduer, man trøster sig med, at de dog er omhyggelig anbragte, og med den kraftige Frontespice, indtil man ser, at ogsaa den har faaet hele Nordsiden af sit Tag ædt væk.

Og hvad er der blevet tilbage af de store Mansardtag paa Frederiksborgvejens Skole, for blot at nævne een af mange Kommuneskoler, der er værst medtaget; de aller sidste Skoler synes lykkeligvis at have undgaaet Smitten.

Men værst er det paa nogle af Rigs-hospitalets Bygninger, hvor Ovenlysene render helt ind i Mansardtagets Grader.

Jeg gaar ud fra, at Lægerne, som nu til Dags repræsenterer Ufejlbarheden ligesom Præsterne fordem, at de i sidste Øjeblik har fremtvunget saadant, ellers maatte der dog være Mulighed for en anden Løsning. Men kan en Arkitekt i den Grad opgive Ævret; der kan dog virkelig være saa urimelige Bygherrer, at det var passende, om vore bedste Arkitekter satte deres Stilling ind imod Ødelæggelsen.

Bispebjerg-Hospitalets Tage har jo

klaret sig stolt. En lille Plet lige over Indgangen er kun sat for at fremhæve de andre Tages Renhed*). — — —

Tagspørgsmaalet maa løses radikalt. Man kan nu engang ikke virke ved store, svære Tagformer og samtidig slaa dem fulde af Huller, man kan ikke baade blæse og have Mel i Munden.

Enten maa man paa gammel dags Manner bruge Kviste; da de kan bygges af Jernbeton og bliver langt mindre

brandfarlige end før, kan de gøres lange og lave, og derved tilfredsstillende

æstetiske Krav, samtidig med at Tagrummet kan udnyttes fuldt (se Belysningsvæse-

nets store Gaard ved Gothersgade**) eller ogsaa — samle Ovenlysene i særlige Tagflader, se f. Ex. den fri Udstillingsbygning to ældre Malersale, eller endelig — gjøre som Englænderne, dække Ovenlysene ind i flade Tage bag et Brystværn, en Tindemur eller Balustrade.

Mange har bildt sig ind at klare Van-

*) Enkelte Murflader synes til Gengæld haardt angrebne af — Vinduessygen.

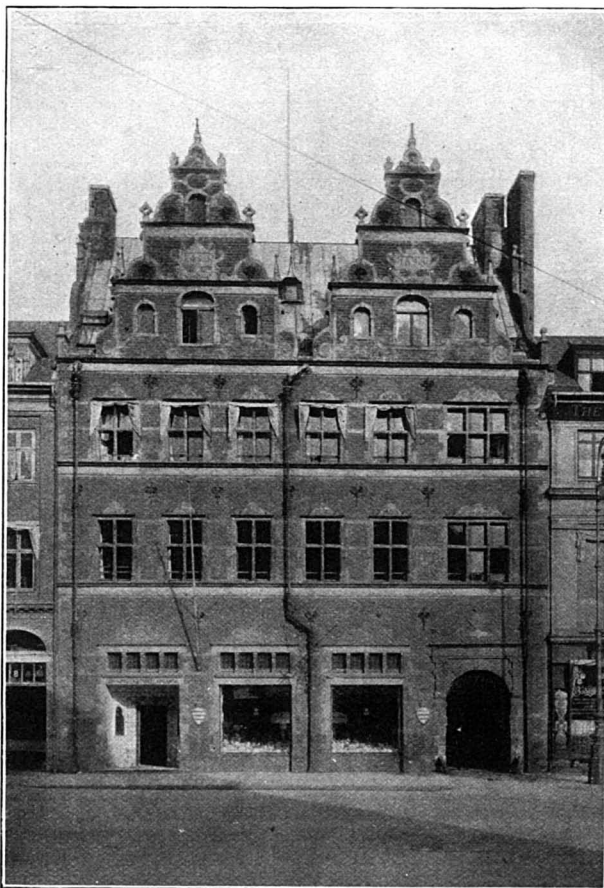
***) Uden dog at fæste Øjet ved Granitdekorationerne.

skelighederne ved at lægge Taglysene med Glassten, og paa en Tegning ser det jo ogsaa helt skuffende ud, der er de jo næsten ikke til at skjelne fra Teglene, — men — Himmellyset lader sig ikke narre. — — — — —

Efterskrift:
Om to gamle Gavlhuse og to ny.

Der ligger et gammelt Hus paa Amager-torv, Dyvekes Gaard kaldes det nu og da, uagtet det er fra Chr. den 4des Tid, tidligere kaldte man det ogsaa Schoustrups Gaard. Nu bor den kgl. Porcelænsfabrik der.

Beundringsværdigt er Stueetagen i dette gamle Hus under en gennemført Restaurering



Kgl. Porcelænsfabriks Ejendom paa Amager-torv.

af Professor HANS HOLM gjort om til store moderne Butikker, uden at Husets arkitektoniske Helhed synes at have lidt derved, det uagtet at de bærende Murpiller ikke alle korresponderer med dem i de øvre Etager*).

Anderledes er man gaaet frem paa Østergade med »Efterslægtens« gamle Gaard, maaske vor fineste Borgergaard fra Chr. d. 4des Tid med den skønneste Frontgavl.

*) Forresten har Porcelænsfabrikkens søblaa Fli-ser ikke gjort Huset kjønnere.

»Efterslægtsselskabet« har værnet daarlig om sit fornemme Navn, naar det kunde overgive dette Hus i Forretningsspekulationens unænsomme Hænder.

Men det staar ikke klart, hvorfor en smart Forretning netop skal bebyrde en af vore bedste Arkitekters Samvittighed med at tage Livet af denne gamle Skønhed og sætte det, der nu staar, i Stedet.

At kopiere en Marmorfaçade ved

Siden af og læggeden op over en Knivsåg kan muligvis være en Behændighedskunst, men der er ingen Brug for retskafne Arkitekter til det Stykke Arbejde, og det synes for vanskeligt at vente sig Noget af den Dekorationsgavl, som vi endnu har til Gode.

Hvis vi elskede vor By tilstrækkelig højt, vilde den hele Transaktion maaske oven i Kjøbet tilsidst vise sig at være en skidt Forretning.

P. V. J. K.



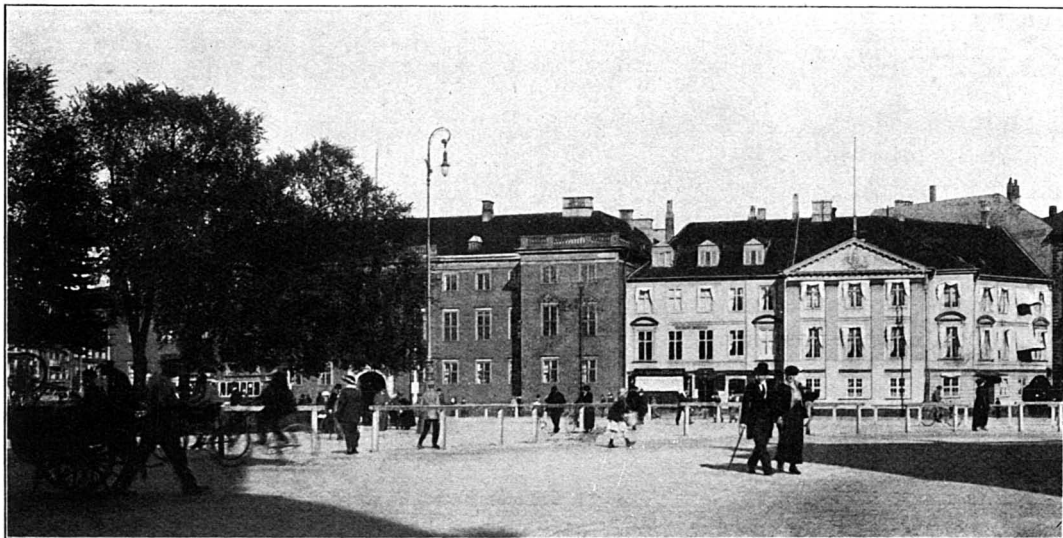
Gamle Huse i Nybrogade. Efter Tegning af Alfr. Larsen.

TRÆPLANTNINGEN PAA KONGENS NYTORV

DA Foreningens Bestyrelse i sin Henstilling til Borgerrepræsentationens Udvalg for Ordningen af Kongens Nytorv — og i »FORSKØNNELSEN« (Nr. 2—3—4) har udtalt sig mod en yderligere Træplantning paa Kongens Nytorv, og da undertegnede som medansvarlig for det sammesteds omtalte foreløbige Forslag med forøget Beplantning i særlig Grad kan antages at hefte for denne Side af Spørgsmaalet, vilde jeg være Redaktionen forbunden for Optagelsen af følgende korte Meddelelse. Bestyrelsens Frygt for den helhedsbrydende Virkning af en Fortsættelse af Trærækken fra Hol-

mens Kanal frem over Pladsen foran »Magasin du Nord«s Bygning, hvorved denne Plads afgrænsedes og tildels fredlystes, kan jeg ikke dele, da jeg ikke kan indse, at dette vil ødelægge det egentlige Torvs Pladsvirkning.

Hvad dernæst det mere betydelige Spørgsmaal om det ovale Midterpartis (»Krindsen«s) Afgrænsning ved en dobbelt Trærække angaar, vil jeg straks indrømme, at højt voksende Træer selvfølgelig kun vilde skade paa dette Sted. Det har da ogsaa været Hr. Architect Gottlobs og min Mening, at disse Træer skulde holdes under Saksen, saaledes at de kom til at danne



Kongens Nytorv set fra Hjørnet af Østergade mod Charlottenborg.

et lavere, indfattende, grønt Bælte om det centrale Anlæg, hvor opover de nuværende Træplantninger maatte rejse sig. Iøvrigt var det min Hensigt, at denne dobbelte Ring paa 4—6 Steder skulde brydes ved aabne Mellemlum, der tillod en friere Udsigt over Torvet fra forskellige Punkter af dette. At en Træplantning vil kunne virke gavnligt paa Kongens Nytorv, naar den ordnes hensigtsmæssigt og vedligeholdes, som den bør, anser jeg for givet, — i hvorvel jeg selvfølgelig indrømmer andre Løsninger den fuldeste Berettigelse.

JOHAN LASSEN.
Havearchitekt.

* * *

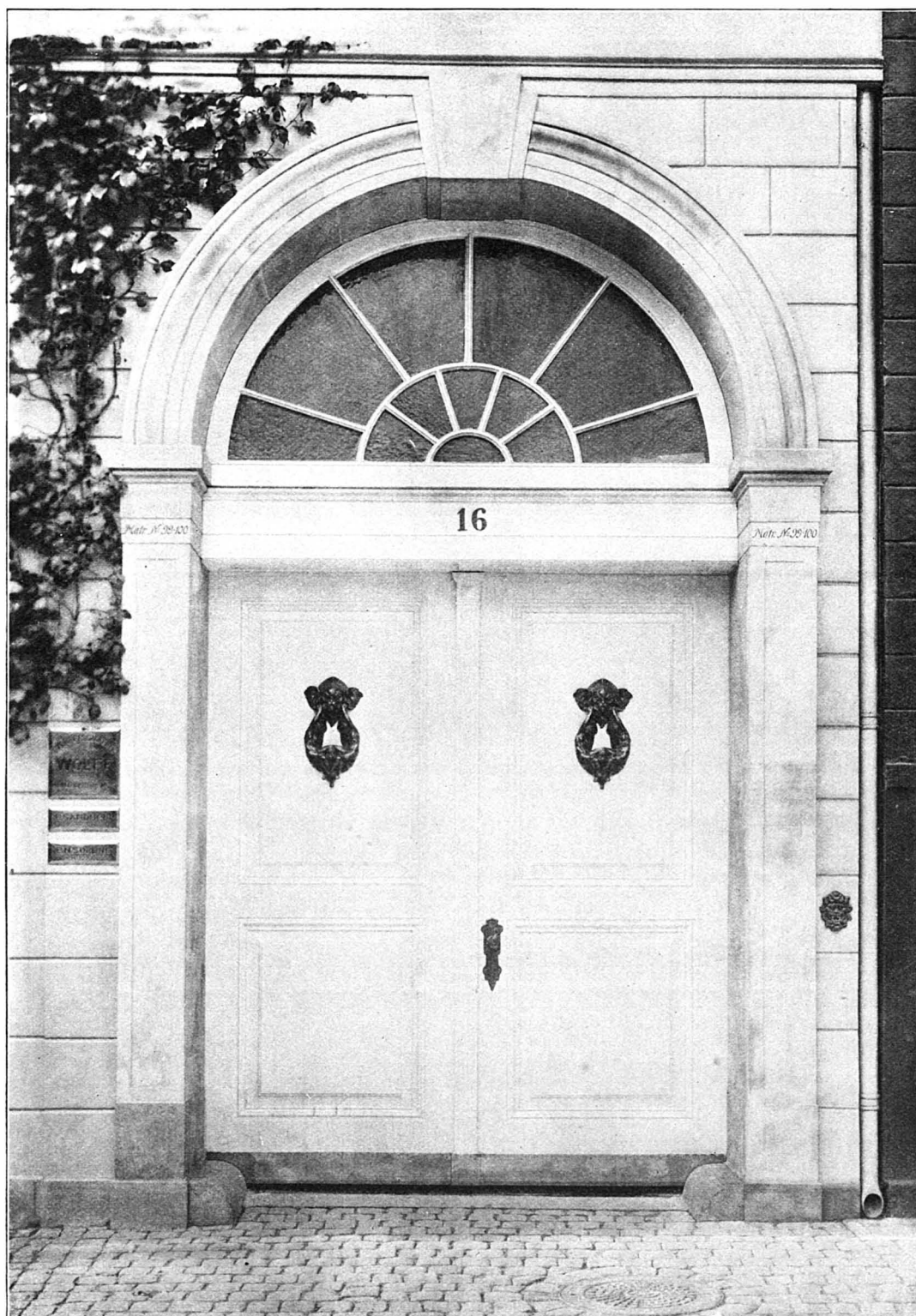
Foranstaaende Bemærkninger af Hr. Havearchitekt Johan Lassen formaar ikke at forandre noget i vor Opfattelse af Spørgsmaalet om en udvidet Træbeplantning paa Kongens Nytorv. Det er dog ikke Hensigten paa nærværende Sted at fortsætte Diskussionen om det omhandlede Spørgsmaal, der antagelig nu er afgjort derhen, at der skal plantes den foreslaaede Række af Træer omkring det nuværende beplantede Anlæg om Statuen i Midten. Forfatterens Henvisning til, at det var hans Hensigt, at den paagældende dobbelte Ring af Træer paa 4—6 Steder skulde brydes ved aabne Mellemlum, der tillod en friere Udsigt over Torvet, viser iøvrigt, at han vel har beskæftiget sig med den Side af Sagen, der angaar Udsig-

ten fra Midteranlægget til Torvet, men at han ikke har haft tilstrækkeligt Øje for, hvorledes Midterpartiet vilde virke set fra forskellige Standpunkter paa Torvet. I saa Henseende er det formentligt tilstrækkeligt at henvise til det Billede, der staar over disse Linjer, og som viser Torvets og Midteranlæggets Udseende, som det præsenterer sig, naar man staar paa Hjørnet af Torvet og Østergade, altsaa et Punkt, der vel nok kan betegnes som et af de mest befærdede i Kjøbenhavn. Dersom man er i Stand til at frigøre sig for den generende Virkning af de paa Billedet synlige »Afspærringsbomme«, vil det være aabenbart, at Charlottenborgs Façade vil blive skjult af den foreslaaede Træbeplantning, der kun vil lade Taget og lidt af den øverste Etage fri.

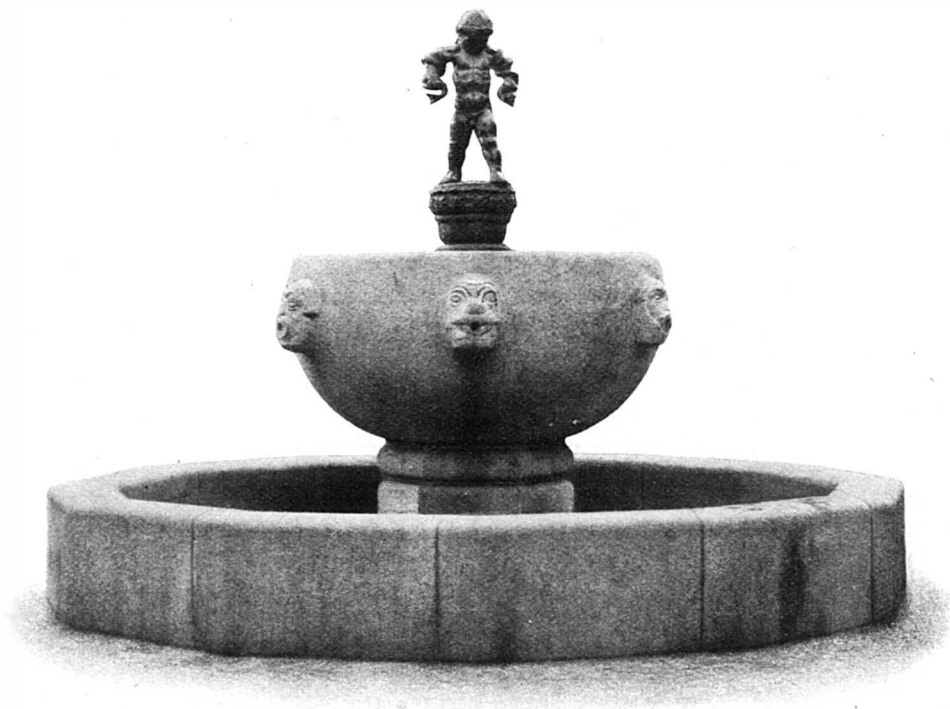
Som udtalt allerede i sidste Hæfte vil ingen kunne mistænke FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE for at være Fjende af Træer og Blomster i Byen. Men paa samme Maade, som vi i en tidligere Artikel [»Om dekorative Brønde«, nogle Betragtninger i Anledning af den paatænkte Regulering af Sct. Hans Torv; FORSKØNNELSEN 1914 Side 17] har været imod at gøre alle smaa Torve og Pladser i Byen til smaa »Begravelser« med en lille Græsplæne og nogle forpjuskede Blomster og Buske, er vi imod, at en af de faa virkelig monumentale Pladser vi har tilbage, laves om til et Parkanlæg en miniature.



BLADE AF BYENS BILLEDBOG



PORT PAA OVERRETSSAGFØRER F. WOLFF'S HUS PAA GRAABRØDRETORV 16.



BRØNDEN PAA VESTERBROS TORV

VESTERBROS TORV fremtræder endelig i en for Byens Udseende værdig Skikkelse. Kommunalbestyrelsen har erstattet de ikke videre pyntelige Etablissementer, der forhen i en lidt for paagaende Grad beherskede Torvet, med en mere diskret virkende »Underjordisk«, og efter nogen Ventetid, der maa tilskrives Forhold, over hvilke Foreningen ikke har været Herre, sprang Vandet i den af Foreningen skænkede Brønd første Gang den 14. Oktober 1915.

Den smukke og kraftigt virkende

Brønd er modelleret af Billedhugger RASMUS HARBOE; Kummen og Bassinet er udført af Stenhuggermester A. SODE, medens Broncestøbningen skyldes LAURITZ RASMUSSEN's Etablissement.

Brønden er fra alle Sider modtaget med megen Anerkendelse, og saavel Foreningen som Kunstneren, hvem vi skylder Tak for den store Interesse, hvormed han er gaaet op i den foreliggende Opgave, har al Grund til at være tilfreds med Resultatet.

Hvor skal saa den næste Brønd opstilles?



PULTERKAMMER ELLER ET FRILUFTSPANTHEON

Af VILH. LORENZEN.

At rejse offentlige Mindesmærker over afdøde, fortjente Mænd og Kvinder er ved at blive et særligt Karaktertræk for Nutiden. I den sidste Snes Aar er der rejst 3 Monumenter gennemsnitlig pr. Aar og opstillede paa Gader og Pladser, i Parker og Anlæg. Deres Antal — og stadig voksende Antal — begynder allerede at blive paafaldende. Offentligheden begynder saa smaat at interessere sig for Fænomenet. SIG. MÜLLERS Afhandling i Bogen om Kjøbenhavn har gjort Spørgsmaalet om den rette forsvarlige Monumentanbringelse aktuelt.

Det kan jo heller ikke i Længden blive ved at gaa paa den gamle Maade.

Imidlertid har Monumentspørgsmaalet en Dobbeltside: den kunstneriske og den folkelige. De hører selvfølgelig sammen, men er Talen om en praktisk Ordning af Sagen, kan dog f. Eks. Betimeligheden af en Monumentcensur meget vel drøftes for sig; denne Side af Sagen lader jeg ligge i denne Sammenhæng og holder mig til det, der i Øjeblikket ligger nærmest for og før eller senere kræver en Ordning.

Jeg tænker her paa det hidtil saa temmelig oversete: Hvor og efter hvilket folkeligt Princip skal vi opstille vore Monumenter?

Hvert Øjeblik læser man i sin Avis, at der paatænkes opstillet Mindesmærker, nu det ene og nu det andet Sted i Byen.

M. H. t. Gader og Pladser ordner Forholdene sig saa nogenlunde af sig selv. Gaders og Pladsers Form og Færdselsforhold vil i Regelen indskrænke Muligheden for Opstilling af Monumenter til en enkelt eller ganske faa. Amalienborg Plads f. Eks. er forlængst færdig og den indre By har i al Fald snart de Monumenter, den i det hele taget kan tage imod paa og ved offentlige Færdselsveje. Arten af Monumenter, der opstilles her, bør endelig altid være nogenlunde givet. Her bør kun de virkelige by- eller landshistoriske Personligheder hæd-

res. Her skal hele Byen eller hele Nationen rejse sine Mindesmærker for de enkelte, alle kan samles om. Der er imidlertid Monumenter, der kun halvvejs hører Gader og Pladser til. Det er saadanne, der er anbragt umiddelbart ved den Bygning eller Institution, hvortil vedkommende Personlighed har været knyttet, som BINDESBØLL ved Kunstindustrimusæet, HOLBERG og OEHLENSCHLÆGER foran det kgl. Theater. De er at opfatte som Stedets Penater, og at de er der, er rimeligt og rigtigt. Men at anbringe TIETGEN ved Børsen er paa den anden Side at gøre ham til noget mindre, end han var. Han kom ganske vist meget paa Børsen, men han var i eminent Forstand knyttet til Kjøbenhavn og det hele Land og havde fortjent et virkeligt Mindesmærke selv monumentalt og paa en monumental Plads.

Men overmaade mange Monumenter er, og vil aabenbart i Fremtiden blive, rejst af større eller mindre Kresse over Mænd og Kvinder, der har en kendt og smuk Gærning bag sig, om hvis Minde mange har kunnet samles. Mer eller mindre vil det være Personligheder, der staar som Repræsentanter for Retninger, Partier og Særgrupper indenfor Nationen, uden at kunne gøre Krav paa hele Offentlighedens Interesse. Saadanne Monumenter er ofte »hjemløse«. Instinktmæssig er de derfor begyndt at ty ind i Parker og Anlæg. Og efterhaanden vil de true med at fylde dem helt og holdent.

Dette Forhold er ved at blive ganske meningsløst. Man kan ikke have antikke Figurer, Danserindebrønden, Hjorte og Monumenter over danske Mennesker Side om Side i vore smaa Boulevardparker.

Et saadant Sammensurium er uden Mening og Stil. Allerværst er det gaet ud over Kongens Have, hvis Rester af fornem Skønhed og Stemning de senere Aars Nyanskaffelser er godt paa Veje til ganske at udrydde. Det kunde gaa, saalænge H. C.

ANDERSEN var alene. Men senere har vi faaet HØRUP og CAROLINE AMALIE og nu sidst Mindesmærket for MATZEN, i sig selv nobelt og smukt, men uden Mening, hvor det staar.

Kongens Have er allerede bleven et Pulterkammer, og det er kun et Tidsspørgsmaal, inden ogsaa de andre Anlæg bliver det.

Den smukke og naturlige Trang, vi alle har til at se Mennesker, vi beundrer og holder af, mindede monumentalt i evigt Stof, er, som Forholdene truer med at udvikle sig, faktisk ved at berøve os Værdier i Stedet for at skænke os ny.

Hvad det kommer an paa, er at give Trangen til at mindes vore kendte Personligheder et naturligt og smukt Afløb.

Og det kan ske ved at indrette et rummeligt, offentligt tilgængeligt Ter-

rain med den Fremtid for Øje dér at samle alle de offentlige Monumenter, der nu tilfældigt og planløst spredes ud over den ganske By og dens Anlæg. Og Kjøbenhavn har netop Betingelsen for at kunne virkeliggøre en saadan Ordning. Forudsat Kastellet ikke egner sig (Kastellets Fremtid ligger jo endnu hen i det uvisse), bør Fælledparken indrettes dertil. Det er en Park i sin Vorden; den skal ad Aare forme sin egen Stemning. Der er desuden Plads. De enkelte Monumenter behøver ikke at genere hverandre. Og det vil jo ikke vare længe, før denne Park vil blive inddraget i den almindelige Bevidsthed som en Del af det »rigtige« Kjøbenhavn.

I Fælledparken vil vi kunne faa et Friluftspantheon, som der er Mening i.



BYENS RENLIGHED

I et Brev til Bestyrelsen fremsætter et Medlem følgende Betragtninger, der forekommer os af Interesse, og som vi derfor herved offentliggør.

I Forskønnelsen 1914 Side 48 omtales Hus-façaderne blandt andet med Bemærkning, at man maa stille større Krav til Renholdelse af Gaderne. Jeg tillader mig at fremsætte nogle personlige Synspunkter.

Den kommunale Gadefejning er langtfra ideel. I Tørhedsperioder faar det samme Papir og Snavs den reglementerede Behandling Dag efter Dag, uden at det kommer bort fra Gaden. Bortset fra den nedenfor nævnte Fejl, der er fælles for al Gadefejning, er de kommunale Trækvogne altfor uhensigtsmæssige. Blæsten har frit Spillerum overfor disse flade Ting, og en Del af Indholdet finder Vej til Husfacader og Gade, inden Vognen har endt sin Mission. Og hvorledes omtransporteres Gadesnavset fra disse Trækvogne?

Eksempelvis kan man tage Dresden til Forbillede. Her har man erstattet de aabne, flade Vogne med en Beholder (lig vore Skarnkasser i Gaardene), som kan transporteres i et Vognstel. Naar Beholderen er fyldt, løftes den af Stellet, henstilles paa visse Central-Samlingssteder og erstattes af en tom. — De transporteres da alle bort paa en almindelig Vogn til Lossepladsen. — Vi maatte her i Byen kunne gaa et Skridt videre, nemlig at afhente og henstille saadanne transportable Skarnbeholdere i visse Gaarde efter Arrangement med Husværter og Renovationskompagni.

Men Generalfejlen ved denne som den private Gadefejning er den, at der hengaar for

lang Tid fra Fejning til Bortfjernelse. I Forstæderne, hvor de Handlende ofte fejrer deres Andel af Gaden, ser man i mange Tilfælde Renholdelsen foretaget om Aftenen. Men hvor meget spredes ikke i Nattens Løb ud over Facader og Gade. To Bilhjul eller lidt Blæst er ikke uden Virkning. — Dette Forhold kunde rettes ved en Bestemmelse om, at det opfejede Gadesnavs straks skulde bæres ind i den paa-gældende Ejendoms Skarnkasser. — En systematisk Fremgangsmaade og det tiltagende Antal Biler vil sikkert gøre Arbejdet mindre, og for Kommunen maa Spørgsmaalet have en stor økonomisk Vinding. — De interessante Skraldevogne, der aldrig kan blive overfyldte, de berømte to Haandbevægelser med Kosten, naar Skovlen ikke kan medtage hele Snavsbunken i een Gang, og andre Detailler kunde da passende overgaa til en Skildring i Raadhusmuseet. —

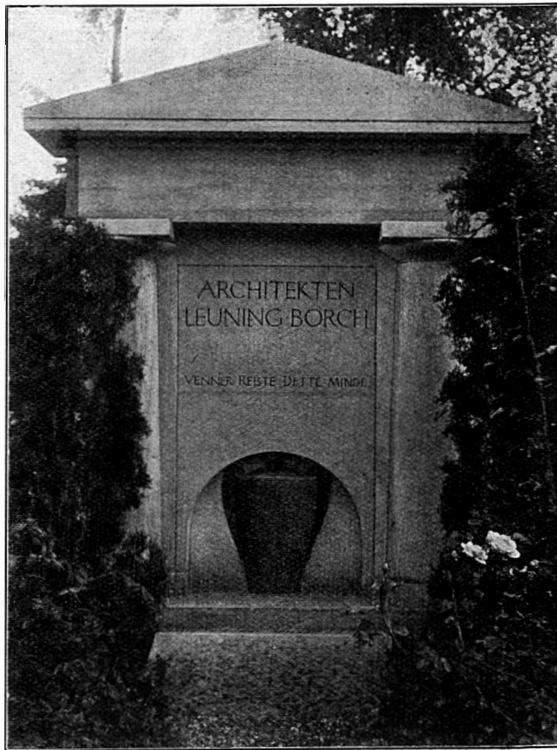
Naar man følger de kommunale Forhandlinger og ser, hvorledes Kommunalbestyrelsen f. Eks. ikke opfører et Hospital uden at raadspørge Læger, stiller man sig selv det Spørgsmaal: hvorfor bliver Spørgsmaal vedrørende vor Bys Udseende afgjort egenmægtigt uden at afæske f. Eks. Forskønnelsesforeningen en Mening. De Udvalg, der nedsættes af Borgerrepræsentationen, maatte dog have Interesse af at høre vor Forenings Dom; maaske kunde en daarlig Løsning forhindres og et bedre Resultat pnaas.



ET GRAVMÆLE OVER ARCHITEKT LEUNING BORCH

I 1911 udsendtes et af de daværende Formænd for Foreningerne »Skønvirke«, »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«, »Dansk Kunsthåndværk«, »Selskabet for dekorativ Kunst« og »Akademisk Arkitektforening« underskrevet Opraab om at rejse den Aaret forud afdøde Architekt LEUNING BORCH et Mindesmærke, idet man med fuld Ret fremhævede den Betydning, som Leuning Borchs Gerning havde haft for Arbejdet med at vække og udvide Skønhedssansen herhjemme i stort som i smaat.

Efter at der var indkommet et tilstrækkeligt Beløb, udskreves i Marts 1912 en lille Konkurrence, ved hvilken det af Arkitekterne POUL HOLSØE og JESPER TVEDE indsendte Udkast blev foretrukket. Vi bringer her en Gengivelse af dette smukke Gravmæle, der nu har sin Plads paa den afdøde Kunstners Grav paa Garnisons Kirkegaard.



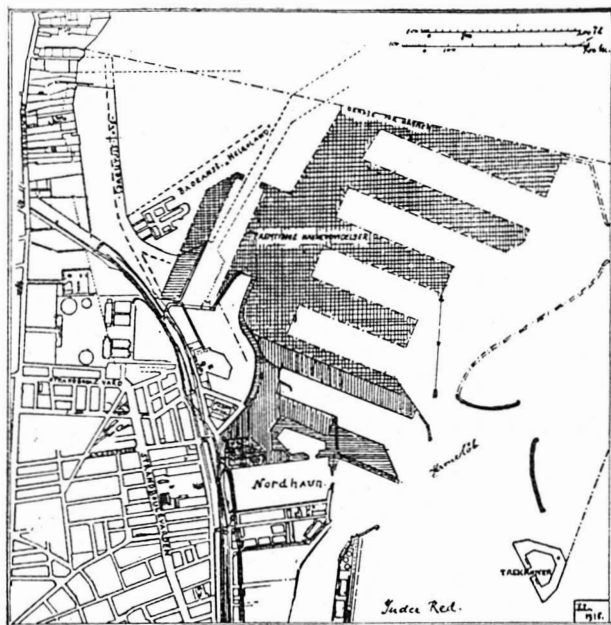
KJØBENHAVNS SØSTADSKARAKTER

I Tilslutning til en tidligere Artikel angaaende Havneudvidelserne (Forskønnelsen 1915 Side 26) har vi fra Hr. Havearchitekt Johan Lassen modtaget følgende:

HVAD først angaar Udvidelserne mod Nord, er den foreløbige, mindre Udvidelse jo alt vedtaget og — saa vidt vides — under Arbejde; her er altsaa intet at gøre, og dette Anlæg vil, saa vidt jeg kan skønne, ikke heller medføre nogen nævneværdig Gæne, hverken med Hensyn til Begrænsning af Udsigten fra Land over Sundet eller ved at skæmme den smukke »Indsejling« til Hovedstaden. Men det tør næppe anses for givet, at Udvidelserne paa denne Kant, altsaa mod Nord, hermed er definitivt afsluttede. Ganske vist findes der mellem Københavns Kommune og Havnevesenet en Overenskomst, der sikrer det projekterede nye Strandvejsanlæg en vis Frihed, idet Havneanlæg ikke maa foretages umiddelbart op til denne og ikke indenfor en Linie, der gaar omtrent som i vedføjede Kortskitse vist.

Denne Kortskitse viser et »Kort over det »nordlige Afsnit af Københavns Havn, visende »den i Arbejde værende Udvidelse af denne »(det skraverede Areal). Udvidelsen kommer »dels og navnlig til at betyde en Forøgelse af »Frihavnsområdet (det lodret skraverede Afsnit), dels af det almindelige Havneområde »(det vandret skraverede Afsnit). Endvidere »er vist de projekterede, fremtidige Havneudvidelser.«*) — Det vil let ses heraf, at den omtalte Overenskomst kun er af tarveligste Værdi til Sikring af den frie Udsigt fra Land over Øresund og Indsejlingen. De projekterede Anlæg vil nødvendigvis lukke kendeligt for det frie Udsyn fra den nye Strandvej, i hvert

*) Havnedirektorens Beretning i Havnebestyrelsens Møde d. 28. Maj 1915; her efter »Tidsskrift for Industri« Juli 1915.



Fald paa Strækningen mellem Badeanstalten »Helgoland« og Hellerup Lystbaadehavn og Strandpark. Og i hvor vel Havneanlæg kan frembyde endog særdeles interessante og tiltalende Billeder, kan jeg dog ikke i dette specielle Tilfælde give Hr. Ingeniør ALEX. FOSS Ret i hans under min sidste lille Artikel fremsatte Bemærkninger, da det ikke er Udsigt til Brædestabler, Tønder og Pakskure eller dertil hørende ejendommelige Lugte, man ønsker og tilstræber ved Anlægget af en ny Strandpromenade i en Hovedstad.

Hvorledes de projekterede Havneanlæg i æstetisk Henseende vil komme til at paavirke »Indsejlingen« til Hovedstaden, derom er det vel saare vanskeligt at udtale sig. Den ringe Kajplads og de begrænsede Pladsforhold i det hele taget turde dog maaske borge for, at her ikke opføres skæmmende Pakhusbygninger i større Omfang. —

Vender vi derefter Blikket mod Syd, saa er det i denne Forbindelse interessanteste Forhold Kjøbenhavns Kommunes Grundkøb ved Valby Fæled og den dermed i Forbindelse staaende Overenskomst mellem samme Kommune og Havnevæsenet angaaende et frit Udsigtsfelt fra det købte Areal mod S.-SV. Denne Bestemmelse, der antagelig tilsigter en vis Sik-

ring dels af selve Kystlinien her, dels af den smukke, frie Udsigt herfra over Vandet og Amager helt ned mod Kjøge Bugt og Stevns, kan man kun hilse med største Glæde og Tilfredshed.

Imidlertid maa man ikke være blind for, at den samtidig sætter Grænser for Havneudvidelserne mod Syd, og f. Eks. ganske vil umuliggøre det af Hr. Grosserer C. LEMBRECHT i sin Tid fremsatte, storstilede Udvidelsesprojekt.

Der vil dog indenfor de fastlagte Grænser være Plads til betydelige Havneudvidelser og tillige til den fra flere Sider ønskede og sikkert tiltrængte »Industrihavn« antagelig for et længere Aaremaal.

Men alligevel var det jo ikke utænkeligt, at man kunde ønske visse Indrømmelser og Dispensationer fra den ovennævnte kommunale Bestemmelse til Fordel for mindre æstetiske For-

maal Ej heller foreligger — saa vidt mig bekendt — nogen fastslaaet Plan for Udnyttelsen af det af Kommunen erhvervede Areal.

Det vil derfor neppe være tilraadeligt at lægge sig altfor blidt til Hvile mod disse Fredningsbestemmelser; Opmærksomheden bør tvært imod stedse være rettet baade mod Nord og Syd, og man bør nøje veje Rækkevidden af hvert nok saa lille Skridt til en Afvigelse fra de nu givne Hovedlinier.

Opgaven — eller Opgaverne — er da mod Nord at værne den frie Udsigt over Sundet og den skønne »Indsejling« til Hovedstaden — samt i videst mulig Udstrækning den smukke Udsigt, man fra Charlottenlund-Kysten — og flere Steder — har ind over Kjøbenhavn.

Og mod Syd at værne om den nugældende kommunale Fredningsbestemmelse — samt virke for, at der paa Kjøbenhavn-Valby-Siden sikres Arealer til Haveby- og Strandpark-Anlæg i et Bælte mellem de store, industrielle Anlæg, der eventuelt maatte rejse sig her.

Altsaa i det hele arbejde paa langt Sigt.

Johan Lassen.



PLAKATSØJLERNE

Hovedstaden er blevet lyksaliggjort med Plakatsøjler. Man skulde paa Forhaand tro, at vi havde nok af Plakater her i Byen; der er jo snart sagt ikke et Hus eller en Mur eller Gavl, der ikke er smurt over med mer eller mindre smagløse Plakater og Reklamer; men det kan jo være, at vi trænger til mere Reklamer, end Pladsen hidtil har tiladt. Ellers havde vi vel ikke set førende Hovedstadsblade, der nu hæftigt bekæmper de nye Plakatsøjler, selv anbringe lange Rækker af Udhængsskabe paa en i Gadebilledetsaa stilfærdigt og nobelt virkende Bygning som det kongelige Assistenshus i Nybrogade eller foran Søvavillonen.

Nu er der vist ingen Tvivl om, at de nye Plakatsøjler hidtil ikke har haft »fair trial«. Paa selve den foretrukne Type paa Plakatsøjlerne er der i det store og Hele — efter vor Anskuelse — intet væsentligt at udsætte. Søjlen er ganske ukunstlet i sin Opbygning uden Spor af den forlorne Pynt, som en Del af de indsendte Konkurrenceudkast var mer eller mindre behængt med, og den vil, naar »Skaffet« dækkes med de — forhaabentlig smagfulde — Plakaters brogede Farver, komme til at tage sig ganske anderledes ud end nu, hvor den graa Cementflade præsenterer sig i al sin Nøgenhed. Opstillet paa store Torve og Pladser eller ved store brede Færdselsaarer, er der formentlig heller ikke Grund til at tvivle om, at de ikke skulde kunne virke oplivende i Gadebilledet; det maa jo have i Erindring, at nye Indtryk altid skal have en vis Tid for at fæstne sig. Men naar Kommunalbestyrelsen griber saa afgjort fejl, som naar man stiller en af Plakatsøjlerne op paa et saa lille Torv som Vandkunsten, hvor den er ganske ude af Maal med alle Omgivelser, er det kun naturligt, at Byens Borgere protesterer mod dette Indgreb i Torvets Stemning. Ja man forstaar simpelt hen ikke, at Kommunalbestyrelsen, der ved Anbringelse paa Torvet af MAGDAHL-NIELSENS smukke lille Brønd og ved Plantningen af 2



Plakatsøjlen paa Vandkunsten.

Træer i Endepunkterne af Torvets Længdeakse har frembragt et Stykke Pladskunst af høj Rang, saa fuldkommen kan slaa Spillet overende for sig selv ved ind i Torvets Axe, mellem Brønden og det ene af Træerne at anbringe en Plakatsøjle.

Men det er forhaabentlig udenfor al Tvivl, at Kommunalbestyrelsen efter at være gjort opmærksom paa Plakatsøjleens ualmindelig brutale Virkning paa det omhandlede Sted, ikke vil holde sig tilbage fra at gøre Brug af den Magistraten i Koncessionsbetingelserne hjemlede Ret til at faa Søjlen flyttet et andet Sted hen. (I § 2 i disse Betingelser hedder det: »Skulde Magistraten af Hensyn til Færdselen eller af andre Grunde senere ønske en eller flere Plakatsøjler flyttet til andre Pladser, skal Koncessionshaverne være forpligtet til med en Uges Varsel at efterkomme et Paalæg herom ...»).

Og hvorfor skulde en saadan Bestemmelse mon være indsat, naar den ikke i paakommende Tilfælde skulde kunne anvendes?

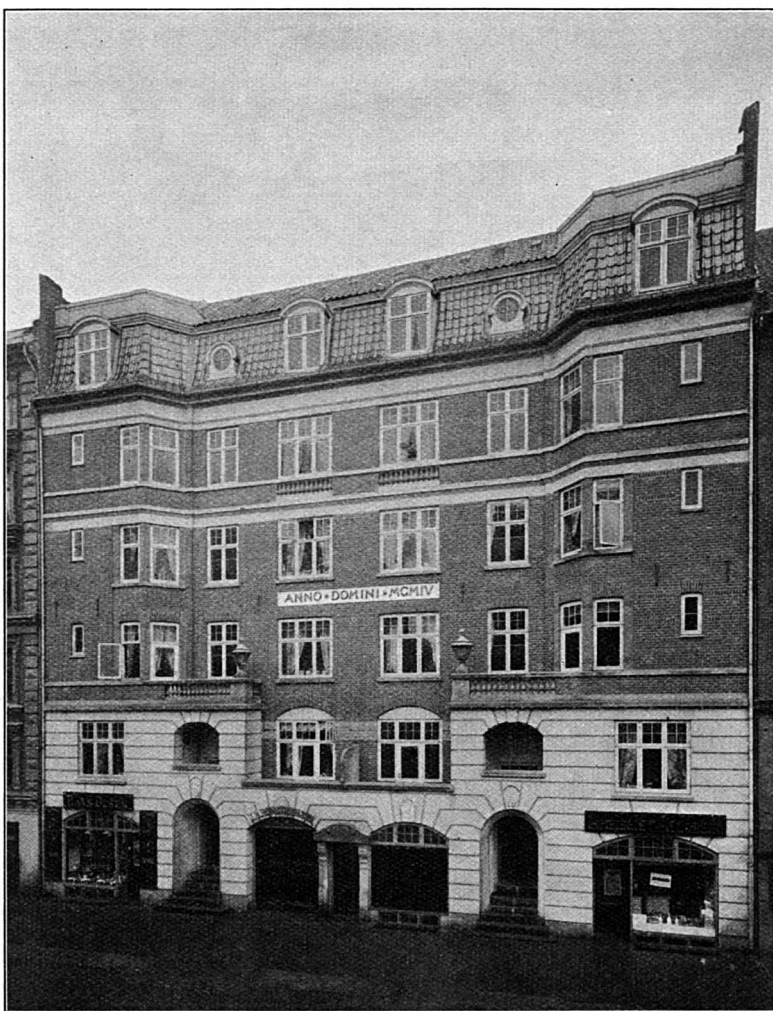
PRÆMIEREDE NYBYGNINGER III



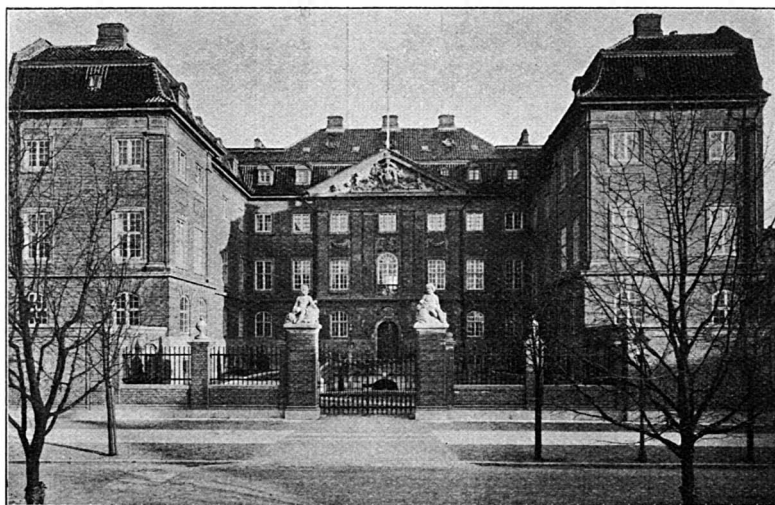
1905. Fabrikantforeningens Ejendom, Nørrevoldgade 30.
(Architekterne FRITZ KOCH og GOTFR. TVEDE).



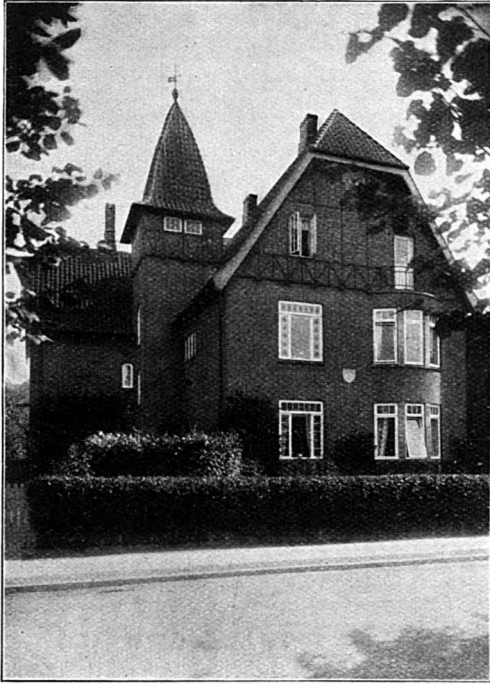
1906. Baron PLESSEN'S Palæ. Façade mod Trondhjems-gade.
(Architekt GOTFR. TVEDE).



1905. Sadelmager REINSTRUP'S Ejendom, Guldbergsgade 7.
(Architekt NICOLAI HANSEN).



1906. Baron PLESSEN'S Palæ. Façade mod Kristianiagade.
(Architekt GOTFR. TVEDE).



1905. Tomrermester JOH. DAHL'S Villa,
Tesdorpsvej 39 (Architekt A. ROSEN).



1905. A/S Forhaabningsholms Ejendom,
Forhaabningsholms Allé Nr. 4
(Architekterne A. CLEMMENSEN og R. V. RUE).



1906. Murersvendeforeningens Stiftelse,
Murergade 12
(Architekt ALFR. THOMSEN).



1906. Nordisk Livsforsikrings-Aktieselskab af 1897's Ejendom, Kongens Nytorv (Architekt FR. L. LEVY).



1906. Murermeister C. C. SJØHOLM's Ejendom, Frederiksberg Allé 66, Ejer ved Præmieringen: A/S Detailhandlerbanken (Architekt A. PREISLER).



CHRISTIANSHAVNS VOLD

EN af Foreningens Opgaver, hvis heldige Løsning vil være af den aller største Betydning for vor By, er i den senere Tid naaet et Skridt længere frem mod sit Maal.

Som det vil være Medlemmerne bekendt*), indbød »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« og »Christianshavns Grundejerforening« den 8. Juli 1913 til et Møde paa Christianshavns Vold. Med Musæumsinspektør, Slotsforvalter BERING LIISBERG som Hovedtaler agiteredes der her for Voldens Bevaring i videst mulig Udstrækning, og Ønsket om dog at faa Lov til at beholde denne sidste Rest af de gamle Volde, der i vore Bedsteforældres Tid laa som en herlig Promenade omkring den hele By, viste sig ved denne Lejlighed levende hos alle, ligesom det vandt ubetinget Tilslutning i Pressen. Paa et senere af Foreningen indvarslet Møde med en snævrere Kreds af særlig interesserede Borgere besluttede man at anmode d'Hrr. Ingeniør O. K.

NOBEL og Architekt HOLGER RASMUSSEN om at udarbejde Plan til en fremtidig Ordning af Volden og dens Omgivelser i Tilslutning til denne Bydel.

Planen er udarbejdet og har været forelagt Bestyrelsen og det raadgivende Udvalg, der derved yderligere blev bestyrket i Forstaaelsen af, hvor store Skønhedsmuligheder der gemmes i denne gamle Fæstningsvold med dens Bastioner og Vandgrave; hvor ønskeligt det vilde være at skaffe Publikum Adgang til det hele Areal og frem for alt, hvor nødvendigt det er i Tide at oplyse Offentligheden om, at der paa dette Sted endnu findes et antageligt Stykke tilbage af den Fæstningsvold, der var det gamle Kjøbenhavns skønneste Smykke, men som vore Fædre brød ned for i Stedet at give os de kedelige Boulevarder, der atter i den aller nyeste Tid er blevet berøvet de Trærækker, der dog var ligesom en Mindelse om Voldenes skyggefulde Spaseregange.

Som Christianshavns Vold nu ligger med afslidte Skrænter og med Oplag af gammelt

*) se Forskønnelsen 1913, Side 79.

Jærn og andet Ragelse i Bastionerne, gaar de fleste uden om den, og hvis den ligger i den samme ynkelige Tilstand og i den samme Ubemærkethed den Dag Spørgsmaalet »være eller ikke være« gælder Volden, da vil de Autoriteter, der den Dag kun lader sig lede af »praktiske Fordringer« eller »Udviklingens Gang«, have alt for let Spil, som de desværre har haft det saa ofte før — og det er det, der ikke maa ske.

I Erkendelse heraf besluttede Foreningens Bestyrelse og raadgivende Udvalg at søge at faa et Stykke af Volden sat i sømmelig Stand, og der nedsattes et Udvalg til at tage sig af denne Sag. Udvalget kom til at bestaa af følgende Herrer: GROSSERER CHRISTIAN HOLM (Formand), Folketingsmand, Toldinspektør IVAR BERENDSEN, Etatsraad M. DESSAU, Havearchitekt ERSTAD-JØRGENSEN, Politiinspektør C. HALD, Folketingsmand C. HANSEN, GROSSERER HAR. HEERING, Architekt TH. JØRGENSEN, GROSSERER AD. LEVISON, Overretssagfører AXEL E. LEMMING, Direktør, Dr. TH. MADSEN, Afdelingsingeniør O. K. NOBEL, Apotheker VICTOR PEDERSEN og Architekt HOLGER RASMUSSEN.

Efter at Hovedlinierne i Arbejdets Gang var fastslaaet i et Udvalgs møde, dannedes der et snævrere Forretningsudvalg, bestaaende af Toldinspektør IVAR BERENDSEN, Havearchitekt ERSTAD-JØRGENSEN, GROSSERER CHRISTIAN HOLM (Formand) og Architekt HOLGER RASMUSSEN.

Man valgte det Stykke af Volden, der ligger mellem Amagerbrogade og St. Annægades Forlængelse hen til, hvor Resterne af den gamle Mølle staar, dels fordi dette Stykke trænger særlig haardt til en Istandsættelse, og dels fordi dette Parti ligger saa nær ved alfar Vej, at enhver maa se det og glæde sig over Forbedringen.

Efter at Forsvarsministeriets Tilladelse var indhentet, udsendtes der Opfordring til en snævrere Kreds af Medborgere, der kunde antages at have særlig Interesse for denne Sag, om at tegne sig for et Garantifond. Ga-

rantien tegnedes i Portioner à 500 Kr., og i Løbet af faa Dage modtog Udvalget Tilsagn om et Beløb paa over 10,000 Kr., nemlig fra Frøknerne E. og H. BARFRED-PETERSEN (hver 500 Kr.), A/S BURMEISTER & WAIN (2000 Kr.), CHRISTIANSHAVNS GRUNDEJERFORENING (500 Kr.), DE DANSKE SUKKERFABRIKER (500 Kr.), PETER F. HEERING (500 Kr.), Direktør HEILBUTH (500 Kr.), JACOB HOLM & SØNNER (2000 Kr.), Ingeniør POUL LARSEN (1000 Kr.), MOSES & SØN G. MELCHIOR (500 Kr.), GROSSERER HOLGER PETERSEN (1000 Kr.), Baronesse S. L. PLESSEN (500 Kr.) og Fabrikant J. WIEDEMANN (500 Kr.).

Endvidere har Udvalget modtaget fra Hr. Direktør NIELS HJORT et Beløb af 100 Kr. og fra Hr. GROSSERER AD. LEVISON et Beløb af 200 Kr.

Udvalget har overdraget Havearchitekt ERSTAD-JØRGENSEN Ledelsen af Arbejdet, der vil blive paabegyndt, saasnart Vejret tillader det, og ventes afsluttet inden Sommeren.

Nogen større Omformning af Terrænet er det ikke Hensigten at foretage; Formaalet vil være at bevare den særegne Skønhed, gamle Fæstningsværker ejer, med Rækker af fuldvoksne Træer over jævne Skraaninger og regelmæssigt formede Bastioner. En vis Tillem্পning efter den forandrede Brug vil dog være nødvendig. Trapper maa anlægges paa Steder, hvor man tidligere ikke netop indbød til Opgang, Hegn og Hække maa opstilles for at hindre ødelæggende Færdsel, der maa være Bænke for Voksne og Legepladser for Børn, men Karakteren af en ved Kunst frembragt Vold behøver derfor ikke at udviskes paa samme Maade, som f. Eks. er sket ved Anlægget af Ørstedsparken og Østre Anlæg.

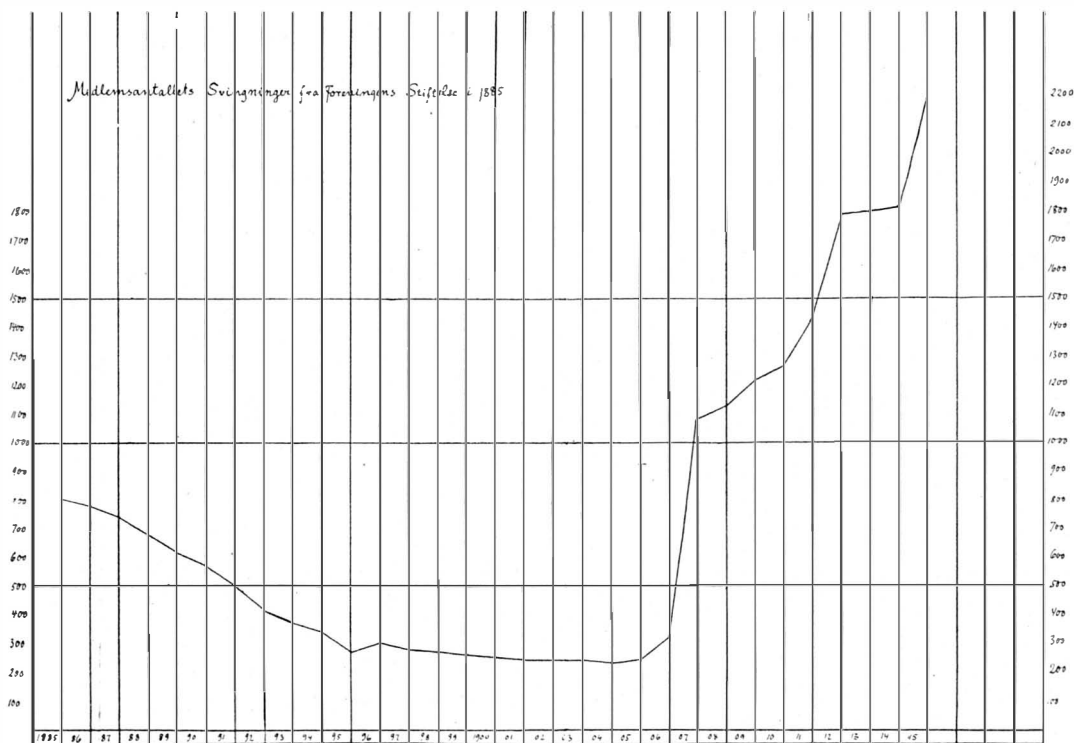
Naar Sommersolen igen lyser over Byen, vil Volden ved Amagerbrogade smile ung og straalende til de Forbigaaende. Et nyt Publikum vil søge derop og se, hvor smukt her egentlig er, Christianshavnerbørnene vil tumle sig i deres Sandkasse, rutsche nedad Trappegelænderne, og alle vil være enige om, at saadan maa hele Volden sættes i Stand — selvfølgelig.



FORENINGENS MEDLEMSANTAL

OMSTAAENDE grafiske Fremstilling viser Medlemsantallets Svingninger fra 1885 (Foreningens Stiftelsesaar) indtil Udgangen af 1915. Man ser straks den absolut nedadgaende Tendens lige fra første Dag og indtil Aaret 1906. Det store Opsving i Medlemsantallet fra c. 300 til c. 1100 er det første Resultat af den nye Bestyrelses Arbejde. I 1911 skyldes

Fremgangen utvivlsomt Startningen af Foreningens Tidsskrift. 1912's store Fremgang skyldes tillige »Gravmindebogen«, og endelig viser Udgivelsen ved Aarsskiftet 1914—15 af Bogen om Kjøbenhavn en lignende mægtig Fremgang, der bringer Medlemsantallet op paa over 2200. Ved vore Medlemmers Bistand haaber vi paa fortsat Fremgang i Medlemsantallet.



BEBYGGELSEN VED JESUSKIRKEN

GENNEM Referater i Dagspressen er vore Medlemmer kendt med, at Direktionen for Ny Carlsbergfondet har solgt nogle Grunde i Jesuskirkens umiddelbare Nærhed, saaledes at Kirken vilde komme til at ligge skjult mellem 5 Etagers Huse. Efter at denne Sag var kommen til Bestyrelsens Kundskab, tilskrev den under 17. Januar 1916 Direktionen for det nævnte Fond saaledes:

Foreningens Bestyrelse har med nogen Uro erfaret det stedfundne Salg af Grunde ved Jesuskirken i Valby, ved hvilket Grundsalg der vil blive paaført den skønne Kirke et i æstetisk Henseende ret generende Naboskab.

Den almindelige Mening hos Byens Borgere er vistnok den, at man meget nødig ser store Bygningskomplekser rejse sig i Jesuskirkens umiddelbare Nærhed, og Bestyrelsen for nærværende Forening deler ganske den Opfattelse, der i heromhandlede Henseende er kommen offentlig frem. Efter i Sagens Anledning at have afholdt et Bestyrelsesmøde, tillader Bestyrelsen sig herved at henstille til den højtærede Direktion at overveje Muligheden af at kunne bevare Kirken i Omgivelser med lav Bebyggelse, der ikke vil kunne ødelægge Kirkens arkitektoniske Virkning.

Idet man udtrykker sin Forvisning om, at

netop den højtærede Direktion for et Fond, hvis Formaal er at bidrage til, og virke for Bevarelsen af Hovedstadens Skønhed, vil lade sig det være magtpaaliggende at sikre sig, at den Bebyggelse, der maatte resultere af det nu engang afgjorte Grundsalg, i hvert Fald bliver af en saadan Karakter, at den ikke kommer til at mispryde Kvarteret, skal man sluttelig tillade sig at fremhæve Nødvendigheden — eller dog Ønskeligheden — af, at Opgavens Løsning under fornøden Kontrol overdrages de bedst mulige kunstneriske Kræfter.

Ogsaa fra Valby Grundejerforening er der fremkommet et i meget kraftig Form holdt »aaabent Brev« angaaende det nævnte Grundsalg, og Offentligheden afventer nu spændt Resultatet af de fornyede Overvejelser, som Direktionen for Ny Carlsberg Fondet lader denne Sag være Genstand for. At Offentligheden skulde kunne hindre en Grundejer i at afhænde sine Byggegrunde, kan jo ikke forventes, men det er særdeles beklageligt, at det skal være en Institution som Ny Carlsberg Fondet, stiftet af afdøde CARL JACOBSEN til Kunstens Fremme i Danmark, som Offentligheden i det foreliggende Tilfælde maa vende sig mod.



BLADE AF BYENS BILLEDBOG



Indgang til Telefondirektør FR. JOHANNSEN'S Ejendom i Knabrostræde,
Hjørnet af Nybrogade 14.

Denne Dørindfatning er af ganske ny Datum. Motivet til den er hentet fra den smukke nyrestaurerede Ejendom i Dronningensgade 62 (se Billedet i Forskønnelsen 1914 Side 68).

MANGE MEDLEMMER kan skaffe — og skaffer — mange nye Medlemmer; men
ETHVERT MEDLEM kan skaffe eet nyt Medlem.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)